

TARTU ÜLIKOOL

ÕIGUSTEADUSKOND

Kriminaalõiguse, kriminoloogia ja kognitiivse psühholoogia õppetool

Hanna-Liisa Int

**KAUDSETE TÕENDITE OLULISUS ISIKU SÜÜDIMÕISTMISEL
KRIMINAALMENETLUSES**

Magistritöö

Juhendaja PhD Anneli Soo

Kaasjuhendaja prof Jaan Sootak

Tartu

2015

Sisukord

Sissejuhatus	3
1. Kaudsete tõendite käsitus teoreetilises kirjanduses	7
1.1. Kaudse tõendi mõiste ja kasutamine kriminaalmenetluses	7
1.2. <i>Modus operandi</i> mõiste ja kasutamine kriminaalmenetluses tõendina	13
2. Kaudse tõendi roll Riigikohtu praktikas	21
2.1. Kaudne tõend Riigikohtu lahendites.....	21
2.2. <i>Modus operandi</i> Riigikohtu lahendites.....	29
3. Kaudne tõend ja <i>modus operandi</i> maa- ja ringkonnakohtu kohtuotsustes	34
3.1. Kaudsed tõendid maa- ja ringkonnakohtu praktikas	34
3.2. <i>Modus operandi</i> maa- ja ringkonnakohtu praktikas	50
Kokkuvõte	61
The Importance of Circumstantial Evidence in Criminal Procedure	65
Kasutatud kirjandus.....	68
Kasutatud õigusaktid	69
Kasutatud kohtupraktika	69
Riigikohtu praktika	69
Ringkonnakohtu praktika	70
Maakohtu praktika.....	70
Kasutatud lühendid	72

Sissejuhatus

Kriminaalmenetluste läbi ajaloo võimalikest liigitustest üheks olulisemaks on see, mis seab kriteeriumiks tõendite hindamise viisi. Käesolevast on eristatavad ühest küljest formaalsele reeglistikule tuginevat tõendite hindamist kasutavad ja teisest küljest kohtuniku siseveendumusele tuginevat tõendite vaba hindamist kasutavad kriminaalmenetlused.¹

Õiguskorras võib sageli esile kerkida erinevaid probleeme kuritegude tõendamisega. See, kas mõni fakt on piisavalt tõendatud, oleneb suuresti kuriteo asjaoludest ja tõendite piisavusest. Kuritegude tõendamisel leidub kriminaalasjades mitmeid eriliiki tõendeid, milledest osadel võib olla suurem kaal kuritegude tõendamisel, kui teistel.

Käesolev magistritöö keskendub kaudsete tõenditega (seal hulgas *modus operandi*) kuritegude tõendamisele. Eeltoodu on reguleeritud kriminaalmenetluse reeglite kohaselt, mistõttu hõlmab käesolev töö just kriminaalmenetlusõigust. Töös tugineb autor Eesti õigusele, mille raames autor analüüsib, kuidas on tõendamine, tõendite lubatavus ja liigid Eesti õiguses reguleeritud. Eestis reguleerib tõendamisega seonduvat kriminaalmenetluse seadustik.

Magistritöö eesmärgiks on välja selgitada, kas ja kui palju tuginevad kohtud süüdimõistvate kohtuotsuste tegemisel kaudsetele tõenditele ning seejuures ka *modus operandi* põhimõttele ehk kurjategija tegutsemisviisi sarnasustele. Magistritöö raames selgitab töö autor välja, milline on Riigikohtu seisukoht kaudsete tõendite põhjal süüdimõistvate kohtuotsuse tegemise osas. Maa- ja ringkonnakohtute lahendite analüüsi raames uurib töö autor, kui palju on selliseid kohtulahendeid, mis käsitlevad kaudseid tõendeid, seejuures milliste kuriteoliikide puhul neid rakendatakse ja milliseid kaudseid tõendeid kohtud välja toovad. Analüüsitud maa- ja ringkonnakohtute lahendid jäid ajavahemikku 2007. aasta kuni 2013. aasta. Kohtulahendite otsing on teostatud veebilehel www.riigiteataja.ee, mille käigus leidis töö autor 26 lahendit. Otsinguks kasutati sõnapaare “kaudne tõend”, “kaudsed tõendid” ja “*modus operandi*”. Lisaks tutvus töö autor Tartu Maakohtus ühe maakohtu ja ühe ringkonnakohtu lahendiga, kuna nimetatud kohtulahendid ei olnud eeltoodud internetileheküljel kättesaadavad. Käesolevad kaks kohtulahendit kajastuvad ka magistritöö analüüsis. Lahendite konfidentsiaalsuse tõttu ei

¹ Kergandberg, E, Pikamäe, P. Kriminaalmenetluse seadustik. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn, Juura 2012; § 61 p 1.

olnud võimalik neid magistritöö juurde lisada ning soovi korral on võimalik nendega Tartu Maakohtu kantseleid tutvuda.

Põhiseaduse § 22 lg 2 kohaselt ei ole keegi kohustatud kriminaalmenetluses oma süütust tõendama. Eesti Vabariigi seadusandja on süüdistatava kasuks tõlgendamise (*in dubio pro reo*) põhimõtte lugenud süütuse presumptsiooni klassikalise määratlusega lahutamatult seotud olevaks. *In dubio pro reo* põhimõtte on juhiseks kriminaalmenetluses vältimatult ette tulevateks juhtudeks, mil süüdistatava süü tõendamisel tõusetuvad kõrvaldamata kahtlused. Nimetatud põhimõtte kohustab omakorda süütuse presumptsiooni põhimõtet kogu süüteomenetluse vältel isiku süüd puudutava iga uue kahtluse korral silmas pidama.² Seejuures, kuna kaudsed tõendid kriminaalmenetluses ei viita konkreetselt kuriteo asjaolule, vaid käesolevast asjaolust tuletatud faktile, on siinkohal oluline, et iga kaudne tõend saaks uuritud sellisel määral, et isiku süüdimõistmisel saaksid kõrvaldatud kõik kahtlused selles osas, et süüteo võis toime panna ka mõni teine isik peale süüdistatava.

Kaudsete tõendite küsimus on tõusetunud senise kohtupraktika pinnalt ning selle küsimuse lahendamine on kriminaalmenetluse eesmärkide saavutamiseks oluline. Kaudse tõendi ning sealhulgas *modus operandi* põhimõtet on käsitletud väga põhjalikult Tartu Maakohus 19.11.2013. aasta lahendis nr 1-13-1279, milles esitati süüdistus G. K'le. Süüdistatavale esitati süüdistus KarS § 141 lg 2 p 1; 6 ja § 114 p 6 järgi.³ Eeltoodud kriminaalasjas oli palju erinevaid kaudseid tõendeid, mis viitasid asjaolule, et süüdistatav on nimetatud kuriteo toimepanemises süüdi. Prokuröri hinnangul oli üheks oluliseks kaudseks tõendiks süüdistatava eelnev karistatus. Prokurör leidis, et süüdistatava poolt varem toime pandud kuritegudes oli tuvastatav sarnane tegutsemise viis. Kuna kriminaalasja raames tekkis mitmeid kahtluseid ning tuvastatud polnud ka kannatanu surnukeha asukoht, siis mõistsid nii esimese- kui ka teiseastme kohus G. K. nimetatud kuritegude toimepanemises õigeks. Sellega seoses tekkiski töö autoril eeltoodust tulenevalt huvi teada saada, kas ja kui palju kohtud kaudseid tõendeid isikute süüdimõistmisel arvestavad ning millistel tingimustel seda tehakse.

Kriminaalmenetluse ning seejuures kuritegude tõendamise seisukohalt, peab autor vajalikuks välja selgitada, millist mõju avaldavad kaudsed tõendid süüdimõistva kohtuotsuse tegemisel ning kuivõrd kohtud neid arvesse võtavad. Töö autor ei leidnud varasemalt kaudsete

² Madise, Ü, jt (toim) Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn, Juura 2012; § 22/2.

³ Tartu Maakohus 19.11.2013.a otsus, 1-13-1270.

tõenditega kuritegude tõendamise teemal kirjutatud lõputöid, mistõttu on käesoleva teema õigusliku olukorra analüüsimine väga vajalik.

Eeltoodust tulenevalt on töö autor püstitanud uurimisküsimused, millele püüab läbi erialase õiguskirjanduse ja kohtulahendite analüüsi vastused leida. Autori püstitatud uurimisküsimused on järgnevad:

1. Kas kriminaalmenetluses on võimalik süüdistatav süüdi mõista üksnes ühe kaudse tõendi (sh *modus operandi*) pinnalt?
2. Kas kaudsete tõendite pinnalt isiku süüdimõistmisel lähtuvad maa- ja ringkonnakohtud samadest alustest, millest Riigikohus?

Uurimisküsimustele vastuste leidmiseks ja ettepanekute tegemiseks on magistritöö autor kasutanud andmekogumis- ja analüütilist metoodikat, mis seisneb normatiivaktide, erialakirjanduse ning erineva kohtupraktika läbitöötamises ja analüüsimises. Täiendavalt veel saadud tulemuste interpreteerimises ja järelduste tegemises. Magistritöö põhilisteks andmeallikateks on lõplikult jõustunud Riigikohtu ning maa- ja ringkonnakohtute lahendid, õigusaktid ning uuritavat teemat käsitlev erialakirjandus.

Käesolev magistritöö koosneb kolmest peatükist, mis kõik on omakorda jaotatud eraldi alapeatükkideks. Töö esimeses peatükis uurib autor esmalt, millised on teoreetilise kirjanduse kohaselt kaudsed tõendid ning kuidas neid ära tunda. Seejuures annab töö autor ülevaate kaudsete tõendite ajaloost ja kasutusalaadest ning toob asjakohaseid näiteid.

Teises peatükis analüüsib magistritöö autor Riigikohtu lahendeid, mis kajastavad kaudsete tõendite, seal hulgas *modus operandi* käsitlemist. Selles peatükis toob töö autor välja, milline/millised on Riigikohtu seisukoht/seisukohad kaudsete tõendite põhjal süüdimõistva kohtuotsuse tegemisel, kas kaudsete tõendite põhjal üldse on võimalik kedagi süüdi mõista ning kui, siis millistel tingimustel. Magistritöö teine peatükk on jagatud kaheks eraldi alapeatükiks. Eesti Vabariigi Riigikohtu lahendite analüüsis toetub autor seitsmele Riigikohtu kriminaalkolleegiumi kohtuotsusele, milles Riigikohus käsitleb kaudse tõendi aspekti ning kolmele lahendile, kus on välja toodud *modus operandi* kasutamise võimalus otsuse tegemisel. Käesolevad kohtuotsused jäid ajavahemikku 2005. aasta kuni 2013. aasta. Hetkel ei ole Riigikohtus kaudseid tõendeid ja *modus operandi* mõistet puudutavaid kohtuotsuseid rohkem tehtud. Analüüsi on kaasatud kõik asjasse puutuvad Riigikohtu lahendid.

Magistritöö kolmas peatükk käsitleb maa- ja ringkonnakohtute lahendite analüüsi, kus töö autor analüüsib ajavahemikus 2007. aasta kuni 2013. aasta tehtud kohtuotsuseid. Käesolev peatükk on jagatud kaheks alapeatükiks, millest üks kajastab kaudseid tõendeid käsitlevaid kohtuotsuseid ning teises alapeatükis kajastab autor kaudsete tõendite alaliiki *modus operandi* käsitlevaid kohtuotsuseid. Analüüsi tulemusena toob töö autor välja esimese- ja teise astme kohtute seisukohad kaudsete tõendite pinnalt süüdimõistva kohtuotsuse tegemise osas. Täpsemalt selgitab autor välja, millistel juhtudel kaudseid tõendeid rakendatakse, milliseid kaudseid tõendeid kohtud käsitlevad ning kas eristada saab mõnda kindlat kuriteoliiki, mille puhul on kaudsete tõendite rohkem rakendatakse.

Kokkuvõttes annab magistritöö autor vastused kõigile eelnevalt püstitatud uurimisküsimustele.

1. Kaudsete tõendite käsitus teoreetilises kirjanduses

1.1. Kaudse tõendi mõiste ja kasutamine kriminaalmenetluses

Tõendamisesemesse kuuluvate asjaolude tuvastamine toimub kriminaalmenetluses üksnes spetsiifiliste vahendite abil ehk tõendite abil.⁴ Tõendamine on kriminaalmenetluse keskne osa. Nii süüdimõistev kui ka õigeksmõistev kohtuotsus peab tuginema tõenditel.⁵ KrMS § 63 lg-st 1 tulenevalt on tõendiks kahtlustatava, süüdistatava, kannatanu, tunnistaja või asjatundja ütlus; ekspertiisiakt; eksperdi antud ütlus ekspertiisiakti selgitamisel; asitõend; uurimistoimingu, kohtuistung ja jälitustoimingu protokoll, foto või film või muud dokumendid ja teabetalletuse allikad. Eeltoodust tulenevalt on näha, et seaduses nimetatud tõendite loetelu on avatud, sest seadus lubab kriminaalmenetluses kasutada ka muid tõendeid. Välistatud on siiski üksnes sellised tõendid, mis on saadud kuriteo või isiku põhiõiguste rikkumise teel ning mille loetelu pole seaduses sätestatud.⁶

Samuti ütleb KrMS § 61 lg 1, et ühelgi tõendil ei ole ette kindlaksmääravat jõudu. Seega ei ole mõeldav ka ühe kindla tõendi eelistamine teisele, vaid kõiki olemasolevaid tõendeid tuleb vaadata ühes terviklikus kogumis. Riigikohtu praktikas sätestatu kohaselt tähendab tõendite hindamine nende kogumis ka seda, et erinevatest tõenditest tulenevad andmed asetatakse omavahelisse konteksti. Erinevate versioonide usaldusväärsuse kontrollimisel on vajalik asetada neid kinnitavad andmed kuriteosündmusele eelnenud ning järgnenud sündmuste ühtsesse kulgu. Tõendite hindamisel tuleb kindlasti arvestada ka süüdistatavale inkrimineeritavat süüteo liiki ja ka vastava kuritegeliku käitumise kriminoloogilist eripära.⁷

KrMS § 63 lg-s 1 loetletakse üksnes kriminaalmenetluses lubatavad tõendivormid. Seadusandja on lugenud enesestmõistetavaks, et kriminaalasjas on tõenditega tegemist siis, kui lubavas tõendivormis esinev teave käib kõnealuse kuriteo kohta. Seega on lubatud kasutada ka selliseid tõendeid, mida KrMS § 63 lg 1 loetelu ei sisalda.⁸

⁴ Kergandberg, E, Järvet, T, Ploom, T, Jaggo, O. Kriminaalmenetlus. Tallinn, Sisekaitseakadeemia 2004, lk 21.

⁵ Lõhmus, U. Põhiõigustest kriminaalmenetluses. Tallinn, Juura 2012, lk 40.

⁶ *Ibid*, lk 41.

⁷ Kergandberg, E, Pikamäe, P, (viide 1), § 61 p 15.2.

⁸ Kergandberg, E, Järvet, T, Ploom, T, Jaggo, O, (viide 4), lk 21 – 22.

Tõendite vaba hindamise põhimõte on faktilisi asjaolusid hindava kohtu õigus ning ka kohustus. Samuti on tõendite hindamine lahutamatus seoses KrMS §-s 15 sätestatud kohtuliku arutamise vahetuse ja suulisuse põhimõttega. Kindlasti ei saa keelata tõendite hindamist ka teistel menetluspooltel, kuid siinkohal võib tekkida põhjendatud kahtlus, kuivõrd vaba selline tõendite hindamine on. Seepärast on ka eeltoodust tulenevalt väga oluline kohtu poolne tõendite hindamine. Pole välistatud ka asjaolu, et tõendite hindamist võidakse õiguspraktikas ning menetlusteoorias mõista erinevalt.⁹

Varasemalt Eestis kehtinud formaalse tõendamise reeglistiku kohaselt jagunesid tõendid aga täiuslikeks ja mittetäiuslikeks. Sellisele tõendamisreeglistikule tugines ka Venemaa 1857. aasta kohtukorralduse seadus. Seejuures mitu mittetäiuslikku tõendit moodustasid kokku ühe täiusliku. Süüdimõistmiseks piisas siis ka ühest täiuslikust tõendist. Täiuslikeks tõenditeks loeti näiteks kohtualuse poolt enda süü tunnistamist, kuid siin oli tingimuseks asjaolu, et süü tunnistamine pidi aset leidma kohtus vabatahtlikult ja oli seejuures kooskõlas ka teiste asjaoludega. Täiusliku tõendina käsitleti veel kohtualuse vastu esitatud kirjalikku tõendit, millega kohtualune õigeks tunnistati; samuti ka meditsiinilist ekspertiisi ning kahe usaldusväärse tunnistaja omavahel riimuvaid ütluseid. Mittetäiuslikuks tõendiks peeti seevastu süüaluse rõõna. Ka ühe tunnistaja poolt antud ütluseid peeti mittetäiuslikeks, välja arvatud juhul, kui ütlused oli andnud isa või ema enda lapse vastu. Sellisel juhul piisas antud ütlustest isiku süüdimõistmiseks. Väljaspool kohut esitatud süü omaksvõtul ei olnud üldjuhul üldse tõendi väärtust. Üksnes olukorras, kus süü omaksvõttu kinnitasid tunnistajad, oli omaksvõtul poole tõendi jõud. Samuti leiti, et sama usaldusväärsete tunnistajate antud ütlustest tuleb eelistada meestunnistajat naistunnistajale, haritut harimatule, vaimulikku ilmalikule.¹⁰

Seevastu üksnes kaudsete tõendite pinnalt ei saanud varasemalt Eestis kehtinud formaalsete tõendamisreeglistike kohaselt kohtualust süüdi tunnistada. Kuid kohaldades kaudseid tõendeid koos mittetäiuslike tõenditega võis kõigist neist kokku saada ühe täiusliku tõendi. Kaudse tõendina käsitleti näiteks asjaolu, kui süüdistatav oli kannatanuga vaenujalal; süüdistatav võis kuriteost kasu saada, kui ta oli varem kuritegusid toime pannud või sellega ähvardanud; kui süüalune kiitles süüteo sooritamise; süüdistatavat nähti kuriteopaigas või tema juurest leiti kuriteo sooritamise vahend. Siinkohal ei ole tegemist aga kinnise loeteluga.

⁹ Kergandberg, E, Pikamäe, P, (viide 1), § 61 p 2 ja 3.

¹⁰ *Ibid*, § 61 p 2.

Tõendi väärtust ei olnud seejuures vandeta antud ütlusel ning ka ütlusel, mis ei kajastanud vahetult tajutut, vaid kuuldut.¹¹

Igal kohtunikul lasub kohustus otsustada, milliseid tõendeid uurida, tegemaks kindlaks süüdistatava süü või süütus. Tõendamissüsteemide arengu käigus on välja kujunenud kaks suunda, milleks on Anglo-Ameerika ja kontinentaalne suund. Anglo-Ameerika õigussüsteemi põhiküsimus käsitleb tõendite lubatavust, mis näeb protsessis osalejale ette kohustuse esitada asjakohaseid ja lubatavaid tõendeid. Mandri-Euroopas eksisteerib tõendite vaba hindamise põhimõte. Vaba hindamise põhimõttest tulenevalt on lubatud kõik tõendid, mis on asjakohased süüdistatava süü või süütuse kindlakstegemisel.¹²

Tõendite lubatavuse ja hindamisega seonduv ei ole otseselt sätestatud ka Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioonis (edaspidi EIÕK). EIÕK artikkel 6 sätestab küll õiglase kohtumenetluse põhimõtte, kuid tõenditega seonduvat käesolev artikkel ei käsitle.¹³ See, millised tõendid on kohtumenetluses lubatavad, määrab iga riik iseseisvalt ning ühtset määratlust selle kohta olemas ei ole.¹⁴

Töö autor tõdeb, et puutudes kokku erineva õiguslase kirjandusega, kui ka kohtulahenditega võib nendes tähele panna, et otsestele tõenditele on täiendavalt välja toodud ka mõiste kaudne tõend. Eeltoodust tulenevalt saab öelda, et eristada saab seega otseseid ja kaudseid tõendeid.¹⁵

Sõltuvalt sellest, kas tõend annab teavet otseselt kuriteo koosseisu mõne elemendi kohta või võimaldab tuvastada niinimetatud vahepealseid fakte, saab tõendid jagada otsesteks ja kaudseteks. Otsese tõendi sisuks on faktilised andmed ning selle seos tõendi abil tõendatava asjaoluga on ilmne.¹⁶

Otsene tõend on seega asjaolu, mis konkreetselt ja otse tõendab mõnda kindlat faktiküsimust, ilma igasuguste tuletusteta. Teisest küljest kaudne tõend jällegi kujutab endast tõendit, mis

¹¹ Kergandberg, E, Pikamäe, P, (viide 1), § 61 p 2.

¹² Lõhmus, U. Tõendi lubatavus ja välistamine kriminaalmenetluses. Kui loogiline on Eesti tõendamissüsteem? - Juridica 2014/9, lk 690.

¹³ Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon - RT II 2000, 11, 57

¹⁴ Lõhmus, U, (viide 12), lk 690.

¹⁵ New Jersey Court. Circumstantial evidence. Sine anno, sine loco, lk 1. Arvutivõrgus: <http://www.judiciary.state.nj.us/criminal/charges/non2c002.pdf> (02.04.2015.a)

¹⁶ Kergandberg, E, Järvet, T, Ploom, T, Jaggo, O, (viide 4), lk 22.

kinnitab fakti, mis on aga tuletatud mõne teise asjaolu olemasolust tulenevalt. Tuletamine on siinkohal asjaolu järelem, mis loogiliselt ja mõistlikult võttes võib välja kujuneda mõnest teisest asjaolust või nende kogumist, luues uue tõendiallika. Samuti ei ole oluline, et kõik faktid oleksid otseste tõenditega tõendatud.¹⁷

Otseste ja kaudsete tõendite puhul ei saa rääkida kindlasti ühe eelistatusest teisele. Kaudsete tõendite puhul on lihtsalt tõendamise mehhanism keerukam ning protsess ka tavaliselt ajaliselt pikem. Kuigi kaudsete tõendite puhul on väga oluline nende põhjalik analüüsimine, siis kindlasti ei tähenda eelnev seda, et otseste tõendeid ei peaks kuidagi kontrollima.¹⁸

Kaudseid tõendeid kasutatakse ka mitte niivõrd näiteks mõne ülestunnistuse kvaliteedi kirjeldamiseks, vaid sellel on tähtis roll tõendatud faktide kirjeldamisel. Asjakohased faktid moodustavadki kokku kaudse tõendi. Mõneti tuleb ette ka olukordi, kus võidakse kaudseid tõendeid tühisteks pidada, seda just menetlust väljastpoolt jälgivate inimeste puhul. Kuid tegelikult ei ole selline tõendi ebaoluliseks pidamine kuidagi õigustatud, sest teatud olukordades võib kaudne tõend olla palju kaalukama iseloomuga, kui otsene tõend. Kriminaalasjades on ette tulnud olukordi, kus kuriteo pealtnägija võib eksida mõningates asjaoludes või omada teatud eelarvamusi, millele tuginedes ta midagi väidab, kuid seejuures samasuunalised eraldi tõendatud faktid võivad mõnel juhul anda palju selgema pildi ning kahtlused kõrvaldada. Kaudsed asjaolud võivad küll mõnikord ka valetada, kuid samas pole välistatud, et kuritegu pealt näinud isikud võivad sama teha. Iga tõend, mis tõendab kasvõi ühe asjaolu on parem kui tõend, mis jätab õhku ühe kõhkluse.¹⁹

Kaudse tõendi olulisus on välja tulnud ka mitmete kohtuasjade puhul. Üheks näiteks on 1989. aastal 9. märtsil Ameerika Ühendriikides, täpsemalt Nashville's, aset leidnud kuritegu, millel polnud ühtegi otsest tõendit, mis viitaks kuriteo toimepanijale. Nimetatud sündmuse käigus tapeti kuulililasuga K. H. ning ainsad asjad, mis sellest kuriteost maha jäid olid surnukeha ja kuul. Polnud ei sõrmejälgi ega ka relva, kuid uurimise käigus leiti siiski mõned kaudsed tõendid. K. H. näol oli tegemist kohaliku ajakirja kirjastuse töötajaga. Süüdistatav T. D'Antonio ning tema sõber olid varasemalt manipuleerinud ajakirja hinnangutega, et ise seeläbi tulu saada, kuid kannatanu soovis koostada õiged tabelid, näitamaks milline on tegelik

¹⁷ New Jersey Court, (viide 15), lk 1-2.

¹⁸ Kergandberg, E, Järvet, T, Ploom, T, Jaggo, O, (viide 4), lk 22.

¹⁹ Elliott, D. W. Elliott and Phipson Manual of the Law of Evidence. London, Sweet & Maxwell 1987, lk 11, 16-17.

hinnang ajakirjale. Siit kerkis esile esimene kaudne tõend, milleks oli motiiv. Eeltoodust tulenevalt oli T. D'Antoniol motiiv kannatanu tapmiseks, kuna viimase tegevuse läbi oleks võinud ta kaotada suure osa oma sissetulekust. Kuigi kuritegu nägi pealt ka tunnistaja, ei teadnud ta siiski, milline oli isik, kes kuriteo toime pani, kuna kurjategija kandis maski. Küll aga oskas tunnistaja esile tuua kurjategija omapärase liikumise jooksmise ajal, nimelt kõikus kannatanu tapnud isik jooksmise ajal küljelt küljele. Uurijad suutsid tuvastada, et selline liikumine on omane isikule, kes kannatab seljavaeguste all, mis langes taas kokku T. D'Antonioga. Uurimise käigus tuvastati veel, et süüdistatav oli viibinud ka naaberlinnas asuvas relvapoos ning lähema uurimise käigus leiti relvapoos omaniku hoovist maa seest mitmeid kuule, mis olid täpselt kokkulangevad kannatanu kehast leitud kuuliga. Samuti tõdes relvapoos omanik, et süüdistatav oli tema hoovis ostetud püstolit ka eelnevalt testinud. Kõikide eeltoodud kaudsete tõendite pinnalt mõisteti T. D'Antoniolt eluaegne vangistus.²⁰

Nagu eelpool mainitud, sätestab ka KrMS § 61 lg 1, et ühelgi tõendil ei ole ette kindlaks määratud jõudu. Isiku süü või süütus võib kriminaalmenetluses olla tõendatud nii kaudsete tõenditega kui ka kaudsete ja otseste tõendite kogumiga. Mõlemad tõendiliigid on menetluses vastuvõetavad. Seega pole ka KrMS § 61 lg 1 kohaselt mingit alust eelistada näiteks süü tunnistamist teistele tõenditele, kuigi vastav motiiv võib korduda pidevalt nii süüdistus- kui ka kaitsekõnedes.²¹

Tuleb tõdeda, et mitmel juhul võib kaudne tõend teatud olukorras olla isegi kindlam ja veenvam tõendiallikas, kui seda on otsene tõend. Olenemata sellest, millise tõendiga on tegemist, on väga oluline, et kõiki tõendiliike uuritakse üksikasjalikult ja hinnatakse tähelepanelikult, enne kui nende põhjal otsus langetatakse. Olukorras, kus kaudne tõend tekitab põhjendatud kahtluse isiku süü olemasolus, siis sellises olukorras tuleb tõendeid tõlgendada isiku kasuks ning teda mitte süüdi mõista.²²

Ameerika Ühendriikide osariigi Arkansas Riigikohus on välja toonud asjaolu, et kaudsed tõendid oleksid kohtus otsustava kaaluga, peavad nad välistama iga teise mõistliku seletuse,

²⁰ Paine, D. F. Circumstantial Evidence: Tony D'Antonio's Trial. Nashville, Tennessee Bar Journal 2007, lk 26. Arvutivõrgus: <http://web.b.ebscohost.com/ehost/detail/detail?vid=3&sid=901203a5-9f86-44d6-9a06-c3ff4810b7d5%40sessionmgr112&hid=116&bdata=JnNpdGU9ZWWhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#db=a9h&AN=25560367> (31.03.2015.a)

²¹ Kergandberg, E, Järvet, T, Ploom, T, Jaggo, O, (viide 4), lk 25.

²² New Jersey Court, (viide 15), lk 1.

peale süüdistatava süü. Kuid küsimus, kas kaudsed tõendid välistavad teised mõistlikud seletused süüdistatava tegevuse osas, jääb ikkagi kohtu enda otsustada.²³

Otsesed tõendid saavad eraldiseisvana eksisteerida, tõendamaks mõnda kuriteo faktiküsimust. Kanada ülemkohus leiab, et olukorras, kus tunnistaja näeb isikut A pussitamas isikut B, saab öelda, et otsene tõend on see, et A pussitas B-d. Teisest küljest kaudne tõend koosneb jällegi otsese tõendi osadest. Teatud juhtudel ei pruugi ainult otsesest tõendist piisata isiku süü tõendamiseks, siinkohal on oluline roll just kaudsetel tõenditel. Olukorras, kus üks tunnistaja nägi, et B-d on pussitatud pika noaga, kuid seejuures ei näinud tunnistaja kuriteo toime pannud isikut ning kus teine tunnistaja leidis verise noa, mis sobis A ligikaudse asukohaga, siis mõlema tunnistaja ütlused kogumis moodustavad kaudse tõendi sellest, et A pussitas B-d. Seega kaudne tõend sõltub suuresti otsesest tõendist tehtud tuletustest. Kuigi otsesed tõendid võivad tõesti olla konkreetsemad ja selgepiirilised, ei ole neid alati iga kuriteo puhul olemas, sest üldjuhul ei pane kurjategijad kuritegusid toime tunnistajate juuresolekul.²⁴

Erandjuhtudena võib esile kerkida ka olukordi, kus kohus võib jätta loogilise ja asjakohase tõendi arvesse võtmata, kuna tõendireeglid välistavad mõnda liiki tõendi. Tõendi välistamine tuleneb põhimõttest, et tõendi mõju fakti hindajale võib olla mõjusam, kui tõendi tegelik tõenduslik kaal. Selliseid tõendeid nimetatakse *hearsay* tõenditeks. Nimetatud tõendite näol on tegemist isikute kohtuväliselt tehtud kirjalike või suuliste avalduste ja tunnistustega.²⁵

Hearsay reegli lubatavus on riigiti üsna erinev. *Hearsay* reegli on kohtud ka mõningatel juhtudel kõrvale jätnud, kuna tegemist on ühe keeruliseima ja segadusttekitavaima tõendiga.²⁶ Kontinentaalõigus ei sisalda reegleid, mis välistavad asjakohased ja loogilised tõendid üksnes sellel põhjusel, et kohus võib ekslikult hinnata nende usaldusväärsust ning seeläbi põhjustada vigu faktide uurimise täpsuses. Teisalt Mandri-Euroopas ollakse arusaamal, et kohtunike näol

²³ Edition E, Jefferson, L. I. Criminal evidence. Sine loco, 2012 John C. Klotter Justice Administration Legal Series, lk 98 – 102.

²⁴ Sunter, A, Luu, J, Wilson, A. The use of Circumstantial Evidence in Enforcement Cases before Securities Commissions: Two Perspectives. *Sine loco*, Burnet, Duckworth & Palmer LLP 2013, lk 5 – 7. Arvutivõrgus: <http://www.bdplaw.com/content/uploads/2013/09/Circumstantial-Evidence-10-Sept-2013.pdf> (05.01.2015.a)

²⁵ Lõhmus, U, (viide 5), lk 692.

²⁶ Campbell, S. The Rule Against Hearsay – an English Desire for an International Criminal Court Approach? Haag 2003 Arvutivõrgus: http://www.isrcl.org/Papers/YLP_England.pdf (23.12.2014.a)

on tegemist omaala professionaalidega, kes on võimelised ära tundma ebausaldusväärsed tõendid ning välistama sellel põhineva otsuse tegemise.²⁷

1.2. *Modus operandi* mõiste ja kasutamine kriminaalmenetluses tõendina

Olles eelnevalt käsitlenud kaudse tõendi olemust, tasuks siinkohal ühe kaudse tõendi alaliigina välja tuua ka *modus operandi* mõiste.

Arutledes kuriteo toimepanemise otsuse üle, peavad enamik kurjategijaid vastama kahele omavahel seotud küsimusele: mida tuleb teha selleks, et edukalt kuritegu toime panna? ja mida tuleb teha selleks, et mitte vahele jääda? Vastus neile kahele küsimusele peitub kurjategija *modus operandis* ehk teo toimepanemise viisis, mis toob esile süüteo toimepanija harjumuspärase käitumismustri, mille abil viimane loodab kuriteo edukalt toime panna.²⁸

Modus operandi süsteemi kavandas 20. sajandi alguses välja Yorkshire juhtiv konstaabel major W. L. Atcherley. Tema töö on andnud nime kurjategijate tuvastamise plaanile läbi intensiivse meetodite analüüsi.²⁹ Käesolevat meetodit on lühidalt kirjeldanud 1915. aastal ka R. B. Fosdick. *Modus operandi* mõiste on esmalt välja töötatud eesmärgiga täiendada teisi kasutusel olevaid identifitseerimise meetodeid. Kurjategijad ei pruugi küll endast sündmuskohale maha jätta sõrmejälgi, kuid peaaegu võimatu on sooritada kuritegu selliselt, et kuriteopaigale ei jääks kurjategija poolt ühtegi jälge. Just see üks jälg võib osutada kõige olulisimaks ja määravaimaks, mis toobki esile kurjategija tegutsemise viisi ehk teisisõnu *modus operandi*.³⁰

²⁷ Lõhmus, U. (viide 5), lk 692.

²⁸ Beauregard, E, Bouchard, M. Cleaning up your act: Forensic awareness as a detection avoidance strategy. - Journal of Criminal Justice 2010, volume 38, lk 1160. Arvutivõrgus: <http://web.b.ebscohost.com/ehost/detail/detail?vid=9&sid=901203a5-9f86-44d6-9a06-c3ff4810b7d5%40sessionmgr112&hid=116&bdata=JnNpdGU9ZWWhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#db=psyh&AN=2010-21017-001> (21.09.2014.a)

²⁹ Fosdick, R. B. Modus Operandi System in the Detection of Criminals. - Journal of Criminal Law and Criminology 1916, volume 6, lk 566.

³⁰ Gault, R. H. Journal of the American Institute of Criminal Law and Criminology. Ameerika kriminaalõiguse ja kriminoloogia instituut 2012, volume 9, lk 324. <https://books.google.ee/books?id=a4YJAAQBAJ&pg=PA324&lpg=PA324&dq=major+w.l.atcherley&source=bl&ots=rGTgTqQdiA&sig=7ZfyiD75U9EDgLiMcMThlJOKsoA&hl=et&sa=X&ei=ESytVNmeKIXsUrC6gNAC&ved=0CB4Q6AEwAA#v=onepage&q&f=false> (18.03.2015.a)

Kuritegude puhul, kus kurjategija on endast maha jätnud näiteks sõrmejälje või DNA, siis ei osutu üldjuhul isiku tuvastamine väga keeruliseks, kui on tegemist juba ka varem kuritegeliku maailmaga kokku puutunud isikuga. Kui eeltoodud tõendid aga puuduvad, siis võib tõendamine tugineda üksnes kurjategija käitumisest tuleneval informatsioonil, mida on võimalik kuriteopaiga kaudu tuvastada. Ajalooliselt on välja kujunenud arusaam, et kurjategijad tavatsevad ka edaspidi selliselt käituda nagu nad seda varasemate kuritegude puhul tegid. Kuigi just sarimõrvarite puhul on tavaline, et nad üritavad iga kuriteo puhul oma tegevust veidi muuta, siis olenemata sellest on ka neid kuritegusid läbiv ühtne joon tuvastatav.³¹

Iga kriminaalasja puhul on *modus operandi* juurdluse läbiviimise juures väga oluline roll. Nii *modus operandi* kui ka kurjategija praktilised tegevused kuriteo vältel, võivad anda aimu kurjategija olemusest. Kurjategija käekiri loob unikaalse osa käitumisest kuritegu toime pannes. Sageli näitab see ilmet või rituaalidel baseeruvat kurjategija fantaasiat. Ohvreid ning tunnistajaid küsitledes on tuvastatud ka mõned tüüpilisemad kurjategijate ründamise viisid, mida kõige sagedamini võib kurjategijate käitumisviiside puhul tuvastada. Sagedased on näiteks kurjategijate poolsed äkkrünnakud, kuid vähem levinud pole ka niinimetatud petlikud lähenemised, kus süüalune on ennast näidanud enne rünnakut kellegi teisena, kui ta seda on.³²

Erialakirjanduses on *modus operandit* käsitletud ka kui teatud hulka harjumusi, mida kurjategija tavatseb järgida. Nende harjumuste tulemusena kujuneb omakorda välja kindel käitumismuster. Mida rohkem kuritegusid kurjategija toime paneb, seda selgemalt joonistub ka uurijate jaoks välja konkreetse isiku harjumuslik käitumine kindlates olukorda, tänu millele on menetlejatel võimalik teha järeldusi kuriteo toime pannud isiku kohta.³³

Tuvastamaks isikule omase käitumise on oluline meeles pidada ka järgnevaid asjaolusid:

³¹ Bennell, C, Jones, N. J. Between a ROC and a Hard Place: A Method for Linking Serial Burglaries by Modus Operandi. - Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling 2005, volume 2, lk 23 – 24. Arvutivõrgus: <http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=7&sid=901203a5-9f86-44d6-9a06-c3ff4810b7d5%40sessionmgr112&hid=116> (15.08.2014.a)

³² Campbell, J. H, Denevi, D. Profilers. New York, Prometheus Books, 2004, lk 263, 366.

³³ Wang, T, Rudin, C, Wagner, D, Sevieri, R. Learning to Detect Patterns of Crime. Ameerika Ühendriigid, sine anno. Arvutivõrgus: <http://web.mit.edu/rudin/www/WangRuWaSeECML13.pdf> (06.04.2015.a).

Esiteks, iga *modus operandi* on täiesti erinev - kurjategijad tavadsevad olla üsna järjekindlad neis viisides, kuidas nad kuritegusid toime panevad. Näiteks varguste puhul, eelistavad osad kurjategijad neid toime panna päeval, siis kui inimesed on tavaliselt tööl ning osad jällegi öösel, kui on kõige suurem tõenäosus, et nad jäävad märkamatuks.

Teiseks, *modus operandis* on olemas üldised sarnasused – iga käitumismuster on erinev, aga juhuslik sarnasus ajas ja kohas on sageli olulised iga mustri puhul.

Kolmandaks, mustrid võivad olla ka dünaamilised –võib esineda ka olukordi, kus kurjategija tegutsemise viis võib ka niinimetatud mustri vältel muutuda. Näiteks, kui tavaliselt on harjunud varas sisenema eluruumi ukse kaudu, kuid ühel korral unustab ta ukse avamiseks vajaliku abivahendi kaasa võtta, siis on väga tõenäoline, et ta leiab mõne teise viisi või koha, kuidas võõrasse eluruumi sisse pääseda.³⁴

Kurjategija *modus operandist* lähtuvat käitumist võib nimetada ka õpitud käitumiseks. Lisaks on antud käitumine ka dünaamiline ja kohandatav. Seda kõike just seepärast, et *modus operandi* on mõjutatud osalt ka aja poolt ning teisalt võib see ka muutuda, juhul, kui kurjategija õpib juurde uusi asju või vastupidiselt muutub hooletuks. Kurjategija *modus operandi* on seepärast mõjutatud nii tugevdavate kui ka nõrgestavate faktorite poolt.³⁵

Pole välistatud, et kurjategijad taipavad, et mõned otsused, mis nad süütegu toime pannes teevad on tõhusamad ja kogenenumad, kui teised nende otsused. Neid samu otsuseid võivad kurjategijad korrata ka tulevastes kuritegudes, muutudes oskuslikumaks ning seeläbi raskendades ka oma käitumismustri tuvastamist. Tavaline on asjaolu, et enamasti panevad kurjategijad toime just sama tüüpi kuritegusid ning seeläbi muutuvad nad nendes veel professionaalsemateks. See muudab kurjategijaid omakorda enesekindlamateks ning nad on suutelised toime tulema ka etteaimamatutes olukordades. Selliste kuritegude puhul on oluline tuvastada, mis kurjategija endaga kuriteopaigale kaasa võttis ning milline on selle isiku käitumine, millest lähtuvalt ta tegutseb. Olles juba ühel korral politsei poolt kinni peetud võib eeltoodu kurjategijat õpetada, kuidas ja millistest asjadest tuleb hoiduda, et vältida tulevikus kokkupuuteid ametivõimudega. Samuti võib kurjategija *modus operandi* ka ajapikku halveneda ja muutuda vähem oskuslikumaks, hooletumaks ning veelgi ebapraktilisemaks, kui

³⁴ Wang, T, Rudin, C, Wagner, D, Sevieri, R, (viide 33).

³⁵ Turvey, B. E. Criminal Profiling An Introduction to Behavioral Evidence Analysis. Oxford, Elsevier 2012, lk 336.

see oli isiku tegevuse algul. Kurjategija käitumismustrit võivad halvendada näiteks liigne enesekindlus, kurjategija tujud, vigased kuriteo toimepanemise vahendid ning palju muud.³⁶

Kohtuotsustes on mitmetel kordadel põhjendatud tõendi usaldusväärsust ka selle kaudu, kuidas see tõend ühtib teiste tõenditega. Omavahel riimuvate tõendite kogum suurendab kindlasti selle kogumiga kajastatava asjaolu tõenäosust, kuid riimumine ise ei ole ühegi tõendi iseloomustav tunnus, mis tõstaks selle usaldusväärsust. Seejuures ei pruugi ka niinimetatud riimumata tõend olla ebausaldusväärne. Tõendite omavahelise ühtimise väga spetsiifilise ja sisuliselt just riimumise kaudu kõigi tõendite usaldusväärsust tugevdavateks juhtumiteks on kohtute praktikas olnud kriminaalasjad, mil kurjategija on süüdi mõistetud just mitme süüteo toimepanemise viisi ehk *modus operandi* sarnasuse alusel.³⁷

Paadunud kurjategijad on üldiselt väga harva oma kuritegudes mitmekülgsed. Tavaliselt panevad nad toime üha uuesti ja uuesti sama laadi kuritegusid ning samuti ei riski nad selliste kuritegude toimepanemisega, mis on nende jaoks tavapäratud. Isik, kes paneb toime lihtsamat tüüpi varguseid, nagu seda on näiteks piima varastamine kauplusest, ei pane jällegi toime pangaröövi ja vastupidi. Teisalt ei vaheta omavahel rolle ka taskuvaras ja niinimetatud vale gaasikontroll, kuigi nad võivad kuritegusid toime panna samas piirkonnas. Eeltoodust saabki järeldada, et üldiselt vastab igale kuriteotüübile ka vastav kurjategija tüüp.³⁸

Kohtuasi *New Jersey versus Steven Fortin* (1999 – 2007) on üks neid kriminaalasju, milles on väga põhjalikult kajastatud kurjategija käitumismustrit. S. F'i süüdistati 34 aastase V. G. seksuaalses ärakasutamises, peksmises ja kägistamises, mille eest mõisteti süüalusele 20 aasta pikkune vangistus. Aasta enne eelnimetatud süütegu rünnati 25 aastast M. P'd, keda kasutati samuti seksuaalselt ära, peksti, rööviti ning kägistati seejärel surnuks. Ameerika Ühendriik palkas pensionil oleva profileerija Roy Hazelwoodi eeltoodud kriminaalasjade materjale uurima, tuvastamaks, kas antud kuritegudel on olemas ühised jooned ning kas mõlemad kuriteod võib olla toime pannud üks ja sama isik. Kuritegude uurimisel kasutati niinimetatud ahelanalüüsi, mis hõlmas endas nii hinnanguid *modus operandile* kui ka mõlemale kuriteole omast käitumist. Roy Hazelwoodi analüüsist ilmnas, et kuritegude vahel oli 15 punkti, mis esinesid mõlema kuriteo puhul. Mõlemale kuriteole oli iseloomulik et need olid toime pandud impulsiivselt; tegemist oli kõrge riskiga kuritegudega; ohvrid olid naised, kelle vanus oli

³⁶ *Ibid*, lk 336 – 338.

³⁷ Kergandberg, E, Pikamäe, P, (viide 1), § 61 p 10.

³⁸ Fosdick, R. B, (viide 29), lk 561 – 562.

enamvähem sama; ohvrid olid üksinda; kuriteod pandi toime pimedas; relvi ei kasutatud; ohvritl olid alumised riided täielikult ära võetud, kuid pluusid olid neile selga jäetud; mõlemal ohvril oli näotrauma ning veel mõned olulised sarnasused. Analüüsi järgselt tõdes Roy Hazelwood, et tema 35 aasta pikkuse töö jooksul, milles ta on palju kokku puutunud erinevate vägivaldsete kuritegudega, erinevates riikides, ei ole ta kunagi varem sellist kurjategija tegevuste kombinatsiooni ja käitumist näinud. Tõenäosus, et kaks erinevat kurjategijat panevad toime niivõrd unikaalse sisuga kuriteod on Roy Hazelwoodi hinnangul väga ebatõenäoline.³⁹

Eeltoodust lähtuvalt tõdeb töö autor, et vaadates eelnevas lõigus käsitletud tõendeid eraldiseisvana ei anna need üksinda piisavat alust isiku süüdimõistmiseks. Siinkohal on oluline just nende tõendite omavaheline sidumine. Selle abil on võimalik luua tervikpilt kurjategija tegevusest. Kõrvutades omavahel kurjategija tegevust ja liikumist mõlema osateo puhul on näha ilmnähtavad sarnasused mõlemas teos. Töö autor leiab, et selline kuriteoepisoodide omavaheline võrdlemine on igati mõistlik, eriti juhul, kui mõlema teo puhul esineb niivõrd spetsiifilisi kuriteotunnuseid nagu eelnevas lõigus väljatoodud kriminaalasja puhul ning eluliselt pole usutav, et kaks erinevat isikut võiksid toime panna niivõrd sarnase sisuga kuriteo.

Londoni politsei komisjoni liige, Henry Smith, leiab, et kurjategijad väljendavad omapärast viisi originaalsusest. Henry Smith tõdeb, et Londoni tänavatel liigub ringi tuhandeid taskuvargaid ning seejuures on nad alustanud taskuvarastena ning ka jätkavad samade kuritegude toimepanemist. Samuti on ta tähele pannud just bussi varaste puhul, et sageli naasevad nad oma kuritegudega isegi samadele tänavatele ja bussiliinidele. Lihtne ning väga tõenäoline põhjus, miks pikaaegsed kurjategijad järgivad ühte ja sama vormi kuritegude toimepanemisel on see, et nad on esiteks sellega harjunud ning teiseks nad usuvad, et tehes midagi, mis on neile kõige tuttavam, on nad selles ka kõige osavamad. Kurjategijad, kes tegelevad keerulisemate kuritegudega ning on neis oskuslikud, ei hakka seetõttu riskima ka teist laadi kuritegude, nagu seda on näiteks taskuvargus, toimepanemisega. Seega pole tõsi mitte üksnes asjaolu, et pikaaegsed kurjategijad on piiratud tasemega, vaid oma harjumustest, otstarbekusest või piiratud leidlikkusest tulenevalt nad tavaliselt ka praktiseerivad üht ja sama laadi kuritegude toimepanemist ning veelgi, nad lähtuvad sageli ka samast kuriteo toimepanemise viisist.⁴⁰

³⁹ Turvey, B. E, (viide 35), lk 350 – 352.

⁴⁰ Fosdick, R. B, (viide 29), lk 562 – 563.

Eeltoodust tulenevalt leiab töö autor, et igal kurjategijal on ka oma individuaalne mudel või jälg enda poolt toimepandud kuritegudes. Seega on ka ühe ja sama isiku poolt sooritatud kuriteod sageli äratuntavalt sarnased. Peaaegu ilma igasuguse erandita jätavad paadunud kurjategijad endast maha mõne selge vihje, mis võib olla küll väga väike, kuid mis selgelt eristab seda isikut teistest kurjategijatest. Sellest tulenevalt lähtutakse kuritegude lahendamisel sageli ka meetodist, mis analüüsib jälgi ning teoviisi, mille kurjategija endast maha on jätnud.

Eraldi saab välja tuua kolm võimalust, kuidas üldse on võimalik kurjategija tuvastada. Esimene võimalus on see, kui on olemas pealtnägija, kes kurjategija ära tunneb, teine võimalus on tuvastada isik näiteks varastatud vara järgi ning kolmas võimalus, isik tuvastatakse tema enda poolt jäetud kuriteojälgede järgi. Esimene võimalus on tavaliselt väga erandlik, kuna enamus kuriteod on toime pandud siiski selliselt, et keegi ei ole neid näinud. Kurjategija tuvastamine kuriteoga saadud vara pinnalt võib osutada jällegi keeruliseks seepärast, et sageli ei ole see vara tuvastatav või siis on seda moonutatud. Kuriteo sidumine isikuga, tema enda jäetud jälgede pinnalt, on aga palju tõenäolisem ning alati rohkemal või vähemal määral ka võimalik.⁴¹

Sagedased on ka olukorrad, kus isik on juba mõne kuriteo toimepanemises süüdi mõistetud ning vastava karistuse saanud. Kindlasti on eeltoodud kuriteo puhul esinenud ka just sellele kurjategijale omased jooned, mille abil on võimalik käesolevat isikut teistest eristada. Pärast karistuse ära kandmist ja kinnipidamisasutusest vabanemist pole välistatud, et sama isik paneb mõne aja pärast toime uue kuriteo. Ilmneb, et sellel kuriteol on väga sarnased jooned kuriteoga, mille eest seda kurjategijat juba varasemalt karistatud on. Kuna mineviku käitumine võib mõjutada prognoositavat käitumist tulevikus, siis sellises olukorras on korrakaitsetel suur abi kindlale kurjategijale omastest joontest, mis võimaldavad isiku toime pandud kuriteoga siduda.⁴²

Isiku kriminaalset käitumist võivad mõjutada mitmed asjaolud. Põhiliseks põhjuseks kuriteo toimepanemisel on inimloomus. Inimesed on reeglipäraselt käituvad olendid, kes on tugevalt mõjutatud ühiskonna väärtuste ja hoiakute poolt, kus nad elavad. Kõik isikud, nii ka kurjategijad õpivad oma käitumise, uskumused ja ka kalduvused sotsiaalse keskkonna kaudu.

⁴¹ Fosdick, R. B, (viide 29), lk 563 – 564.

⁴² *Ibid*, lk 565.

Seejuures on peetud kriminaalset käitumist mõjutavateks põhjusteks veel vaesust, tööpuudust, harimatust ning kuulumist gruppidesse, mis kalduvad sotsiaalsetest tõekspidamistest kõrvale.⁴³

Asjaolud, mis võivad mõjutada kuritegude jätkuvat toimepanemist tulevikus on sarnased neile, mis on seotud esimeste kuritegude sooritamisega. 2010. aastal Justiitsministeeriumi eestvedamisel läbi viidud uuringu käigus analüüsiti vanglast vabanenud kurjategijaid ning nende korduvaid kuritegude toimepanemisi. Vahemikus 2004 aasta kuni 2007 aasta vanglast vabanenud isikutest panid kõige sagedamini (52 – 54%) uue kuriteo esimese kahe aasta jooksul toime isikud, kes olid eelnevalt karistust kandnud varguste toimepanemise eest. Analüüsist ilmnes, et kuritegevust mõjutavateks teguriteks peeti, nagu ka eelnevas lõigus mainitud, kurjategija haridustaset, töökoha ja püsiva legaalse sissetuleku olemasolu. Seejuures toodi kuritegelikku käitumist mõjutava võimaliku asjaoluna välja ka isiku sõltuvus, mis esineb just narkokuritegude puhul ning mis on üheks oluliseks mõjuteguriks, mis võib viia isiku korduvate kuritegude toimepanemiseni.⁴⁴

Iga kohtuasja puhul tuleb kohtunikel hinnata ka KrMS § 63 lg 2 sätestatud niinimetatud vabatõendi kuuluvust, kuigi seda ei kasutata tõendamiseseme asjaolu tuvastamiseks. Riigikohtu kriminaalkolleegium on oma lahendis nr 3-1-1-16-04 välja toonud, et kohtualuse käitumisaktid, mis jäävad väljapoole süüdistuse ajalisi piire ei saa süüdistust sisustada.⁴⁵ Seejuures ei saa tõendi kuuluvuse hindamise juures mööda minna siiski asjaolust, et süüdistuse ajalistest piiridest väljapoole jäänud käitumisel võib ikkagi olla tähendus süüdistuse hindamise seisukohalt. Kuritegu, kui ajaliselt piiritletud käitumisakt on lahutamatult seotud süüdistatava käitumisega nii enne kui ka pärast kuriteosündmust. See, milline oli kurjategija käitumine kuriteole eelneval või sellele järgneval ajal, võib anda vajalikku kaudset teavet, mis omakorda aitab tuvastada ka seda, milline võis olla isiku käitumine kuriteosündmuse ajal. Seega on Riigikohtu kriminaalkolleegium järeldanud eelnimetatud lahendis, et seadus ei keela tugineda kõrvuti teiste tõenditega ka sellistele tõenditele, mis annavad informatsiooni isiku süüdistuse ajalistest piiridest väljapoole jääva käitumise kohta, kuid millel võib olla seos süüdistuses väljatoodud kuritegude

⁴³ Bartol, C. R. Criminal Behavior A Psychosocial Approach. New Jersey, Prentice Hall 1995, lk 12 – 13, 25.

⁴⁴ Ahven, A, Salla, J, Vahtrus, S. Retsidiivsus Eestis. Tallinn, Justiitsministeerium 2010, lk 8, 70, 72 ja 90.

⁴⁵ RKKKo 01.04.2004.a otsus, 3-1-1-16-04, p 9.

toimepanemisega. Eeltoodu põhjal saab öelda, et ka süüdistuse piiridest väljapoole jääv süüdistatava käitumine võib teatud olukordades kuuluda tõendamisesemesse ning seda just seetõttu, et selle kaudu on omakorda võimalik anda tervikpilt kuritegeliku kavatsuse kulgemisest ja realiseerumisest läbi ajalise telje.⁴⁶

Kuriteo toimepanemise võimalikult täpse viisi tuvastamine ei ole oluline mitte üksnes seetõttu, et just see viis on kuriteo objektiivset koosseisu sisustav tunnus. Siinjuures on oluline silmas pidada ka asjaolu, et kurjategijad tavaliselt sageli panna kuritegusid toime samasugusel viisil nagu nad seda ka varem on teinud ning seetõttu on tihti kuriteo toimepanemise viisi põhjal võimalik teha järeldusi ka võimaliku kurjategija kohta.⁴⁷

⁴⁶ Kergandberg, E, Pikamäe, P, (viide 1), § 61 p 7.1.

⁴⁷ *Ibid*, § 62 p 2.4.

2. Kaudse tõendi roll Riigikohtu praktikas

Kohtumenetluse lähim eesmärk on enne otsuse tegemist selgitada välja tõde ning tõendamine on selle eesmärgi saavutamiseks vajalik vahend. Seega kehtestab kohtumenetluse õigus ka millised tõendid on lubatavad. Kui tõendid ja meetodid nende hankimiseks on lubatud, siis on ka tõendid seaduslikud.⁴⁸

2.1. Kaudne tõend Riigikohtu lahendites

Lahendis nr 3-1-1-15-10 menetles Riigikohus M. K. kriminaalasja, milles isikut süüdistati KarS § 199 lg 2 p 3; 7 ja § 204 lg 1 sätestatud kuritegude toimepanemises.⁴⁹ Eeltoodu seisnes selles, et M. K. tegutsedes koos kohtueelse menetluse käigus tuvastamata isikutega, rikkus ta Harjumaal asuvat kultuurimälestiseks tunnistatud ajaloolist Ubina asulakohta. Süüdistatav tegi kultuurimälestise pinnasesse kümme kord sissekaevet, eemaldas osa maapõues olevast hõbeaardest, sealhulgas 108 hõbemünti, 1 hõbeehte ja 1 hõbekangi, ja ajas sissekaevet kinni, millega rikkus oluliselt ja taastamatult kultuurimälestise kultuurikihti ning hävitas olulist teaduslikku informatsiooni. Samuti süüdistatakse M. K'd selles, et tema varastas eelnimetatud esemed, milledest osad saatis viimane Saksamaale oksjonile, teenides seeläbi tulu.⁵⁰ Käesolevas kriminaalasjas on olulist rolli mänginud jälitustegevusega kogutud informatsioon, mida kohtud on käsitlenud kui kaudseid tõendeid. Jälitustegevusega saadi informatsiooni käesoleva kuriteo kohta süüdistatava ja isikute G. H. ja T. M. kasutuses olevate mobiiltelefonide kaudu edastatud sõnumite fakti, aja ja koha kohta ning seejuures ka sõnumite edastaja ja vastuvõtja kohta. Jälitustoimingutega on kogutud informatsiooni süüdistatava asukoha kohta ka läbi kõneeristuste ja mobiilside tugijaamade analüüsi kaudu.⁵¹ Käesolevas kriminaalasjas on kaitsja leidnud, et süüdistatava süü ei ole siinkohal piisavalt tõendatud, kuna otsuse tegemisel on lähtutud üksnes kaudsetest tõenditest ning kõrvaldatud pole ka uurimise käigus tekkinud kahtluseid toimepanija isiku osas. Riigikohtu kriminaalkolleegium märgib seevastu, et süüdistatava kasuks tuleb tõlgendada vaid selline kõrvaldamata kahtlus süüdistusversiooni paikapidavuses, mis on konkreetseid asjaolusid arvestades eluliselt usutav.

⁴⁸ Rosentau, M. Tõendamine teadmise standardmudelis. – Juridica 2001/3, lk 188-189, 195.

⁴⁹ RKKKo 12.04.2010.a otsus, 3-1-1-15-10, p 1.

⁵⁰ *Ibid*, p 2.

⁵¹ *Ibid*, p 4.2.

Ning samuti tõdeb kolleegium, et isiku süüdimõistmine ei ole välistatud ka üksnes kaudsete tõendite pinnalt, kui need on piisavad veendumaks, et isik on tõepoolest kuriteo toime pannud.⁵²

KarS § 114 p 3 ja § 25 lg 2 järgi tunnistati D. K. süüdi selles, et 20. oktoobril 2009. aastal pussitas ta V. V'd ja A. V'd, põhjustades V. V. surma ja tekitades eluohtlikke tervisekahjustusi A. V'le.⁵³ Esimese- ja teise astme kohtud mõistsid süüdistatava nimetatud kuriteo toimepanemises süüdi, leides, et kuritegu on kaudsete tõendite pinnalt tõendatud, mille tulemusena saab ka väita, et süüdistatav nimetatud kuriteo toime pani. Süüdistatava kaitsja esitas eelnevate otsuste peale kassatsiooni, mida põhjendas sellega, et süüdistatava süü ei ole tõendatud, kuna mõrvarelvalt ei leitud viimase bioloogilist materjali ning samuti jäeti kaitsja hinnangul väärtalt kõrvale kannatanu A. V. ütlused.⁵⁴ Riigikohus kaitsja väidetega ei nõustunud. Kolleegium tõdes, et uuritud tõenditest tuleb selgelt välja, et ekspertiisi tulemusena ei saa välistada, et süüdistatav mõrvarelvaks olevat nuga kasutas, olenemata sellest, et sealt ei tuvastatud tema bioloogilist materjali. Teisalt leiti ka süüdistatava riietelt tapetud kannatanu verd, mille kohta süüdistatav ise selgitusi anda ei osanud ning samuti on süüdistatav ka ise andnud ütluseid selle kohta, et ta tõepoolest sündmuskohal viibis. Riigikohtu hinnangul on õigustatult jäetud kõrvale ka A.V. ütlused, kuna viimasel on kohtuarstliku ekspertiisiga tuvastatud amneesia sündroom, mistõttu esinevad tal mäluhäired. Seega leiab Riigikohus, et maakohus on käesolevas kriminaalasjas kogutud kaudseid tõendeid hinnanud nende kogumis eriti hoolikalt ja teinud nende põhjal arusaadavalt järelduse, et mõrvakatse pani toime süüdistatav.⁵⁵

Lahendis nr 3-1-1-61-09 toob Riigikohus välja, et ametiseisundi ärakasutamine on KrK § 161 ja KarS § 289 järgi karistatav üksnes juhul, kui sellega on põhjustatud oluline kahju teise isiku seadusega kaitstud huvidele või õigustele.⁵⁶ Süüdistuse kohaselt põhjustas A. O. ametiseisundi ärakasutamisega OÜ HH'le maksejõuetuse ja olulise varalise kahju ning seda olukorras, kus A. O., olles OÜ HH juhatuse liige ja osanik, sõlmis osauhingute HH, RK ja RG esindajana notariaalse tasuta kasutusvalduse seadmise lepingu OÜ HH kinnistule OÜ RK kasuks ja hüpoteegi summas 1312000 krooni intressimääraga 17% aastas OÜ RG kasuks.

⁵² *Ibid*, p 8.

⁵³ RKKKo 05.10.2011.a otsus, 3-1-1-63-11, p 2.1.

⁵⁴ *Ibid*, p 5.

⁵⁵ *Ibid*, p 9.

⁵⁶ RKKKo 24.09.2009.a otsus, 3-1-1-61-09, p 19.

Sellega muutis A. O. osaühing HH'le kuulunud kinnistu müügihinna olematuks ning osaühingu varatuks äriühinguks.⁵⁷ Kolleegiumi hinnangul ei ole aga maakohus põhjendanud oma otsuses, milles seisneb antud olukorras kuriteo koosseisulise kahju ja hüvitatava kahju arvestamise põhimõtteline erinevus. Tuvastamaks aga, kas ja kui palju antud kinnistu väärtus antud kasutusvaldusega koormamise tõttu vähenes, tuleb kolleegiumi hinnangul kinnistu kasutusvalduse seadmise eelsest hinnast lahutada selle maksumus pärast kasutusvaldusega koormamist.⁵⁸ Antud juhul ei ole aga ei maa- ega ka ringkonnakohus tuvastanud üheselt kinnistu hinnamuutuse suurust. Selleks, et tuvastada, milline on tegelik tekkinud kahju on kolleegiumi hinnangul vajalik kindlaks määrata kinnistu hariliku- ehk turuväärtuse muudatus, sest andmed üksnes raamatupidamises kajastuva väärtuse kohta võivad vaid kaudselt tõendada kinnistu tegelikku turuväärtust. Siinkohal aga ainult sellest tõendist süüdimõistva otsuse tegemiseks Riigikohtu hinnangul ei piisa.⁵⁹

3. oktoobril 2011. aastal tegi Riigikohus otsuse nr 3-1-1-68-11, milles R. N'i süüdistati KarS § 294 lg 2 p 1 järgi altkäemaksu võtmises isikuna, kes on varem sama teo eest karistatud, A. S'i KarS § 296 lg 2 p 1 järgi altkäemaksu vahendamises ning V. G'd ja I. H'd KarS § 298 lg 1 järgi altkäemaksu andmises. Selles kriminaalasjas tegi Tartu Maakohus 10. detsembril 2010. aastal kohtuotsuse, milles tunnistati R. N. eelnimetatud karistusseadustiku paragrahvi alusel süüdi selles, et töötades AS T mootorsõidukite tehnilise ülevaatajana, võttis altkäemaksu A. S'i vahendusel I. H. 710 krooni ja V. G. 525 krooni, mille maksis seejärel AS T kassasse.⁶⁰ I. H. ja V. G. tunnistati KarS § 298 lg 1 järgi süüdi altkäemaksu andmises, kuna süüdistatavate sõidukid ei oleks nõuetekohaselt tehnilist ülevaatus läbinud, mille tulemusena maksti altkäemaksu.⁶¹ 21. aprilli 2011. aasta otsusega tühistas Tartu Ringkonnakohus maakohtu otsuse R. N'i osas, millega mõisteti R. N. õigeks ning A. S'i süü loeti tõendatuks altkäemaksu vahendamise katsena. Teiste süüdistatavate osas jättis ringkonnakohus maakohtu otsuse muutmata.⁶² Kõne all olevas lahendis tõdes Riigikohus, et varasemas kohtupraktikas on mööndud võimalust, et kuriteo toimepanemine võib olla kindlaks tehtud kaudsete tõendite pinnalt, see tähendab selliste tõenditega, milles ei sisaldu otseselt tõendamiseseme asjaolu, vaid üksnes vahepealsete faktide kohta. Riigikohtu sõnul eeldab kaudsete tõendite kasutamine seda, et kohtuotsuses tuleb selgelt ära näidata, kuidas kaudsete tõendite abil kindlaks tehtud

⁵⁷ *Ibid*, p 1.

⁵⁸ *Ibid*, p 22.

⁵⁹ *Ibid*, p 30.2.

⁶⁰ RKKKo 03.10.2011.a otsus, 3-1-1-68-11, p 1.1.

⁶¹ *Ibid*, p 1.2.1.

⁶² *Ibid*, p 3.

tõendamiseseme välised asjaolud võimaldavad kogumis järeldusi teha tõendamiseseme mingisuguse asjaolu suhtes. Ehk siis teisisõnu, kuidas on võimalik teatud vahepealsete faktide abil jõuda kindla järelduseni. Käesolevas otsuses leidis Riigikohus, et asjaolu, et R. N. on pikka aega töötanud AS T-s ning et A. S. on antud ettevõttes varem käinud teistele isikutele kuuluvate sõidukitega ebaseaduslikke tehnöülevaatuseid teostamas, siis ei saa veel sellest iseenesest järeldada, et süüdistatav oli seotud antud süsteemiga ning võttis ka eelpool nimetatud isikutele teostatud tehnöülevaatuselt altkäemaksu.⁶³ Teisalt ei saa ka selle põhjal, et A. S. on varasemalt teises kriminaalasjas süüdi tunnistanud altkäemaksu võtmises, teha järeldusi, et kõik tema osalusega seotud tehnöülevaatused on seotud altkäemaksuga.⁶⁴

Riigikohus on jõudnud lahendis 3-1-1-15-12 taaskord järeldusele, et isiku süüditunnistamine kaudsetele tõenditele tuginedes ei ole praktikas välistatud.⁶⁶ Riigikohtu kriminaalkolleegium on ära märkinud ka enda lahendis nr 3-1-1-8-10, et otsesed ja kaudsed tõendid ei erine teineteisest mitte nendes sisalduva teabe tõeväärtuse poolest, vaid selles osas, kui vahetult nad kuriteo toimepanemise asjaolusid kajastavad.⁶⁷

Riigikohtu lahendis 3-1-1-15-12 vaatas kriminaalkolleegium läbi kriminaalasja, milles nii maakohus kui ka ringkonnakohus olid süüdi tunnistanud A. K. kannatanu F. B. tapmises ning võõra vallasaja äravõtmises omastamise eesmärgil. Käesolevas kriminaalasjas vaieldi esimese ja teise astme kohtutes palju ka tõendite usaldusväärsuse ja aktsepteeritavuse üle.⁶⁸ Ringkonnakohus märkis enda otsuses aga õigesti, et kohtupraktikas ei ole välistatud ka süüdimõistva kohtuotsuse tegemine vaid ühe tõendi pinnalt. Ringkonnakohtu seisukohaga nõustus ka Riigikohtu kriminaalkolleegium enda 8. märtsi 2012. aasta otsuse seisukohas. Siiski lisas kolleegium veel täiendavalt, et olukorras, kus isik mõistetakse süüdi üksnes ühe tõendi pinnalt on eriti oluline selle ühe süüstava tõendi põhjalik uurimine ning sellega kaasnevate kahtluste kummutamine. Lisaks tõdes Riigikohus, et kui isik mõistetakse süüdi ühe tõendi pinnalt, siis senisest kohtupraktikast lähtuvalt on see mõeldav üksnes otsese tõendi pinnalt, täpsemalt ütluse pinnalt. Riigikohus leiab, et isiku ütluste usaldusväärsuse kontrollimiseks on olemas piisavalt erinevaid võimalusi (s.o täiend- või ka kordusülekuulamine). Kuid antud kriminaalasjas langetati süüdimõistev kohtuotsus üksnes

⁶³ *Ibid*, p 9.1.

⁶⁴ *Ibid*, p 9.2.

⁶⁶ RKKKo 19.03.2012.a otsus, 3-1-1-15-12, p 14.

⁶⁷ RKKKo 09.03.2010.a otsus, 3-1-1-8-10, p 9.

⁶⁸ RKKKo, (viide 66), p 1.

kannatanu korterist leitud sõrmejälje pinnalt, mida kolleegiumi hinnangul on siinkohal võimalik käsitleda siiski, kui üksnes kaudset tõendit.⁶⁹ Olukorras, kus kuriteoga on jäetud välismaailma vaid selliseid jälgi, millest võivad kujuneda üksnes kaudsed tõendid, ei ole võimalik tõsiseltvõetavalt eitada ka kuriteo asjaolude selgitamise võimalikkust üksnes ka nende kaudsete tõendite alusel. Kolleegium on enda seisukohas tõdenud, et kohtupraktika üldistamisest lähtuvalt ning süüteomenetluste alases erialakirjanduses on jõutud arusaamale, et mõnigi kaudne tõend, eriti kogumis asitõendiga, võib olla otsesest tõendist oluliselt usaldusväärsem, eriti juhul, mil otsene tõend lähtub isikulistest tõendiallikatest. Siinkohal on jällegi Riigikohtu hinnangul oluline silmas pidada, et kui otsese tõendi sisuks on teave, mis vahetult kinnitab või välistab isiku poolt kuriteo toimepanemise mingit asjaolu, siis kaudse tõendi sisuks on teave, mis ei kajasta kuriteo tehiolu ennast, vaid võimaldab teha olulisi järeldusi antud tehioludega seotud teiste asjaolude kohta. Seega tuleb aga kaudsele tõendile tugineva tõendamise puhul tõendamiseseme suhtes eraldi võetult mitterelevantsetest asjaoludest lähtuvalt kujundada selline uue kvaliteediga asjaolude kogum, mis võimaldaks teha tõsikindlaid otsuseid kuriteo asjaolude suhtes. Kriminaalkolleegium leiab, et just kaudsete tõendite hindamise puhul mängib erilist rolli KrMS § 61 lg 2 sätestatu, millest tulenevalt eeldab kaudsetele tõenditele tuginev tõendamine tõendite paljusust.⁷⁰ Kuigi antud kriminaalasjas on ringkonnakohus lugenud süüdistatava süüdiolevaks tapmises ja varguses just kannatanu korterist leitud süüdistatava sõrmejälje pinnalt, siis ei nähtu Riigikohtu hinnangul ringkonnakohtu otsuses kuidagi see, kuidas ja millist teavet sai kohus kannatanu korterist leitud sõrmejälje pinnalt nende kuritegude tõendamiseseme konkreetsete asjaolude kohta.⁷¹ Kuna kohtueelses menetluses on süüdistatav avaldanud, et ta on ka varasemalt viibinud kannatanu korteris seoses remondi tegemisega, siis leidis Riigikohus, et antud kriminaalasja puhul oleks tulnud tuvastada sündmuskohalt leitud süüdistatava sõrmejälje jätmise aeg.⁷² Samuti nendib Riigikohus asjaolu, et üksnes ühe kaudse tõendi pinnalt isiku süüdi tunnistamisega on oluliselt rikutud KrMS § 61 lg 1 sätestatud tõendi hindamise põhimõtet selles osas, et kannatanu korterist leitud süüdistatava sõrmejäljele on ette omistatud kindlaksmääratud jõud.⁷³

⁶⁹ *Ibid*, p 13.

⁷⁰ *Ibid*, p 14.

⁷¹ *Ibid*, p 15.

⁷² *Ibid*, p 16.

⁷³ *Ibid*, p 20.

Nii nagu eelneva kohtulahendi puhul on Riigikohus ka lahendis 3-1-1-10-11 juhtinud tähelepanu sellele, et üksnes üks kaudne tõend ei ole siiski piisav isiku süüdimõistmiseks. Käesolevas kriminaalasjas oli mitmele isikule esitatud süüdistus selles, et nad sõlmisid konkurentsi kahjustava kokkuleppe, millega lepitati kokku OÜ FG ja AS L poolt toodetud ja/või imporditud ning jaekaubanduses müüdava kange alkoholi, s.o pooleliitrise viina hinna alampiiriks 59 krooni ja 90 senti. AS L toimunud nõupidamisel arutasid osapooled kange alkoholi jaekaubanduse hindu, mille tulemusena võeti telefoni teel 4. ja 5. veebruaril 2009. aastal ühendust OÜ FG osanikuga, tegemaks ettepanekut hinnakokkuleppe sõlmimiseks.⁷⁴ Kriminaalkolleegium leiab siinkohal, et süüdistatavad on süüdi mõistetud esimese- ja teise astme kohtu poolt üksnes ühe tõendi pinnalt, milleks on 4. ja 5. veebruaril 2009. aastal toimunud telefonikõnede pealtkuulamise protokollid. Teised kriminaalasjas kogutud tõendid nagu kõneeristused ja kontrollostude tulemusel saadud teave alkoholi jaehindade kohta ei saa Riigikohtu hinnangul vahetult kinnitada isikutele esitatud süüdistust. Seejuures märgib Riigikohus, et infot ei ole kogutud ka kõneeristusest tulenevate kõnede sisu kohta ning selle kohta, millest oli jaekaubanduses tingitud alkoholi hindade kõikumine. Maakohus leidis süüdimõistva otsuse tegemisel, et pärast kõnede tegemist olid alkoholidel olemas ka kokkulepitud hinnad, kuna kolleegiumi hinnangul ei ole piisav teostatud kontrollostude arv ning kontrollitud kaupluste arv, siis seda asjaolu saab käsitleda kolleegiumi hinnangul üksnes kaudse tõendina. Riigikohus küll märgib, et välistatud ei ole süüdimõistva otsuse tegemine siinkohal ka kaudsete tõendite pinnalt, kuid sellisel juhul eeldab kaudsete tõendite kasutamine aga seda, et kohtuotsuses tuleb ära näidata, kuidas kaudsete tõendite abil tuvastatu võimaldab kogumis teha järeldusi tõendamiseseme mingi asjaolu suhtes. Käesolevas kriminaalasjas tehtud kohtuotsustest ei nähtu, millist täiendavat sisulist teavet tõendamiseseme asjaolude kohta on võimalik kõnealuste kaudsete tõendite pinnalt saada. Millest tulenevalt leiab ka Riigikohus, et üks kaudne tõend ei ole piisav isikute süüdimõistmiseks.⁷⁵

5. detsembril 2013.a tegi Riigikohus otsuse nr 3-1-1-114-13, milles menetles kriminaalasja, kus R. V'd süüdistati narkootilise aine, fentanüüli sisaldava pulbri, ebaseaduslikus omandamises ning samuti süüdistati R. V'd koos J. S'ga grupis narkootilist ainet fentanüüli sisaldava pulbri ebaseaduslikus omandamises.⁷⁶ Käesolevas kriminaalasjas olid nii maakohus kui ka ringkonnakohus mõlemad isikud neile esitatud kuritegude toimepanemises süüdi tunnistanud. Tuginedes seejuures eksperdi koostatud DNA ekspertiisiaktile, millest nähtus, et

⁷⁴ RKKKo 01.07.2011.a otsus, 3-1-1-10-11, p 2.

⁷⁵ *Ibid*, p 23.

⁷⁶ RKKKo 05.12.2013.a otsus, 3-1-1-114-13, p 1.

J. S. kinnipidamisel leitud ja ära võetud narkootilist ainet sisaldavad esemeid olid käidelnud nii J. S. kui ka R. V. Samuti märkis maakohus, et mõlemalt isikult ära võetud narkootiline aine oli beeži värvi pulber, kuid üldjuhul on fentanüül valget värvi. Eeltoodu viitab maakohtu hinnangul sellele, et süüdistatavad käitlesid samast allikast pärinevat narkootilist ainet, mis omakorda viitab narkootilise aine ühisele käitlemisele.⁷⁷ Kriminaalkolleegium leiab, et ainsaks tõendiks, mis seob J. S't ja R. V't leitud narkootilise ainega on tõepoolest DNA ekspertiisiakt. R. V. süüd kaudselt kinnitavate tõenditena on ringkonnakohus viidanud ka J. S't ja R. V't leitud narkootilise aine sarnasele värvusele, J. S't leitud narkootilise aine suurele kogusele ning R. V. elukohast leitud narkootilise aine pakendamiseks kasutatavatele esemetele. Riigikohtu kolleegium leiab, et antud tõendite pinnalt ei ole võimalik järeldada siiski midagi muud, kui et R. V. on tegelenud narkootilise aine käitlemisega ning temalt ja J. S't leitud narkootilisel ainel võis olla sama päritolu. See, mis põhjusel on ringkonnakohus neid tõendeid lugenud R. V'i süüd grupis toimepanduks, kohtuotsusest ei selgu.⁷⁸ Siinkohal Riigikohus taaskord tõdeb, et ei ole välistatud süüdimõistva kohtuotsuse tuginemist vaid ka ühele tõendile. Vastasel juhul oleks välistatud anud elujuhtumite muutumine kohtumenetluse esemeks, mida tõenduslikul tasandil tavatsetakse kirjeldada sõna-sõna vastu olukordadena. Nii nagu ka lahendis nr 3-1-1-15-12, leiab Riigikohus, et senises kohtupraktikas on vaid ühele tõendile tuginevate süüdimõistvate otsuste puhul lubatavaks peetud seda, kui tuginetakse üksnes otsestele tõenditele.⁷⁹

Käesoleval juhul ei nähtu aga kolleegiumi sõnul kohtuotsustest, kuidas on maa- ja ringkonnakohus lugenud eelpool nimetatud tõenditega tuvastatuks kõik tõendamiseseme asjaolud. Samuti leiab Riigikohus, et üksnes ekspertiisiakti pinnalt, millest nähtub mõlema süüdistatava bioloogilise materjali olemasolu pakenditel, teha järeldusi nende ühise ja kooskõlastatud tegevuse kohta, ei ole piisav.⁸⁰

Eeltoodud kaudseid tõendeid käsitlevate kohtuotsuste pinnalt on selgelt näha, et Riigikohus otseseid tõendeid kaudsete tõenditega siiski päris võrdseks ei pea. Kuigi KrMS § 61 lg 1 sätestab, et ühelgi tõendil ei ole ette kindlaksmääratud jõudu, siis Riigikohtu kriminaalkolleegium leiab, et üksnes ühest kaudsest tõendist siiski ei piisa, et teha kriminaalasjas süüdimõistev kohtuotsus. Seega, kui tugineda kohtuotsuse tegemisel kaudsele

⁷⁷ *Ibid*, p 3.1.

⁷⁸ *Ibid*, p 8.

⁷⁹ *Ibid*, p 9.

⁸⁰ *Ibid*, p 11.

tõendile, peaks neid olema rohkem kui üks ning samuti on oluline, et nad ei oleks vastuolulised. Teisalt on Riigikohus eeltoodud lahendites oluliseks pidanud ka seda, et tähtis on ära näidata täpne tõendamise käik, kuidas jõutakse järelduseni, et konkreetne isik on tõepoolest kuriteo toime pannud.

Kõigis eeltoodud lahendites käsitles Riigikohus kaudset tõendit ühel või teisel moel, kuid kõigi lahendite puhul tõdes Riigikohus, et üksnes ühe kaudse tõendi pinnalt ei ole õige isikut süüdi mõista. Kaudsete tõenditena käsitles Riigikohus väga erinevaid asitõendeid, mis tulenevalt kuriteo asjaoludest olid kõik erinevad. Lahendis 3-1-1-69-11 oli Riigikohtu hinnangul kriminaalasjas kaudseks tõendiks isiku varasemad ebaseaduslikult teostatud tehnoloogilised ning varasemad altkäemaksu võtmised. Kuid Riigikohus ei lugenud neid tõendeid piisavateks just seetõttu, et antud tõendite pinnalt võis üksnes oletada, et süüdistatav on talle inkrimineeritud kuriteos süüdi, kuid tõsikindlalt seda nende tõendite pinnalt järeldada ei saa. Samuti puudusid ka täiendavad tõendid, mis kaudseid tõendeid kinnitaksid. Lahendis 3-1-1-15-12 on Riigikohus küll välja toonud teoreetilise võimaluse, et kui isik mõistetakse üksnes ühe tõendi pinnalt süüdi, siis peab sellele otsusele eelnema ka antud tõendi väga põhjalik uurimine. Kuid teisalt leiab jällegi Riigikohus samas lahendis, et üksnes ühe kaudse tõendi pinnalt isiku süüdimõistmine võimalik ei ole, kuigi seadus seda otsesõnu ei välista. Antud lahendis ongi kaudse tõendina käsitletud süüdistatava sõrmejälge, mis avastati kuriteo toimepanemise kohas. Siinkohal tõdeb Riigikohus taaskord, et üksnes sõrmejalg ei ole piisavaks tõendiks isiku süüdimõistmiseks, sellisel juhul oleks tulnud kolleegiumi hinnangul tuvastada veel teisi asjaolusid, mis kinnitaksid, et käesolev sõrmejalg on sündmuskohale jäetud just kuriteo toimepanemise hetkel.

Kui eelnevatele asjaoludele viitas Riigikohus pea kõikides kaudset tõendit käsitlevates lahendites, siis esines ka selline kolleegiumi seisukoht, kus ühes lahendis oli väidetud ühtpidi ning teises jällegi hoopis vastupidi. Nimelt on Riigikohus ühes eeltoodud lahendis leidnud, et kaudse tõendina võib käsitleda ka seda asjaolu, et sama kurjategija on ka varem juba sama laadi kuriteo toime pannud, milles teda käesoleval hetkel süüdistatakse. Seevastu lahendis 3-1-1-68-11 on Riigikohtu kolleegium leidnud, et antud asjaolu pole piisav, et seda kaudse tõendina käsitleda.⁸¹ Töö autor leiab, et antud asjaolu käsitlemine on keeruline. Nimelt, kui on tegemist isikuga, kes on samalaadseid kuritegusid aastate jooksul toime pannud mitmetel, kui mitte mitmekümnetel kordadel, siis on väga tõenäoline, et ka selle kuriteos, milles antud isikut käesoleval hetkel süüdistatakse, on ta ka tõepoolest süüdi. Teisest küljest aga, kui on

⁸¹ RKKKo, (viide 60), p 8.2.

tegemist isikuga, kes on sama kuriteo varasemalt toime pannud veel üksnes ühel korral, siis kas siinkohal on õige rääkida teo toimepanemise viisist, kui kaudsest tõendist? Töö autor leiab, et sellisel juhul tuleks tugineda *modus operandi* põhimõttele. Olukorras, kus isik on varasemalt veel sarnase kuriteo toime pannud tuleks vaadata, milline oli eelmise kuriteo puhul kurjategija niinimetatud käekiri. Sellest tulenevalt on võimalik ka eelnimetatut käsitleda kui kaudset tõendit.

2.2. *Modus operandi* Riigikohtu lahendites

Riigikohtu 9. märtsi 2010. aasta kohtuasjas nr 3-1-1-8-10 vaatas kriminaalkolleegium läbi kriminaalasja, milles süüdistati R. M'i KarS § 200 lg 2 p 4 kuriteo toimepanemises. Nimelt esitati R. M'le süüdistus selles, et ta ründas ajavahemikul 14 september 2007. aasta kuni 12 detsember 2007. aasta, mitmel erineval korral, Tallinna linnas vanemaid naisterahvaid, tarvitas nende suhtes füüsilist vägivalda, tekitas kehavigastusi ja põhjustas füüsilist valu ning võttis seejärel ära neil kaasas olnud sularaha.⁸² Eelnimetatud kuriteos mõistis maakohus R. M'i ühes kuriteoepisoodis süüdi ja ülejäänud seitsmes õigeks. Oma otsust põhjendas maakohus sellega, et kõigis kuriteoepisoodides peale ühe on R. M'i süü tõendamata ning ülejäänud episoodides on isiku süü tõendatud üksnes kaudselt. Maakohtu hinnangul ei ole nende pinnalt võimalik isikut süüdi mõista.⁸³ Ringkonnakohus leidis jällegi, et kuigi otsesed tõendid R. M'i süüdimõistmiseks puuduvad, siis on antud juhul kaudsed tõendid piisavad. Täiendavalt tõi ringkonnakohus kaudse tõendina välja kuriteo toimepanemise viisi, mis oli kõikides kuritegudes sarnane, süüdistatava käitumismustri, mis oli kannatanute valikul samasugune ning teise kaudse tõendina käsitles ringkonnakohus asjaolu, et R. M. oli sarmaste kuritegude eest varem juba kahel korral karistatud.⁸⁴ Riigikohus nõustus ringkonnakohtu seisukohaga, et puudub õiguslik keeld isiku süüditunnistamiseks ka ainuüksi kaudsete tõendite alusel.⁸⁵ Kolleegium tõdes, et kaudsete tõendite pinnalt kuriteo asjaolude tõendamiseks vajaliku süsteemi kujundamise moodused võivad olla mõneti erinevad. Samuti on kuritegude uurimispraktikas kinnitust leidnud asjaolu, et nii nagu ka inimesed üldisemalt, tavadsevad ka kurjategijad sarnastes olukordades tegutseda sarnasel viisil ning seda tulenevalt enda vaimsetest ja füüsilistest võimetest. Riigikohus märgib, et tihti on erinevate kuritegude toimepanemise viis selliseks kaudsete tõendite pinnalt süsteemi loovaks asjaoluks, mis

⁸² RKKKo, (viide 67), p 1.

⁸³ *Ibid*, p 3.1.

⁸⁴ *Ibid*, p 5.2.

⁸⁵ *Ibid*, p 9.

võimaldab kokkuvõttes väita, et mitmed erinevad kuriteod on toime pannud üks ja sama isik. Samuti tõdes kriminaalkolleegium, et Riigikohtu varasemas praktikas on mitmel korral asutud seisukohale, et erinevate kuritegude toimepanemise asjaolude silmnähtaval kokkulangemisel võib sellest teha järelduse nende kuritegude toimepanemise kohta sama isiku poolt.⁸⁶

Siiski tõdeb Riigikohtu kriminaalkolleegium, et see, milliste tunnuste pinnalt on võimalik usaldusväärselt rääkida kuritegude toimepanemise viisist kurjategija isiku identifitseerimise võimalusena, ei saa seda põhjendada abstraktselt. Kuritegude toimepanemise viisist sellises olukorras on üldjuhul põhjust rääkida siis, kui kuriteo toimepanemise vahend, selle kasutamise eripära või tekitatud tagajärje iseloom on spetsiifilised. *Modus operandi* on võimalik rääkida aga ka siis, kui kuriteo spetsiifika ei seisne üksnes kuriteo enese toimepanemise viisis, vaid ka nende kuritegude laialdasemat ajalist tausta kajastavates erinevates tunnustes. *Modus operandi* usaldusväärsust kolleegiumi hinnangul kinnitab tõendamisel ka sarnaste juhtumite arv.⁸⁷ Seejuures leidis kolleegium, et käesoleva kriminaalasja puhul on R. M'i süü tõendatud kuritegude toimepanemise viisist ning sarnasusest lähtuvalt.⁸⁸

Kohtuasjas nr 3-1-1-32-05 esitati M. V'le süüdistus KrK § 101 p 6 ja KarS § 122 järgi, mis seisnes selles, et M. V. 2001. aastal sulges padjaga enda elukohas oma 3,5 kuuse poja hingamisteed ning põhjustas sellega lapse surma. Käesolevas kriminaalasjas tunnistas maakohus M. V. süüdi, mille peale esitas süüdistatava kaitsja apellatsiooni, taotledes isiku õigeks mõistmist tema süü tõendamatuses tõttu. Kaitsja hinnangul ei selgitanud kohus välja asjaolu, kas M. V. asetas padja oma lapse näole tahtlikult või ettevaatamatuse tõttu, kuna soovis ära hoida lapse kukkumist põrandale.⁸⁹ Kuna ringkonnakohus jättis maakohtu otsuse muutmata, siis esitas kaitsja ka kassatsiooni. Käesolevas kriminaalasjas tõdes kaitsja, et kuriteo objektiivne koosseis, seal hulgas M. V. tegevus või tegevusetus, on tõendamata. Samuti puuduvad vajalikud asjaolud, millest lähtuvalt tõendada M. V. tahtlust või ettevaatamatust ehk teisisõnu kuriteo subjektiivset koosseisu.⁹⁰ Veel märkis süüdistatava kaitsja, et käesolevas asjas lõpetati 2001. aastal kriminaalmenetlus kuriteokoosseisu puudumisel, kuid 2004. aastal tühistas prokurör käesoleva lõpetamise määruse seoses

⁸⁶ *Ibid*, p 11.

⁸⁷ *Ibid*, p 12.

⁸⁸ *Ibid*, p 13.

⁸⁹ RKKKo 06.05.2005.a otsus, 3-1-1-32-05, p 1.

⁹⁰ *Ibid*, p 4.

tõusetunud kahtlusega, et alkoholihoobes M. V. oli kasutanud vägivalda enda kuuekuuse poja suhtes, mille läbi tekitas lapsele mitmeid kehavigastusi. Kõne all olevad kriminaalasjad ühendati üheks menetluseks, kuid kaitsja leidis, et M. V. varasem süüdistus on loetud tõendatuks, ilma et oleksid olemas vajalikud tõendid.⁹¹ Riigikohus aga kaitsja väidetega ei nõustunud, ning leidis, et kõnealused kriminaalasjad on ühendatud ühtseks menetluseks kooskõlas kriminaalmenetluse seadustikuga. Siinjuures märkis kolleegium veel täiendavalt, et iseenesest ei ole välistatud lugeda mingi isiku poolt kuriteo toimepanemise kaudseks tõendiks selle kuriteo toimepanemise viisi sarnasust isiku poolt varem toime pandud kuriteo toimepanemise viisiga. Seega leiab kolleegium, et M. V. süüditunnistamine tema poolt toime pandud kuritegudes on igati põhjendatud.⁹²

Riigikohus on jõudnud lahendis nr 3-1-1-87-09 seisukohale, et kuriteo toimepanemise viisi ehk *modus operandi* sarnasus võib olla käsitatav iseseisva kaudse tõendina.⁹³ Käesolevas kriminaalasjas süüdistati A. K'd KarS § 209 lg 1 p-de 1 ja 3 järgi kvalifitseeritava kuriteo toimepanemises, mis seisnes selles, et tema koos M. G'ga lõid mitmel kannatanul teadlikest asjaoludest ebaõige ettekujutuse, mille tulemusel kannatanud sõlmisid notariaalse lepingu neile kuuluvate korteriomandite müümise kohta süüdistatavale.⁹⁴ A. K. kaitsja on esitanud kassatsioonis esile toonud asjaolu, et notariaalses lepingus on kõik kannatanud kirjalikult kinnitanud, et on müügihinnaks oleva raha kätte saanud, mistõttu puudub alus süüdistatava süüdi mõistmiseks.⁹⁵ Notari antud ütlustest lähtuvalt on maakohus lugenud tuvastatuks, et kui müüja kinnitab lepingu sõlmimisel suuliselt, et ta on müügieseme eest raha kätte saanud siis ei saa notar seda kuidagi kontrollida. Sellest tulenevalt leiab ka Riigikohus, et maakohtul ei olnud võimalik omistada kannatanute raha saamise kirjalikele kinnitustele osutavat tõenduslikku tähendust, vaid käesolevate ütluste alusel seati kahtluse alla ka kirjalike kinnituste tõelevastavus. Eeltoodust tulenevalt leiab kolleegium, et kõigi kuriteoepisoodide käsitlemisel on maakohus lugenud igati põhjendatult usaldusväärseks kannatanute ütlused ning seda seepärast, et sisuliselt on sarnaseid ütluseid andnud ka teised tunnistajad. Kolleegium leiab veel täiendavalt, et antud kriminaalasja puhul on nii maa- kui ka

⁹¹ *Ibid*, p 5.

⁹² *Ibid*, p 8.

⁹³ RKKKo 10.11.2009.a otsus, 3-1-1-87-09, p 11.

⁹⁴ *Ibid*, p 1.

⁹⁵ *Ibid*, p 5.3.

ringkonnakohus kannatanute ütluste usaldusväärseks tunnistamisel lähtunud õigesti asjaolust, et kõigi süüdistusaktis väljatoodud kuriteoepisoodide puhul on näha silmanähtav sarnasus.⁹⁶

Modus operandi käsitlevates kohtuotsustes on Riigikohus leidnud, et kurjategija kuritegude toimepanemise viiside sarnasust ei tuleks vaadata üksnes ühest kriminaalasjast lähtuvalt. Kui süüdistatav on ka varasemalt sama laadi kuritegusid toime pannud, siis tasuks võrrelda neid ka nende kriminaalasja episoodidega, mille toimepanemises isikut antud hetkel süüdistatakse. Kui kurjategijal on juba varem välja kujunenud kuritegude puhul niinimetatud oma käekiri, siis on väga suur tõenäosus, et see kajastub ka järgnevates selle isiku poolt sooritatud kuritegudes. Samuti tõdes Riigikohus, et *modus operandi* käsitlust tasuks vaadata laiemalt. Nimelt ei tasuks Riigikohtu hinnangul keskenduda üksnes kuriteo sisulistele asjaoludele, vaid teoviiside sarnasusena saab käsitleda ka näiteks kuritegude toimepanemise piirkonda, mida on Riigikohtu kriminaalkolleegium rõhutanud ka otsuses number 3-1-1-8-10. Kuigi Riigikohus on *modus operandi* põhimõtet oma kohtupraktikas veel üsna vähe käsitlenud, leiab töö autor, et ühed olulisimad punktid käesoleva teema käsitluses on kriminaalkolleegium kindlasti juba ka ära maininud. Kuigi hetkel on *modus operandi* käsitlevates kohtuotsustes Riigikohus seisukohal, et nimetatud põhimõtet saab käsitleda olulise tõendina kriminaalasjas süüdimõistva otsuse tegemisel, siis teisalt leiab töö autor ikkagi, et käesolev kohtupraktika on endiselt veel väga väike.

Eeltoodust nähtub, et Riigikohus on mitmetes lahendites käsitlenud kaudset tõendit, kui ühte võimalikku tõendiliiki isiku süüdimõistmisel. Kuid käesolevas töös analüüsitavate Riigikohtu lahendite põhjal tuleb välja selge erinevus nende lahendite osas, kus kaudse tõendina käsitletakse *modus operandi* põhimõtet ja nende lahendite vahel, kus *modus operandi* ei kajastata. Kõikides lahendites, kus Riigikohus toob välja *modus operandi* esinemise kuritegude puhul, on Riigikohus käsitlenud seda kui piisavat tõendit isiku süüdimõistmiseks. Seevastu jällegi lahendites, kus Riigikohus käsitles üksnes kaudse tõendi mõistet, ei ole Riigikohus pidanud piisavaks isiku süüdimõistmist üksnes ühe kaudse tõendi pinnalt. Riigikohus on tõdenud, et selleks, et süüdistatava saaks kaudse tõendi pinnalt kuriteo toimepanemises süüdi mõista, peaks kaudseid tõendeid olema rohkem kui üks. Ning samuti peaksid need tõendid teineteist toetama. Eeltoodust tuleneb, et ka kaudsel tõendil ja kaudsel tõendil on olemas oluline vahe ning Riigikohtu lahenditest nähtub, et võrreldes teiste kaudsete tõenditega on *modus operandi* põhimõttel siiski tugevam jõud isiku suhtes süüdimõistva otsuse tegemisel. Põhjus, miks selline erinevus analüüsist esile kerkis võib autori hinnangul

⁹⁶ *Ibid*, p 11.

olla sellest, et *modus operandi* on tunduvalt kitsam kaudne tõend, kui seda on isiku varasem süüdimõistmine, kuna *modus operandi* puhul võrreldakse konkreetselt isiku käekirja.

3. Kaudne tõend ja *modus operandi* maa- ja ringkonnakohtu kohtuotsustes

Maa- ja ringkonnakohtute kohtupraktika analüüsi eesmärgiks on välja selgitada, milliseid kaudseid tõendeid kohtud isiku süüdimõistmisel käsitlevad, kas kaudne tõend on ikka piisav isiku süüdimõistmiseks ning millised on põhilised kuriteoliigid, mille puhul kohtud kaudseid tõendeid käsitlevad. Kaudse tõendi alaliigina on täiendavalt analüüsitud ka *modus operandi* põhimõtet sisaldavaid kohtuotsuseid. Järgnevas analüüsis juhindub töö autor ajavahemikul 2007. aasta kuni 2013. Aasta tehtud maa- ja ringkonnakohtute otsustest. Töös analüüsitavate lahendite otsuste tegemise vahemik on võrdlemisi pikk ning seda just seepärast, et üldmenetluses tehtud kohtuotsuseid, mis käsitleksid kaudseid tõendeid, ei ole käesolevaks ajaks väga palju tehtud. Järgnevalt võrdleb magistritöö autor omavahel 28 kohtuotsust, millest 8 käsitlevad *modus operandi* põhimõtet ning ülejäänud 20 teisi kohtu poolt käsitletud kaudseid tõendeid. Kohtulahendid on võetud üldmenetluse käigus tehtud otsuste seast, kuna antud otsuste puhul on kohtul põhistamiskohustus. Analüüsimisel vaatleb autor järgnevaid asjaolusid: süüdistus, milliseid kaudseid tõendeid kohtud käsitlevad, kui palju on süüdimõistvaid otsuseid analüüsitud lahendite seas, mis tuginevad üksnes kaudsetele tõenditele ning millistel põhjustel on kohtud osa kaudseid tõendeid kõrvale jätnud? Analüüsitavateks objektideks on eeltoodud asjaolud just seetõttu, et nende pinnalt on võimalik teada saada, kas, kui palju ja milliseid kaudseid tõendeid kohtud praktikas üldse rakendavad.

3.1. Kaudsed tõendid maa- ja ringkonnakohtu praktikas

Järgnevalt analüüsitud kaudset tõendit käsitleva 20 kohtulahendi pinnalt on näha, et süüteod, mille puhul kohtud kaudseid tõendeid käsitlesid on väga erinevad. Enam käsitleti kaudse tõendi mõistet just võõra vallasasja omandamisega seotud kohtulahendites. Korduvalt oli kaudsetel tõenditel oluline roll ka ähvardamise ja kehalise väärkohtlemisega seotud esimese ja teise astme kohtute otsustes.

Tartu Ringkonnakohtu 10. oktoobri 2007. aasta lahendis nr 1-06-11700 ja Tallinna Ringkonnakohtu 15. juuni 2010. aasta lahendis nr 1-09-21678, kus mõlemal juhul oli üheks osateoks võõra vallasasja ebaseaduslik omandamine, tõdesid kohtud mõlemal juhul, et kahtlustatavate süüdimõistmisel on oluline roll lisaks teistele kaudsetele tõenditele ka just kuritegude sarnasel toimepanemise viisil.

Kriminaalasja nr 1-06-11700 kohaselt on esitatud süüdistus mitmele isikule võõra vallasasja varguses, kuid siinkohal tasub märkida, et tegemist on üksnes ühe osaga süüdistusest. Kriminaalasja uueks läbivaatamiseks olid apellatsiooni esitanud aga üksnes osad süüdistatavad. A. A'le esitati süüdistus mitme kuriteoepisoodi toimepanemises, kuid isik tunnistab ennast süüdi üksnes osades episoodides. Tartu Maakohus leidis 3. aprillil 2007. aastal käesolevas kriminaalasjas tehtud otsuses, et kuigi A. A. ennast kõigis vargusega seotud kuriteoepisoodides süüdi ei tunnista, on tema süü tõendatud teistes episoodides sellega, et kõik kuriteod on toime pandud samades piirkondades lühikeste ajavahemike järel. Seejuures on vargused toime pandud samal viisil nagu ka nende kuritegude puhul, mis süüdistatav on varem toime pannud. Teisalt teostati ka sündmuskoha olustikuga seostamine, mille kohaselt seostati A. A. ütluseid olustikuga sündmuskohtadel. Maakohtu hinnangul tõendavad neid kuritegusid, mis A. A. pani toime grupis koos A. K'ga, jälitustoiminguga saadud kõnede eristuste protokoll nende omavaheliste kõnede kohta.⁹⁸

Seevastu ringkonnakohus maakohtu seisukohaga eeltoodud lahendis nr 1-06-11700 ei nõustunud. Tulenevalt asjaolust, et A. A. loobus kohtus enda kohtueelses menetluses antud ütlustest, väites, et ütlused ei ole õiged, kuna teda sunniti politseinike poolt vastavaid ütluseid andma, leiab ringkonnakohus, et seetõttu ei saa otsuse tegemisel tugineda ka ütluste olustikuga seostamise protokollile, kuna viimane põhineb isiku antud ütlustel. Maakohtu poolt välja toodud kaudseid tõendeid kuriteo toimepanemise viisi kohta ringkonnakohus aga ei käsitlenud. Seega eeltoodust tulenevalt leidis ringkonnakohus, et süüdistatavat ei ole tõendite puudumise tõttu võimalik nendes kuriteoepisoodides süüdi mõista, milles isik süüd ei tunnistanud. Samuti ei tõenda ringkonnakohtu hinnangul ka süüdistatavate, A. A. ja A. K., omavaheline suhtlus midagi, mille pinnalt oleks võimalik isikuid grupis toime pandud varguses süüdistada.⁹⁹

Lahendis nr 1-09-21678 esitati isikule süüdistus selles, et tema isikuna, kes on varem toime pannud vargusi, varastas uuesti mitmel erineval korral ning erinevatele isikutele kuuluvaid sõidukeid. Seejuures tungis ka ebaseaduslikult võõrale isikule kuuluva hoone garaažiboksi isiku tahte vastaselt, vahetades garaaživärvatel olnud väravaluku uue vastu ning hakkas seda kasutama varastatud sõidukite ja esemete paigutamiseks, varjamiseks ning hoidmiseks. Käesolevas kriminaalasjas on ütlusi süüdistatava tegevuse kohta andnud ka teised

⁹⁸ Tartu Maakohus 03.04.2007.a otsus, 1-06-11700.

⁹⁹ Tartu Ringkonnakohus 10.10.2007.a otsus, 1-06-11700.

kaassüüdistatavad, kelle ütlustest nähtub, et isikute tegevus on olnud iga episoodi puhul sama. Täiendavalt on kohus kaudse tõendina välja toonud ka jälitusprotokolli, mille kohaselt viibis süüdistatav kõigi varguste toimepanemise ajal kõneeristuste järgi mobiilsidemasti piirkonnas, kus asusid ka varguse objektiks valitud sõidukid. Kohus tõdeb, et süüdistatava tegevuse sarnasus iga kuriteoepisoodi puhul on süsteemiloovalks faktoriks, mis võimaldab kokkuvõttes tõsikindlalt järeldada, et mitmed erinevad kuriteod on toime pannud sama isik. Kuna kaassüüdistatavate ütlustest nähtub, et ettepanekud kuriteo toimepanemiseks ja kuritegude läbiviimine olid alati samad, leiab kohus, et isiku süü antud kuriteoepisoodides on tõendatud.¹⁰⁰

Analüüsitud lahenditest kaheksal juhul oli süüdistatavate puhul tegemist isikutega, keda oli juba ka varasemalt kriminaalkorras karistatud. Kõikide lahendite puhul on kohtud ka isiku varasema karistatuse lahendis välja toonud, kuid kaudse tõendina on käesolevat asjaolu konkreetselt käsitletud üksnes ühes lahendis.

Lahendis nr 1-12-940 on Tartu Ringkonnakohus A. P. süüdi mõistnud alkoholijoobes enda endise elukaaslase tapmise eest, lüües viimasele ühel korral vasaku rinna piirkonda ning ühel korral paremale poole seljapiirkonda tekitades kannatanule eluohtlikud vigastused, mille tagajärjel kannatanu hiljem ka suri. Esialgse sündmuskoha vaatluse käigus sündmuskohalt kuriteovahendit ei leitud, kuid ekspertiisi käigus kannatanu kehalt tuvastatud haavade järgi oli võimalik kindlaks teha, millega võisid antud haavad olla tekitatud. Ekspertiisist oli näha, et tegemist oli ühte lõikeserva omava vahendiga. Mõni aeg hiljem tuvastati politseisõidukist, millega isik jaoskonda viidi nuga, millel olid veretaolised jäljed. Kuna antud sõidukit poldud kasutatud pärast eelnimetatud juhtumit, siis võis eeldada, et nuga kuulub just A. P'le. Samuti polnud politseinikud isikut sündmuskohalt politseijaoskonda viies isiku suhtes läbivaatust teostanud, mistõttu ei saa välistada, et nimetatud relv oli isikuga autos kaasas, mille ta siis autosse jättis. Ekspertiisi tulemusena tuvastati noal olnud veretaolistelt jälgedelt kannatanu DNA täisprofiil, mille tulemusena sai öelda, et nimetatud noaga tapeti ka kannatanu. Eeltoodut kinnitab ringkonnakohtu hinnangul ka asjaolu, et A. P. on ka varasemalt kohtuotsusega kannatanule noaga eluohtlike tervisekahjustuste tekitamise eest süüdi mõistetud.¹⁰¹

¹⁰⁰ Tallinna Ringkonnakohus 15.06.2010.a otsus, 1-09-21678

¹⁰¹ Tartu Ringkonnakohus 23.08.2012.a otsus, 1-12-940

Isiku varasem karistatus on asjaolu, millele kohtud pea igas lahendis viitavad, küll aga ei arvestata seda alati, kui kaudset tõendit. Teisalt võrreldes isiku karistatusele tuginemisega, oli analüüsitud kohtulahendites näha, et rohkem toovad kohtud isiku süüdimõistmisel ühe võimaliku kaudse tõendina välja ka isiku varasema käitumise kannatanu suhtes.

Tartu Ringkonnakohtu lahendis nr 1-10-16089 on kuriteo toime pannud isikut varem kriminaalkorras karistatud, kuid käesolevas lahendis ei too kohus eelnimetatud asjaolu välja kui kaudset tõendit. Käesolevas kriminaalasjas esitati J. P'le süüdistus mitme erineva kuriteo toimepanemises, seejuures üks neist oli teise isiku ähvardamine. Antud kriminaalasja raames on kannatanu andnud ütluseid selle kohta, et ühel päeval koos abikaasaga koju jõudes liikus ta puukuuride juurest maja trepikoja poole. Kannatanu abikaasa jäi aga eemale autot parkima. Puukuuridest möödudes hüppas sealt välja J. P., kellel oli käes nuga ning kes karjus kannatanule, et tapab viimase ära. Antud juhtumit nägi eemalt ka kannatanu abikaasa, kes seepeale puukuuride juurde jooksis. Seejärel olevat süüdistatav lahkunud. Juhtunust teavitati ka politseid. Ringkonnakohus leiab, et hoides käes nuga, liikudes sellega kannatanu suunas ning ähvardades sõnaliselt kannatanut tappa, ähvardas J. P. kannatanut konkreetselt tapmisega, mis on üheselt mõistetav ka igale keskmisele inimesele. Seejuures leiab ringkonnakohus, et arvestades süüdistatava vaenulikku suhtumist kannatanusse ning asjaolu, et J. P. on ka varasemalt korduvalt kasutanud kannatanu suhtes füüsilist vägivalda, oli kannatanul reaalne alus karta, et süüdistatav võib tõepoolest enda ähvardused täide viia. Seega leidis ringkonnakohus eeltoodust tulenevalt, et J. P. on käesolevas kuriteos süüdi.¹⁰²

Kannatanu suhtes varasemat vägivalda on kaudse tõendina käsitletud ka Tallinna Ringkonnakohus enda 10. oktoobri 2012. aasta lahendis nr 1-11-9563. Käesolevas kriminaalasjas esitati E. I'le ühe osana süüdistusest süüdistus isiku tapmises piinaval ja julmal viisil. Antud lahendi puhul oli tegemist olukorraga, kus süüdistatav oli ka varasemalt mitmel korral tekitanud oma alaealisele õele tervisekahjustusi, mille tagajärjel oli kannatanu pöördunud ka politseisse. Eeltoodust tulenevalt leidis ringkonnakohus, et E. I. poolt oma õe tapmine oli, arvestades süüdistatava varasemat vägivaldset käitumismustrit ja peresisest võimuvõitlust, loogiline jätk, kuna süüdistatava käitumine oma alaealise õe suhtes muutus järk-järgult raskemaks. Eeltoodule täiendavalt käsitles käesolevas kriminaalasjas ringkonnakohus kaudse tõendina veel ka ekspertiisiakti, millest nähtub, et korterist leiti süüdistatava DNA-d. Kohus tõdeb, et bioloogilise materjali leidumine selles korteris ei tähenda iseenesest veel midagi, kuid DNA leidumine just mõrvaga ja mõrvajälgede

¹⁰² Tartu Ringkonnakohus 31.08.2012.a otsus, 1-10-16089.

kõrvaldamisega seostatavatest kohtadest ja esemetelt, viitavad E. I'le, kui kuriteo toimepanijale. Ringkonnakohus tõdes, et analüüsitud tõendid eraldivõetuna annavad küll üsna napilt teavet tõendamiseseme asjaoludest, kuid ringkonnakohus rõhutab veelgi, et ei ole eluliselt usutav, et mitmed erinevad tõenditest tulenevad asjaolud on juhuslikud. Kontrollitud on mitmeid tõendeid ning nende omavaheline haakumine näitab selgelt süüdistatava süüd käesolevas kriminaalasjas.¹⁰³

Siinkohal on eeltoodule täiendavalt heaks näiteks ka eelpool käsitletud Tartu Ringkonnakohtu lahend nr 1-06-11700, kus J. T'le esitati süüdistus teise isiku kehalises väärkohtlemises. Süüdistatava tegevus seisneb selles, et tema sõimas kannatanut avalikus kohas ebatsensuursete sõnadega ning kui viimane põgenes süüdistatava eest, jooksis J. T. kannatanule järele ning kasutas tema suhtes vägivalda, lüües viimast kaks korda rusikaga pähe ning ühe korra vastu jalga, mille tagajärjel kannatanu kukkus. Kuna siinkohal ei olnud tegemist esimest korda süüdistatava poolt kannatanu suhtes toime pandud vägivallaga, on alust eeldada, et süüdistatav on nimetatud kuriteo tõepoolest toime pannud. Siinjuures kinnitavad eeltoodut täiendavalt ka tunnistaja antud ütlused, kes nägi kannatanu põgenemist süüdistatava eest.¹⁰⁴

Ringkonnakohtu kolleegium märgib lahendis nr 1-13-5095, et puudub õiguslik keeld isiku süüditunnistamiseks ka üksnes kaudsete tõendite alusel ning osutab, et nii nagu maakohus on lahendis nr 1-13-5095 ära näidanud, on ka Riigikohus korduvalt erinevates lahendites (nt 3-1-1-8-10, 3-1-1-15-12) märkinud, et kohtupraktikas ei ole välistatud isiku süüditunnistamine ka kaudsetele tõenditele tuginevalt. Otsesed ja kaudsed tõendid ei erine nendes sisalduva info tõeväärtuse poolest, vaid selle poolest, kui vahetult nad kuriteo toimepanemise asjaolusid kajastavad. See, kas kuriteo toimepanemise asjaolud peegelduvad igal kindlal juhul välismaailmas otseste või üksnes kaudsete tõenditena, on enamasti puhtobjektiivne ja juhuslikkuse põhimõttele alluv protsess. Kui kuritegu on jätnud välismaailma üksnes selliseid jälgi, millest saavad kujuneda vaid kaudsed tõendid, ei ole võimalik tõsiseltvõetavalt eitada kuriteo asjaolude selgitamise vajalikkust ja võimalikkust ka ainult nende kaudsete tõendite alusel.¹⁰⁵

¹⁰³ Tallinna Ringkonnakohus 10.10.2012.a otsus, 1-11-9563.

¹⁰⁴ Tartu Ringkonnakohus, (viide 99).

¹⁰⁵ Tallinna Ringkonnakohus 16.10.2013.a otsus, 1-13-5095.

Tallinna Ringkonnakohtu kolleegium leiab, et kaudsetel tõenditel rajaneva tõendamise puhul tuleb tõendamiseseme suhtes eraldivõetult mitterelevantsetest asjaoludest kujundada selline uue kvaliteediga asjaolude kogum, mis võimaldab teha kindlaid järeldusi kuriteo asjaolude suhtes. Eeltoodust tulenevalt omab kaudsete tõenditega tõendamise puhul erilist tähendust KrMS § 61 lg-s 2 sisalduv tõendite kogumis hindamise nõue. Antud kohtuasjas luges maakohus põhiliseks tõendiallikaks ekspertiisi, millest tulenevalt olid sündmuskohtadel olevad jalatsijäljed jäetud jalanõudega, mis leiti süüdistatava I. K. juurest. Samuti leiti süüdistatava elukohast kannatanutele kuuluvaid esemeid ning süüdistatava DNA oli sattunud ka sündmuskohtadele. Süüdistatava väited selle kohta, et kannatanute esemed kuulusid kellelegi tema tuttavale, kelle täisnime ta ei osanud öelda, pole usaldusväärsed. Samuti pole kohtu hinnangul usaldusväärne ka süüdistatava väide, et tema viibimine enne tema kahtlustatavana kinnipidamist piirkonnas, kus pandi toime vargused on puhtalt juhuslik. Süüdistatav on välja toonud ka asjaolu, et talle on esitatud süüdistus mitmes erinevas kuriteoepisoodis, kuid üksnes osade puhul on kasutatud neid jalanõusid, mis asuvad asitõendite hulgas. Eeltoodud süüdistatava väitele vastab kohus selliselt, et kuritegude toimepanemise sarnane viis on seejuures üldtunnustatult üheks kaudseks tõendiks, mille alusel saab täiendavalt tuvastada isiku süüküsimuse. Käesolevas kriminaalasjas on tuvastatud jälitusprotokollide põhjal, et I. K. on viibinud kuriteo toimepanemise koha vahetus läheduses, kuid põhjendusi selles osas, mis tema seal viibimist õigustaksid ei ole. Telefoni positsioneerimisega on tuvastatud, et süüdistatav viibis kõikide kuritegude toimepanemise hetkel kannatanute elukohtade piirkonnas. Samuti kinnitab asjaolu, et kõik vargusepisoodid on toime pandud just süüdistatava poolt see, et kõik vargused olid toime pandud sarnaselt (seal hulgas sissetungimisega akende kaudu). See, milliseid tõendeid on kohus pidanud eelistatuks, selleni on selgelt jõutud tõendite kogumis hindamise käigus, millele on oluline esitada ka vastavad põhjendused, miks just neile tõenditele tugineti ning mida ka antud lahendis kohus tegi.¹⁰⁶

Olulist tähtsust isiku süü tuvastamisel on kaudse tõendina omanud sündmuskohalt leitud jalajälg ka Harju Maakohtu tehtud otsuses nr 1-10-7353. Kuigi tegemist ei ole ainukese olulise tõendiga kriminaalasja juures, on sündmuskohalt leitud jälgedel oluline tähtsus just süüdistuses väljatoodud objektini jõudmisel. Süüdistuse kohaselt E. H. omamata ettenähtud relvasoetamisluba ja relvaluba, soetas, omas ja hoidis ebaseaduslikult relva koos padrunitega oma elukohas, millega pani toime tulirelva ebaseadusliku käitlemise KarS § 418 lg 1 mõttes. Tunnistaja kohtuistungil antud ütluste kohaselt on näha, et isik jõudis E. H. elukohas olnud

¹⁰⁶ *Ibid.*

relvani just lumel olevate jalajälgede järgi, mis viisid tunnistaja sõnul aia juures oleva tünkini, kus tünni ja aia vahel kaltsu sisse mässituna asus ka relv. Kuigi süüdistatava enda sõnul ei kuulu nimetatud relv temale ja ta ei oska öelda, kuidas käesolev objekt tema aia piirile võis sattuda, fikseeriti lumel olnud jäljed ning asitõendina võeti ära ka E. H'l olnud üks paar jalatseid. Digitaalse pildi ja E. H'le kuuluvate jalatsite vaatluse käigus avastati, et pildil on fikseeritud süvendijalg, milles on näha vasaku jala jalatsi tallaosa reljeefne muster. Eelnimetatud jalatsijäljes kujunenud tallaosa mustri ja vasaku jala jalatsi tallaosa mustri võrdlemise eeluuringu käigus tuvastati, et need on sarnased. Eeltoodust lähtuvalt teostati ka ekspertiis, mille käigus andis ekspert hinnangu, et vasaku jala jalatsiga jäetud jalatsijälje mustrielemendid on sarnased ekspertiisiks esitatud vasaku jala jalatsi mustrielementidega. Seega haakuvad kohtu hinnangud eelnimetatud tõendid omavahel täielikult. Kuna kohtu hinnangul on tegemist kaudsete tõenditega, siis viitab maakohus ka Riigikohtu lahendile 3-1-1-8-10, millest tulenevalt ei ole välistatud isiku süüdimõistmine ka üksnes kaudsete tõendite pinnalt.¹⁰⁷

Analüüsitud lahenditest selgus, et palju on kohtud kaudse tõendina käsitletud ka tunnistajate ning teatud juhtudel ka kannatanu antud ütluseid. Kuigi lisaks käesolevatele ütlustele on lahendites välja toodud ka teisi olulisi asjaolusid, mis näitasid süüaluse süüd kuriteo toimepanemisel, on kohtud eriti oluliseks pidanud just tunnistajate antud ütluseid.

Järgnevalt tasub sama teema jätkuks välja tuua ka Tartu Maakohtu seisukoht lahendis nr 1-07-11600. Käesolevas lahendis on kohus tuginenud süüdistatava N. K. süüdimõistmisel KarS § 121 ja § 120 järgi ennekoike just kannatanu ja tunnistajate ütlustele. Kannatanu H. L. ütlustest nähtub, et viimane oli süüdistatavale võlgu. Võla pidi kannatanu kustutama selliselt, et pakib ja annab süüdistatavale kuuluvaid narkootikume edasi. Kannatanu tunnistab, et eelnimetatud võla eest on süüdistatav tema suhtes kahel korral vägivalda kasutanud, et tunnistaja talle võlad tasuks. H. L'i sõnul on N. K. teda ka ähvardanud, lubades tal jalad põlema panna, kui viimane ei ole nõus Tallinnasse narkootilise aine järele sõitma. Eelnimetatu kohta on andnud ütluseid ka tunnistaja R. R., kellele H. L. rääkis, et on N. K'i käest "piki tatti" saanud ja tunnistaja sõnul olid kannatanul nähtavad ka vigastused. Samuti nähtub tunnistaja ütlustest, et süüdistatav olevat lubanud kannatanul jalad põlema panna. Kohtuistungil esitati ka teistele tunnistajatele küsimusi H. L'i ja süüdistatava omavaheliste suhete kohta ning uuriti, kas ka tunnistajad teda ise kartsid. Nii tunnistasid istungil osad tunnistajad, et nad tundsid süüdistatava ees hirmu, kuna olid kuulnud inimeste kohta, kes süüdistatava läbi kannatada

¹⁰⁷ Harju Maakohus 06.09.2010.a otsus, 1-10-7353.

olid saanud. Maakohus nendib, et antud ütlused eelnimetatud asjaolude kohta ei ole küll kriminaalasjas otsesteks tõenditeks, kuid need näitavad selgelt seda, kuidas teised isikud süüdistatavat nägid. Kuna ka kannatanu ütlused kattuvad kohtus antud isikute ütlusega puudub kohtul alus neis kahelda.¹⁰⁸

Eeltoodud kriminaalasja raames süüdistati N. K'd ka teises kehalise väärkohtlemisega seotud süüteos. Nimelt oli ka järgneval juhul süüdistatav peksnud kannatanut kahel korral ning ka nendel kordadel oli põhjuseks kannatanu võlad. Kuigi antud kuriteoepisoode nägid vahetult pealt ka kaks tunnistajat, siis lisaks neile tõenditele tõendasid kohtu hinnangul N. K. tegu veel ka kannatanu ema ütlused selle kohta, et poeg oli varasemalt talle toimunust rääkinud. Samuti leiab kohus, et kriminaalasjas on kaudseks tõendiks veel kannatanu elukaaslase mobiiltelefon, millele süüdistatav oli saatnud ähvardava sisuga sõnumi, milles nõudis kannatanult võla tasumist. Kõik eeltoodu on maakohtu hinnangul piisav väitmaks, et süüdistatav on tõepoolest nimetatud kuriteo toime pannud.¹⁰⁹

Lahendis nr 1-10-2685 on Tallinna Ringkonnakohus oma otsusega 30. augustil 2011. aastal süüdi tunnistanud K. L'i ebaseaduslikult võõra vallasasja äravõtmises ebaseadusliku omastamise eesmärgil ning samuti omastas viimane ka tema valdusesse jäänud kannatanule kuuluvad vallasasjad, mille toimetas täpselt tuvastamata kohta. Samas kriminaalasjas leidis aga maakohus, et kannatanu ütlused riimuvad tunnistaja omadega, mistõttu tuleb need usaldusväärseteks lugeda. Kannatanu sõnul oli K. L. temalt ära võtnud kaks mobiiltelefoni ja sularaha, kuid süüdistatav ise ennast nende kuritegude toimepanemises süüdi ei tunnistanud. Kui kannatanu koos tunnistajaga korterisse läks, hakkas kannatanu tunnistaja sõnul enda asjade hulgast otsima ka temale kuuluvaid mobiiltelefone, mida aga viimane sealt ei leidnud. Tunnistajate ütlustest nähtus maakohtu hinnangul, et tunnistaja poole olid pöördunud nii kannatanu ema kui ka sõbranna, kes mõlemad püüdsid teada saada, kas kannatanu sai enda asjad kätte, mis omakorda viitab taas asjaolule, et isikul puudusid mobiiltelefonid. Samuti leidis ringkonnakohus, et maakohtu kogutud tõendite pinnalt on põhjendatud järeldus, et kannatanul oli enne vaidlusalust kuriteosündmust olemas mobiiltelefon ning pärast sündmust seda enam ei olnud. Samuti rääkis kannatanu käesolevatest asjaoludest ka enda sõbrannale ja tunnistajale, mistõttu ei olnud ringkonnakohtu hinnangul alust kahelda kannatanu ütlustes.¹¹⁰

¹⁰⁸ Tartu Maakohus 14.10.2008.a otsus, 1-07-11600.

¹⁰⁹ *Ibid.*

¹¹⁰ Tallinna Ringkonnakohus 30.08.2011.a otsus, 1-10-2685.

Tõendite hindamine nende kogumis tähendab muuhulgas ka seda, et erinevatest tõenditest tulenevad andmed asetatakse omavahelisse konteksti. Kuigi lahendis 1-09-9712 tegi kohus otsuse mitmete erinevate tõendite pinnalt, oli kohtu seisukohast tulenevalt oluline roll tunnistajate ütlustel, mis veelgi enam kinnitasid teisi tõendeid. Käesolevas kriminaalasjas süüdistati J. A'd selles, et tema isiklike vaenulike suhete pinnalt lõi lamavat kannatanut rusikatega näo vasakule ja paremale poolele ning jalgadega keha pihta, mille tulemusena tekitas isikule füüsilist valu ja kehavigastusi. Eeltoodud juhtumi kohta on andnud ütlusi kannatanu, kuid samal ajal andis ta ütluseid ka enda vastu, paljastades süüdistatava vastu väljatöötatud petuskeemi. Seetõttu leiab kohus, et ei ole alust kahelda kannatanu ütluste usaldusväärsuses. Süüdistatava tegevuse kohta on ütluseid andnud ka tunnistaja, kes küll ise antud sündmuse juures ei viibinud, kuid kes oli süüdistatavalt endalt kuulnud, et viimane peksis ühe isiku läbi. Kuigi tunnistaja ei osanud täpselt öelda, kelle süüdistatav läbi peksis, kuna selle isiku nime talle ei öelnud, ei leidnud kohus põhjust kahelda, et tegemist oli kannatanuga. Käesolevas kohtuasjas on maakohus kaudse tõendina käsitlenud ka kohtule edastatud videosalvestust, mille on salvestanud käesolevas kriminaalasjas üks tunnistajatest oma mobiiltelefoniga ning mis on tehtud hetkel, kui süüdistatav peksab kannatanut. Käesolev tunnistaja on kriminaalasjas andnud ka oma ütlused toimunu kohta, mida saab käsitleda otsese tõendina. Kohus ei leidnud, et oleks põhjust kahelda asjaolus, et videosalvestise näol oleks tegemist võltsinguga ning seetõttu käsitles ta seda, kui kaudset tõendit, mis täiendab tunnistaja ütluseid.¹¹¹

Mitmete lahendite puhul käsitles kohus kaudse tõendina ka jälitustoimingutega kogutud informatsiooni. Kuigi jälitustoimingute teostamise käigus saadud teave polnud ainuke kaudne tõend, mida kohus käsitles, oli kohtute hinnangul sellel väga suur kaal.

Lahendis nr 1-06-6797 menetles Harju Maakohus kriminaalasja, kus oli kokku seitse süüdistatavat ning süüdistused, mis isikutele esitati olid üsna erinevad. Süüdistused kajastasid prostitutsioonile kaasaaitamist, väljapressimist, inimkaubandust, kui ka sundimist valeütluseid andma. Käesolevast lahendist kajastab töö autor üksnes J. B'le esitatud süüdistuse osa, mis seisneb selles, et tema kasutades psüühilist vägivalda kannatanute suhtes, sundis neid andma valeütluseid süüdistatava V. K. osas. Süüdistatav nõudis, et üks kannatanutest muudaks ära enda politseis antud ütlused selliselt, et kannatanu oli V. K'sse armunud, kuid viimane ei vastanud tema tunnete, mistõttu olevat kannatanu teda laimanud. Kannatanu aga keeldus J. B. poolt esitatud nõuet täitmast. Sellest tulenevalt ähvardas J. B. kannatanuid korduvalt ning

¹¹¹ Viru Maakohus 02.02.2011.a otsus, 1-09-9712.

tegi erinevaid žeste kannatanute psüühiliseks mõjutamiseks. Kannatanud ei allunud aga süüdistatava ähvardustele. Kuna ühel kannatanutest olid A. A'ga lähedased suhted, siis andis J. B. teada, et kui kannatanud ei ole nõus politseis ütluseid muutma, siis ta sokutab A. A'le narkootikume ning teeb politseisse avalduse, et isik A. A. tegeleb narkootikumide äriga. Käesolevas kuriteos J. B. ennast süüdi ei tunnistanud. Asjaolu, et süüdistatav pani nimetatud kuriteo toime on tõendatud nii tunnistajate kui ka kannatanute ütlustega, kuid kohtu hinnangul näitab süüdistatava süüd ka jälitustoimingutega kogutud informatsioon. Kohtueelse uurimise käigus on tuvastatud, et J. B. on helistanud numbrile 110 ja teatanud, et XXX-148 aadressil kaubeldakse narkootikumidega. Uurimise käigus leidis kinnitust, et nimetatud korteri näol on tegemist ühe kannatanu korteriga, kellel olid lähedased suhted ka A. A'ga. Kohus leiab, et tegemist on olulise kaudse tõendiga, mis näitab selgelt ära ka J. B. motiivi.¹¹²

Jälitusprotokoll, kui olulist tõendit on kajastatud ka lahendis nr 1-09-20264. Nimetatud kriminaalasjas on süüdistatavaid kolm, kellest ühele on esitatud süüdistus sõiduki kindlustushüvitise väljapetmisele kihutamises ja kaasaaitamises ning teisele kahele süüdistatavale on esitatud süüdistus selles, et nemad esitasid kindlustusandjale teadlikult esilekutsutud kindlustusjuhtumi toimumise kohta kindlustushüvitise saamise eesmärgil ebaõigeid andmeid sisaldavad dokumendid väidetava liiklusõnnetuse kohta. Käesolevas kriminaalasjas on välja toodud mitmeid erinevaid kaudseid tõendeid. Kohus on leidnud, et isikute kavatsedud kelmusele viitab ka asjaolu, et ühele sõidukile oli tehtud liikluskindlustus üksnes üheks kuuks ning vormistatud ka vabatahtlik täiskaskokindlustus. Teise auto omanik ei suutnud mitu kuud kindlustusmakseid õigeaegselt tasuda, ühes kuus ei olnud üldse maksete laekumisi ning nädal enne kindlustusjuhtumi toimumist tasuti kõik arved. Kriminaalasja raames teostati ka uurimiseksperiment, millega tuvastati, et ühe sõiduki roolis ei saanud kindlalt istuda isik, kes end väitis seal istuvat. Nimelt asus juhiiste sõiduautos liialt taga, mistõttu poleks olnud süüdistataval võimalik seda autot liigutada. Samuti ei pea paika ka väide, et istet liigutati pärast õnnetust, kuna auto oli avarii käigus saanud selliseid vigastusi, mille tulemusena ei olnud istme liigutamine ettepoole võimalik. Üheks otsuses väljatoodud kaudseks tõendiks oli ka jälitusprotokoll. Käesolev tõendab, et kõik isikud asusid vähemalt pool tundi enne liiklusõnnetuse toimumist samas piirkonnas, mis tähendab, et tegemist ei saanud olla kõigi kolme omavahel tuttavate isikute juhusliku kohtumisega hilisõhtul nende elukohast eemal asuvas kohas, kus liigub vähe rahvast. Kohtu hinnangul tõendab eeltoodu kogumis teiste tõenditega, et kindlustusjuhtum kutsuti süüdistatavate poolt esile sõidukite tahtliku kokkupõrke tulemusena. Jälitusprotokolliga on tuvastatud ka kahe süüdistatava

¹¹² Harju Maakohus 11.06.2007.a otsus, 1-06-6797.

omavahelised kõned enne liiklusõnnetust, mida oli kokku 11 ning mis lükkab selgelt ümber süüdistatavate väited nagu nad ei oleks teineteist enne avariid tundnud. Ringkonnakohus leiab, et kõiki tõendeid on hinnatud nende kogumis ning kohtuotsuses ei esine ka selliseid vastuolusid, mis viitaksid põhjenduste puudumisele.¹¹³

Eeltoodud lahendis rõhutas ringkonnakohus täiendavalt, et tõepoolest põhineb antud otsus kaudsetel tõenditel, kuid otseste tõendite puudumine ei tähenda iseenesest ja vahetult veel kahtluste olemasolu, mida tuleks tõlgendada süüdistatava kasuks. Süüdistatava kasuks tuleb tõlgendada üksnes selline kõrvaldamata kahtlus süüdistusversiooni paikapidavuses, mis on kindlaid asjaolusid arvestades eluliselt usutav.¹¹⁴

Hea näide jälitusprotokolli kaudse tõendina käsitlev lahend on ka 1-10-8860, milles Tallinna Ringkonnakohus tegi otsuse 5. oktoobril 2011. aastal. Süüdistus oli siin lahendis esitatud kahele isikule siseteabe väärkasutuse eest. Jälitusprotokollidega on tuvastatud, et üks süüdistatavatest, D. P., vestles oma isaga mobiiltelefoni vahendusel rääkides omavahel süüdistatavale esitatud kahtlustusest. Kõnest nähtub, et kahtlustatav arvab, et tema kõnet kolleegidega võis pealt kuulda teine samas kriminaalasjas olev kahtlustatav, A. U. Samade isikute vahel toimus teinegi vestlus, millest tuvastati D. P. väide selle kohta, et kahtlustatav A. U. sai temalt midagi. Süüdistatava kaitsja leiab, et jälitusprotokolliga pole piisavalt tõendatud, millest süüdistatav ja tema kolleegid omavahel rääkisid ning kõnedest selgub, et D. P'l oli üksnes kahtlus, et A. U. on tema kaudu infot saanud, kuid kindel väide selle kohta puudus. Seega leiab kaitsja, et puuduvad ka kaudsed tõendid, mis isiku süüd näitaksid. Lahendis nr 3-1-1-38-11 on Riigikohus märkinud, et arvestades kuriteo tehiosid ei ole asjakohane ka menetlejale ette heita seda, et kuriteosündmuse tõendamine on teatud kuriteosündmuse asjaolude osas võimalikuks osutunud üksnes kaudsete tõendite abil, kuna see, kas kuriteosündmuse asjaolud jäädvustuvad kas kaudsete või otseste tõenditena ei sõltu alati menetlejast. Seega leiab ka ringkonnakohus, et nimetatud kriminaalasjas on isiku süü tõendatud.¹¹⁵

Kui eeltoodud lahendite puhul sai analüüsitud kohtulahendeid rühmitada teatud asjaoludest tulenevalt, siis esines ka mitmeid selliseid lahendeid, millel omavahel otseselt ühiseid jooni

¹¹³ Tartu Ringkonnakohus 09.12.2010.a otsus, 1-09-20264.

¹¹⁴ *Ibid.*

¹¹⁵ Tallinna Ringkonnakohus 05.10.2011.a otsus, 1-10-8860.

ei esinenud, peale selle asjaolu, et nendes kõigis tuginesid kohtud erinevatele kaudsetele tõenditele.

Väga põhjalikult on kaudsete tõendite omavahelise seotuse lahti seletanud Harju Maakohus enda 13. jaanuari 2014. aasta lahendis nr 1-07-9015. Nimetatud kriminaalasjas on esitatud süüdistus M. V'le, selles, et tema pani toime tapmiskatse üliohtlikul viisil ning kahe või enama inimese suhtes. Süüdistuses on välja toodud kolm kuriteoepisoodi, milledes kõigis viskas süüdistatav kaks bensiiniga täidetud ja põlema süüdatud pudelit kannatanute elukohtade aknaklaasidesse, mille tagajärjel purunes toa aknaklaas ning süttis tuba. Süüdistatav ennast eeltoodud kuritegude toimepanemises süüdi ei tunnistanud. Ühelt kolmest sündmuskohast leiti sündmuskoha vaatluse käigus tikk ja riideriba, mis pärines süütepudelis olnud kangast ning seejuures leiti mõlemalt esemelt süüdistatava DNA. Teiselt sündmuskohalt leiti tikutops, millelt tuvastati samuti M. V. DNA. Asjaolu, et teistelt ekspertiisiobjektidelt ei leitud M. V. DNA-d, ei välista eksperdiarvamuse tõendina arvestamist ega M. V. vahetu osalemise tuvastamist kahel sündmuskohal toime pandud tegudes. Puudub igasugune loogiline seletus sellele, et oleks põhjust arvata, et sündmuskohtadelt leitud tikutopsilt ja tikult ning riidekangalt leitud süüdistatava DNA oleksid nende leiukohtadesse sattunud muul viisil, kui süüks pandava teo toimepanemisel. Samuti seovad kohtu hinnangul teod ühtseks tervikuks sündmuskohalt leitud pudelite osad, milledel kõigil on eritunnusega kujutisena peal roosa ninaga musta-valge kirju lehma kujutis. Seega saab järeldada, et kõikidel sündmuskohtadel kasutati samasuguseid pudeleid. Tõenditega on tuvastatud ka asjaolu, et sündmustele eelnevalt viibis süüdistatav Tallinna Kristiine Peremarketis. Videosalvestiselt nähtub, et süüdistatav viibis tühjade dekoratiivsete klaaspudelite riiuli juures ning süüdistatavaga koos olnud isik, tajus, et M. V. korvis olid lastemänguasjadele sarnanevad objektid. Kohtu hinnangul võisid sellise arvamuse tekitada pudelite peal olnud pildid. Seejuures teostati ka nimetatud peremarketis kuue piimapudeli ost. Kohus on seisukohal, et lähtudes teo objektiivsest avaldumisest on kõigil kolmel sündmuskohal toime pandud teod õiguslikult üks tegu, kuna kõik kolm käitumisakti on sarnased ja ajalis-ruumilise läheduse tõttu selliselt seotud, et kogu käitumine on kolmandale isikule vaadeldav ühtse kokkukuuluva teona. Eeltoodust lähtuvalt leiab kohus, et on kogutud piisavalt kaudseid tõendeid, mille alusel on võimalik lugeda süüdistuses väljatoodud teod M. V. poolt toime panduks.¹¹⁶

¹¹⁶ Harju Maakohus 13.01.2009.a otsus, 1-07-9015.

Kohtuotsusega nr 1-11-5813 on süüdi tunnistatud J. A., süüdates võõra asja ja põhjustades sellega ohu inimese elule ja tervisele. Eeltoodust tulenevalt pani süüdistatav toime KarS § 404 järgi kvalifitseeritava kuriteo. Käesolevas kriminaalasjas hindas kohus mitmeid erinevaid tõendeid, millest saadud erinevad andmed asetaskomavahelisse konteksti. Kriminaalasja asjaoludest nähtub, et J. A. ja tema õde, kes nimetatud korterit üüris, vahelised suhted ei olnud juba pikemat aega head olnud. Samal päeval, kui toimus süütamine oli õde abi saamiseks pöördunud ka politsei poole, mida kinnitab numbrile 110 tehtud kõne. Kohus leiab, et sellest tulenevalt saab öelda, et süüdistataval oli olemas ka motiiv nimetatud kuriteo toimepanemiseks, mis võis olla tingitud pahameelest õde tegevuse vastu. Süütamine toimus siis, kui süüdistatava õde viibis kodust eemal. Kuna aga J. A. õde lahkus kodust kell 18:30 ja 18:56 juba helistati õele, et tema korter põleb, siis on tegemist suhteliselt lühikese ajavahemikuga ning kohtu hinnangul ei ole tõenäoline, et korteri süütas keegi teine, kui J. A. Pärast põlengut tuvastati korterist ka kaks süütevedeliku pudelit, milledest üks oli tühi ja teises oli veel veidi vedelikku sees. Süüdistatava õde väitis aga, et tema ahjude kütmisel süütevedelikku ei kasuta, vaid selleks on tal süütetabletid ning süütevedelik asus neil õues kuuris, mis oli mõeldud grillimiseks. Kuuri vaadates seal aga süütevedeliku pudeleid enam ei olnud. Kuna kuur oli lukus ja võtme asukohta teadis peale õde veel üksnes J. A., siis leiab kohus, et nimetatud kuriteo sai tõepoolest toime panna üksnes süüdistatav. Asjaolu, et sündmuskohalt ei tuvastatud süütevedeliku jälgi ei välista eksperdi hinnangul seda, et süütamisel seda ei kasutatud, kuna süütevedeliku näol on tegemist väga lenduva ainega. Kuid põlenud madratsi äärtes märkis tulekahju koer siiski ka süütevedeliku jälgi. Seega leiab kohus, et käesolevad tõendid on piisavad väitmaks, et nimetatud kuriteo pani toime J. A.¹¹⁷

Lahendis nr 1-12-6700 arutas kohus M. M'i kriminaalasja, milles talle oli esitatud süüdistus KarS § 423 lg 1 järgi, mis seisnes selles, et tema mootorsõiduki juhina rikkus liiklusnõudeid ettevaatamatusest ning põhjustas seeläbi inimese surma. Nimetatud kriminaalasjas on tuvastatud, et jalakäija asus rohelise fooritule ajal reguleeritud ülekäigurada ületama, kuid lõpetas seoses liikumispuudega, sõidutee ületamise punase fooritule ajal. Seejuures ei arvestanud süüdistatav, et mööda ülekäigurada liikuvat jalakäijat varjavad teisel sõidurajal ülekäigurajale mitte liikunud mootorsõidukid, mistõttu ei vähendanud süüdistatav ülekäiguraja ees piisavalt sõidukiirust, sõites ülekäigurajale välja ning andmata jalakäijale teed. Süüdistatav üritas küll otsasõitu vältida, kuid tabas siiski sõiduki parempoolse osaga jalakäijat, mille tulemusena paiskus jalakäija mootorsõiduki esiklaasi ja kukkus sealt asfaldile, saades raskeid kehavigastusi, millesse ta hiljem suri. Süüdistatava kaitsja leiab, et

¹¹⁷ Viru Maakohus 04.04.2012.a otsus, 1-11-5813.

kannatanul oli piisavalt aega tee ületamiseks ja kui ta oli punase tule süttides eraldussaare lähedal, siis ta oleks pidanud sinna seisma jääma. Samuti leiab kaitsja, et välja tuleks selgitada, kas sellise maa pealt, kus oli süüdistatav oli võimalik kannatanut näha ja seejärel selliselt pidurdada, et oleks saanud vältida otsasõitmist. Eeltoodust tulenevalt palus kaitsja viia läbi uurimiseksperimenti, mille käigus oleks võimalik selgitused leida tema eeltoodud väidetele. Kohus aga tõdes, et sellise uurimiseksperimenti läbiviimine ei ole enam antud olukorras võimalik, kuriteoasjaoludest tulenevalt ning teisalt leidis kohus, et sellise uurimiseksperimenti järelmiks saaks olla üksnes kaudne tõend. Kuid üks kaudne tõend tõendite kogumis ja uurimiseksperimenti järelm ei saa kajastada vahetult kuriteosündmust ennast. Käesolevas kriminaalasjas tegi kohus lahendi erinevate tõendite pinnalt, eelkõige olid nendeks sündmust pealt näinud isikute ütlused, kuid seejuures tõi kohus välja ka asjaolu, et antud kontekstis ei oleks suutnud üks kaudne tõend kuidagi kohtu tehtud otsust muuta.¹¹⁸

Teostatud analüüsi tulemusena esines kohtulahendite hulgas ka kaks sellist lahendit, millede mõlema puhul tõdes kohus, et menetluses leitud kaudsed tõendid ei ole piisavad, et nende põhjal isikuid süüdi mõista. Käesolevates lahendites leidsid kohtud, et isegi juhul, kui tegemist on kaudsete tõenditega, peavad ka need olema piisavad isiku süüdimõistmiseks. Samuti olukorras, kus ei saa kindlalt tõenditest tulenevalt välistada, et nimetatud kuriteo võis toime panna ka keegi teine peale süüdistatava, ei saa kohus üksnes oletustel rajanevat kohtuotsust teha.

Eelnevale lõigule saab näiteks tuua Viru Maakohtu 04.oktoobri 2011. aasta lahendi nr 1-11-4783. Käesolevas lahendis esitati P. K'le süüdistus elektrienergia ebaseadusliku kasutamise eest KarS § 216 lg 1 järgi. Kriminaalasjas leiti, ei süüdistatav oli ebaseaduslikult elektrilevi võrku lülitunud, mille tulemusena polnud elektrienergiat pakkunud ettevõttel võimalik tema kulutatud elektrienergia hulka arvestada ning seeläbi isikule ka arvet esitada. Kuna käesolevas kriminaalasjas süüdistatav ennast süüdi ei tunnistanud tuli asuda kuritegu tõendama teiste tõenditega. Kõne all olevas kriminaalasjas oli oluline just faktiliste asjaolude tuvastamine, saamaks teada, kas süüdistatav oli ikkagi see isik, kes kasutas elektrienergiat ebaseaduslikult. Kriminaalasjas on tuvastatud, et elektrimasti küljes asus täiendav elektrijuhe, mis oli sinna ebaseaduslikult kinnitatud, tuvastatud on ka asjaolu, et nimetatud juhtmes oli vool ning et juhe oli suunaga süüdistatava maja poole. Täiendavalt oli kaudse tõendina ära märgitud ka süüdistatava enda väike elektrienergia tarbimine. Tõendeid uurides on kohus leidnud, et kriminaalasjas on tuvastamata jäänud mitmed olulised asjaolud. Nimelt ei ole tuvastatud, kas

¹¹⁸ Tallinna Ringkonnakohus 16.04.2013.a otsus, 1-12-6700.

käesolev juhe ikka oli ühenduses süüdistatava majaga, sest üksnes elektriposti juurest juhtme suuna määramisega ei saa seda kindlalt väita. Kohtu hinnangul oleks tulnud teostada ka sündmuskoha vaatlus, mille tulemusel oleks tuvastatud ka juhtme teise otsa asukoht. Lisaks märgib kohus, et kuna süüdistatava maja lähedal asuvatel naabritel tuvastati samuti elektri ebaseaduslik tarbimine, ei ole ka välistatud, et nimetatud juhe oli ühenduses hoopis nende majaga.¹¹⁹

Maakohus märgib, et kohtupraktika kohaselt on süüdimõistva kohtuotsuse tegemine võimalik nii üksnes ühele otsesele tõendile tuginemisega, tingimusel, et tõend on usaldusväärne kui ka selliselt, kui kohtuotsus rajaneb kaudsetel tõenditel. Kohus märgib, et olukorras, kus kuriteo toimepanemisel ei ole tuvastatud usaldusväärseid pealtnägijaid ning puuduvad isiku süüd kinnitavad otsesed tõendid, peab kohus eriti vajalikuks hoolikalt kaaluda kaudsete tõendite kogumit ning otsustama, kas nende tõendite pinnalt on võimalik tulla mitmele järeldusele, sealhulgas ka sellisele, mis ei osuta süüdistatavale, kui kuriteo toimepanijale. Kaudsete tõendite pinnalt süüdimõistva otsuse tegemine on võimalik ainult siis, kui nende alusel on kohtul võimalik tõsikindlalt jõuda järeldusele, et kõik tõendid koos osutavad isikule, kui kuriteo toimepanijale ning puuduvad tõsiseltvõetavad andmed, et teo võis toime panna keegi teine. Kriminaalasjas nr 1-11-4783 on maakohus leidnud, et olukorras, kus kuriteo toimepanijaks võib tegelikult osutada ka mõni teine isik peale süüdistatava, tuleb tõendite hindamisel lähtuda välistamismeetodist. Käesoleva meetodi kasutamise puhul tuleb näidata, et peale süüdistatava ei olnud teistel isikutel võimalik süüdistuses välja toodud tegu toime panna. Ka antud kriminaalasja puhul leiab kohus, et kohtueelse menetluse käigus ei ole tuvastatud ühtegi asjaolu, millest tulenevalt saaks kindlalt väita, et tegu ei saanud toime panna keegi teine, kui ainult süüdistatav.¹²⁰

Eeltoodut on kajastanud Riigikohus ka oma lahendis nr 3-1-1-33-08, milles kriminaalkolleegium on tõdenud, et otsustamisel, kas kuriteo on tõepoolest toime pannud süüdistatav, on vajalik sellises olukorras lähtuda ka välistamismeetodist. Seega peavad kohtuotsuse põhjendustes kajastuma ka põhjendused selle kohta, millest tulenevalt kohus järeldab, et tegu ei olnud võimalik peale süüdistatava kellelgi teisel toime panna. Kolleegium tõdeb, et kui kaudsete tõendite kogumi tervikhinnangu tulemina pole õnnestunud kõrvaldada kahtlusi süüdistatava süü osas, tuleb pöörduda *in dubio pro reo* põhimõtte poole. Samuti on

¹¹⁹ Viru Maakohus 04.10.2011.a otsus, 1-11-4783.

¹²⁰ *Ibid.*

kahtluste püsima jäämise tõenäosus oluliselt suurem siis, kui tõendite kogum hõlmab eranditult üksnes kaudseid tõendeid.¹²¹

Ka lahendis nr 1-11-11678 on Tallinna Ringkonnakohus tõdenud, et mitte iga kord ei ole võimalik kaudsete tõendite põhjal isikut süüdi mõista. Käesolevas kriminaalasjas süüdistati A. R'i selles, et tema omades kindlat sissetulekut, ei täitnud pikema aja vältel süstemaatiliselt elatise maksmise kohustust, hoidudes sellega kuritahtlikult kõrvale oma alaealistele lastele igakuise elatisraha maksmisest. Maakohus leiab, et etteheited süüdistatavale on põhjendamatud. Asjaolu, et süüdistataval on varasemad võlgnevused elatisraha maksmise eest, mida viimane nüüd kohtutäituri vahendusel tasub, ei viita kuidagi sellele, et isik ei sooviks ka käesoleval ajal lastele elatist maksta ning sellest tegevusest seeläbi kõrvale hoiab. Kohus leiab, et viited süüdistatava varasemale käitumisele ei ole põhjendatud just seepärast, et tegemist ei ole vahetult süüdistuses nimetatud ajavahemikule eelnenud käitumisega. Samuti ei ole põhjendatud ka väide, et isik ei soovi elatist maksta sellega, et süüdistatav tasub raha üksnes kohtutäituri vahendusel, mitte vabatahtlikult. Seega ei ole kohtu hinnangul põhjendatud arvestada antud juhul isiku varasemat käitumist, kui selline käitumine leidis süüdistuses esitatud käitumisest aset oluliselt varem.¹²²

Kohtulahend nr 1-13-1270 käsitleb rasket esimese astme kuritegu, milles esitati süüdistus G. K'le KarS § 141 lg 2 p 1; 6 ja § 114 p 6 järgi, mille kohaselt süüdistatav isikuna, kes on ka varem samalaadse kuriteo toime pannud, vägistas alla kaheksateist aastase isiku ning seejärel tappis kannatanu R. H. eeltoodud kuriteo varjamiseks. Süüdistuse kohaselt G. K. isikuna, kes olles vabanenud ennetähtaegselt vangistusest katseajaga, alates 2005. aasta detsembrist kasutades ettekäändena, et vajab enda olematule 5-aastasele tütrele õhtuti lapsehoidjat, hakkas võtma ühendust erinevate noorte naistega. Viimased olid pannud enda töökuulutused erinevatesse ajalehtedesse. Pärast mitmeid luhtunud katseid erinevate noorte naistega kontakti saavutada, võttis süüdistatav SMSi teel ühendust alaealise R. H'ga. G. K. tutvustas end telefoni teel kannatanule ning lubas lapse hoidmise eest viimasele ka suurt tasu. 14. veebruaril 2006. aastal meelitas süüdistatav lapsega tutvumise eesmärgil kannatanu Elvasse suunduva bussi peale. Elva bussijaamas ootas G. K. süüdistuse kohaselt kannatanut, kelle meelitas edasi eeluurimisel tuvastamata kohta, kus viimase vägistas ning käesoleva teo varjamiseks tüdruku hiljem tappis. Käesolevas kriminaalasjas mõistis Tartu Maakohus 19. novembri 2013. aasta otsusega G. K. eeltoodud kuritegude toimepanemises õigeks. Maakohus leidis, et tõendamist

¹²¹ RKKKo 19.06.2008.a otsus, 3-1-1-33-08.

¹²² Tallinna Ringkonnakohus 14.03.2012.a otsus, 1-11-11678.

on leidnud asjaolu, et süüdistatav on erinevate naisterahvastega kontakti otsinud, tuues seejuures ettekäändeks enda 5-aastase olematu lapse hoidmise. Nimetatud asjaolu on tõendatud mitmete tunnistajate ütlustega. Tõendatud on ka asjaolu, et G. K. tõepoolest suhtles R. H'ga, mida kinnitab nii tunnistaja ütlus kui ka süüdistatava enda ütlus selle kohta, et ta on ühele tütarlapsele sõnumeid saatnud ning temaga ka Tartu Kaubamaja juures kohtunud, kuid ta ei tea, kas see oli R. H. Ka jälitusprotokoll ning asitõendi vaatlusprotokoll kinnitavad, et eeltoodud isikute vahel võis kohtumine toimuda, kuid seejuures märgib maakohus, et siiski ei ole teada milline oli isikute vahel toimunud vestluse sisu. Kohtule on esitatud tõendina ka kannatanu panga väljavõte, suhtlusportaalides teostatud otsingu protokoll, mis kõik näitavad, et pärast planeeritud Elvasse sõitu ei ole kuskil kannatanu kohta enam informatsiooni jäetud, kuid kohus leiab, et nende asjaolude pinnalt ei ole võimalik tõendada isiku kadumise asjaolusid. Mitmed tunnistajad on andnud ütluseid, et nad nägid R. H'd enne bussile minekut ning suhtlesid temaga, kuid konkreetselt seda keegi ei näinud, et R. H. oleks ka bussi sisenenud. Tõendina, mis viitab süüdistatava tegevusele on välja toodud ka asjaolu, et sellest ajast alates, kui eeldatav buss Elvasse pidi jõudma kuni järgmine hommiku kelle 2:30 või 3:00 ei ole süüdistatava tegevus tuvastatud ning samuti ei soovinud ka süüdistatav ise enda tegevuse kohta ütluseid anda. Tõendina on kohtule esitatud ka psühhiaatriline ekspertiis, millest nähtub, et süüdistatav on tundnud pärast kõigi enda poolt toime pandud kuritegusid süütunnet ning langenud masendusse ning tunnistajate sõnul oli ka sellel korral eeltoodud käitumine G. K. puhul nähtav. Ka asjaolu, et süüdistatav on lubanud anda informatsiooni R. H. kohta juhul, kui talle tehakse prokuröri poolt teiste kuritegude toimepanemise karistuse määra eest soodne pakkumine ei tõenda kohtu sõnul G. K. süüd, kuna ei ole teada, kas ja millist informatsiooni süüdistatav omas. Eeltoodust tulenevalt on kohus leidnud, et kriminaalasjas olevate tõendite näol on tegemist üksnes kaudsete tõenditega ning nende pinnalt on võimalik järeldada üksnes seda, et G. K. pakkus välja mõeldud lapse hoidmiseks tööd, kuid süüdistatava eesmärk võis olla üksnes kontakti otsimine, kuna ei ole piisavalt alust väitmaks, et süüdistatava eesmärk oli tüdrukute Elvasse meelitamine ning nende vägistamine.¹²³

3.2. *Modus operandi* maa- ja ringkonnakohtu praktikas

Töös analüüsitud kaheksa kaudse tõendi alaliiki, *modus operandit*, käsitlevate lahendite põhjal ei saa käesoleval juhul väita, et antud tõendiliiki käsitletakse enam mõnda kindlat liiki

¹²³ Tartu Maakohus (viide 3).

kuritegude lahendamise puhul. Kuigi analüüsitud *modus operandit* käsitlevaid maa- ja ringkonnakohtu lahendeid oli kohtulahendite vähesuse tõttu üksnes kaheksa, tasub ära märkida, et nendest kolm olid seotud vargusega. Kahel juhul olid kuritegu toime pandud sissetungimisega ning tegemist oli süüdistatavate süstemaatilise tegevusega. Mõlema lahendi puhul tõid kohtud kaudse käsitlemise juures olulise *modus operandi* kinnitava asjaoluna välja ka sarnaste juhtumite arvu.

Olukorras, kus kuritegude puhul on näha silmanähtavaid kokkulangevusi, on Tallinna Ringkonnakohtu hinnangul alust väita, et kõik need teod on toime pannud üks isik. Seega on ka kuriteo toimepanemise viisi näol tegemist üldtunnustatud kaudse tõendiga, mille alusel on võimalik kindlaks teha isiku süü.¹²⁴

Tallinna Ringkonnakohus on lahendis 1-13-5095 välja toonud asjaolu, et Riigikohtu kriminaalkolleegium on leidnud, et tihti on mitmete erinevate kuritegude toimepanemise viis selliseks kaudsete tõendite pinnalt süsteemiloovaks faktoriks, mis võimaldab nende kaudu järeldada, et mitmed erinevad kuriteod on sooritatud ühe ja sama isiku poolt. Käesolevas lahendis on maakohus leidnud, et kuigi süüdistatava valdusest on leitud üksnes osade kannatanute vara, mille süüdistatav varguste käigus omandas, siis on täiendavalt just jälitusprotokollide põhjal tuvastatud, et isik on viibinud varguste toimepanemise kohtade vahetus läheduses, kuid süüdistatav ise pole ühtegi põhjendust selle kohta andnud, mis õigustaksid tema viibimist sündmuskohtade levialas. Ka ringkonnakohus nõustub maakohtu seisukohaga, et kui süüdistatava telefoni positsioneerimisega on tuvastatud, et viimane viibis kõikide varguste toimumise päeval antud sündmuskohtade piirkondades, siis ei ole ka vale järeldada, et süüdistatav kõigil nendel päevadel kuriteo toime pani. Seda just seetõttu, et süüdistatava telefoni positsioneerimise abil on tuvastatud, et kõigi süüdistatavale inkrimineeritud kuriteoepisoodide toimepanemise ajal viibis ta kannatanute elukohtade piirkondades ehk siis kuriteo sündmuskohtades. *Modus operandi* usaldusväärsust kinnitab siinkohal ka asjaolu, et kõikide varguse episoodide puhul on tuvastatud nende toimepanemise sarnasus (kõik vargused on toime pandud sissetungimisega ja kannatanute elukohtadesse on sisse murtud kas akende lõhkumise teel, terrassiuste või uste lahti murdmise teel).¹²⁵

Heaks näiteks on lahendis nr 1-12-6283 välja toodud nii Harju Maakohu kui ka Tallinna Ringkonnakohtu seisukohad. Käesolevas kriminaalasjas süüdistati isikut mitme

¹²⁴ Tallinna Ringkonnakohus, (viide 105).

¹²⁵ *Ibid.*

kuriteoepisoodi toimepanemises, mis kõik seisnevad võõra vallasasja äravõtmises omastamise eesmärgil süstemaatilise sissetungimisega. Eelnimetatud kriminaalasjas olid põhilisteks tõenditeks süüdistatava ja tunnistajate ütlused ning kaudseks tõendiks sündmuskohalt leitud jalajälgede võrdlemine süüdistatava jalanõudega. Isiku poolt politseile välja antud jalanõud võivad kriminaalasjas teostatud ekspertiisi tulemuste põhjal olla tõepoolest need, millega on jäetud jäljed ka erinevatesse sündmuskohtadesse. Uurides põhjalikumalt kohtulahendis välja toodud kuriteoepisoodide, tuleb tõdeda, et sooritatud kuritegudel on tõepoolest olemas ühtne joon. Harju Maakohus leiab, et kuriteo toimepanemise viisi juures tuleks lähtuda igast väiksemastki asjaolust. Kohtulahendis välja toodud episoodide puhul on näha, et kõik sissetungimised on toime pandud just Tallinna kesklinna piirkonnas asuvates korterites ja äriruumides ning seda kas akna lõhkumise või avamise teel. Peamisteks varguse objektideks on olnud arvutid, ehted ja sularaha. Ka käesoleva lahendi puhul oli just kurjategija süsteemsus ja sarnane tegutsemine üheks asjaoluks, mis võimaldas kokkuvõtteks tõsikindlalt väita, et mitme erineva kuriteo toimepanemises on süüdi üks ja see sama isik.¹²⁶

Kuigi Tallinna Ringkonnakohus on eeltoodud kriminaalasjas välja toonud kurjategijale omase niinimetatud käekirja, siis pole käesoleva lahendi puhul tegemist kindlasti ainukese tõendiga. Antud kriminaalasjas esineb mitmeid erinevaid tõendeid ning neid kogumis hinnates saab väita, et kuriteo on sooritanud just süüdistatav. Kuid eeltoodust lähtuvalt tõusetub töö autoril taas küsimus, et kas kohtud oleksid teinud sama otsuse ka olukorras, kus tõendiallikaks oleks olnud üksnes sarnane kuriteo toimepanemise viis?

Töö autor leiab, et analüüsis käsitletud vargusega seotud kohtulahendite pinnalt on selgelt näha, et pannes kuritegusid toime süstemaatiliselt joonistub niinimetatud kurjategija käekiri eriti selgelt välja. Sooritades ühe kuriteo ning nähes, et selline tegutsemine toimib, on väga tõenäoline, et kurjategija käitub ka järgmisel korral just sama moodi, eeldades, et kui ühel korral selline tegutsemine toimis, siis võiks see ka järgmisel korral toimida. Riigikohtu praktikas on leidnud kinnitust asjaolu, et nagu inimesed üldisemalt, tavatsevad ka kurjategijad sarnastes olukordades käituda sarnasel moel ning seda eelkõige tulenevalt enda füüsilistest ja vaimsetest võimetest. Ka käesolevates lahendites märkisid kohtud, et *modus operandi* saab käsitleda ka seda asjaolu, kui isik on juba varem samalaadi kuriteo toime pannud.

Kuigi mõningatel juhtudel on kurjategijad näidanud oma võimekust omandada ja arendada uusi innovatiivseid viise, kuidas kuritegusid toime panna, siis teevad uurimisorganid kõik

¹²⁶ Harju Maakohus 20.11.2012.a otsus, 1-12-6283.

oleneva selleks, et tuvastada ka neis olukordades isik, kes kuriteo toime pani. Välistatud pole ka olukorrad, kus kurjategijad muutuvad niiöelda laisaks ning seetõttu võivad jätta enda teost maha jälje, mis esmapilgul ei pruugi tunduda nii tähtis, kuid uurimisele võib siiski oluliselt kaasa aidata.¹²⁷

Analüüsitud lahendite puhul nähtus, et kaheksast lahendist seitsme puhul olid kõik süüdistatavad varem kriminaalkorras karistatud isikud ning enamikul juhtudel isegi mitmel korral. Mitme lahendi puhul oli tegemist ka olukorraga, kus isikut oldi varem juba sarnase kuriteo eest karistatud, mida sai kohtute hinnangul käsitleda ka kuriteo tõendamisel kaudse tõendina.

Eelnevale lõigule heaks näiteks on 13. oktoobril 2013. aastal Tallinna Ringkonnakohtu poolt tehtud otsus nr 1-13-3516, milles isikut süüdistatakse teise isiku vanaaegsete esemete äravõtmises ebaseadusliku omastamise eesmärgil. Seejuures rõhutab kohus, et tegemist on isikuga, kes on ka varem samalaadse, vanaaegsete esemetega ebaseadusliku omistamisega seotud, kuriteo toime pannud. Kohtukolleegium leiab, et antud juhul on süüdistatava süüküsimuse otsustamisel välistamismeetodi kasutamine käesolevas kriminaalasjas nii süüdistuse kui ka kohtu poolt põhjendatud. Kohus on seisukohal, et käesoleva varguse sai toime panna just süüdistatav, kuna teisi võõraid isikuid, kes oleksid saanud kuriteo toime panna, kannatanu korteris ei käinud. Kohtu veendumust süüdistatava süü osas kinnitab veelgi asjaolu, et kannatanu, teadmata, kes on süüdistatav ja milline on tema mineviku taust, pidas vargaks just seda isikut, kes on varem olnud kohtu poolt sarnase vanavara varguse eest karistatud. Kolleegiumi arvates ei saa olla juhuslik asjaolu, et kannatanu ekslikult peab oma vanaaegsete esemete vargaks just seda isikut, keda on mõne aja eest juba samasuguse kuriteo eest karistatud. Antud juhul leiabki kohus, et kuna tegemist on sarnaste kuritegudega, siis võib tõenäoliseks pidada, et mõlemad kuriteod on toime pannud just käesolevas kriminaalasjas süüdistatav isik.¹²⁸

Modus operandi, kui usaldusväärsest tõendamise moodusest saab rääkida ka olukordades, mil spetsiifika ei seisne üksnes kuriteo enese toimepanemise viisis, vaid nende kuritegude avaramat ajalist tausta kajastavates erinevates tunnustes. *Modus operandi* usaldusväärssust tõendamise moodusena kinnitab kohtukoosseisu hinnangul ka sarnaste juhtumite arv. Kohtukolleegiumi seisukohast süvendab asjaolu, et üks isik, kellel on vaieldamatu huvi

¹²⁷ Beauregard, E, Bouchard, M, (viide 28), lk 1160, 1162.

¹²⁸ Tallinna Ringkonnakohus 15.10.2013.a otsus, 1-13-3516.

vanaaegsete esemete vastu, soetab neid endale viise valimata ehk siis ka varastades. Olukorras, kus isik on samalaadse kuriteo eest juba varem ka karistatud ning tal lasub põhjendatud kahtlus, et ta on toime pannud veel samasuguse varguse, annab kohtule tugevama veendumuse isiku süükküsimuse otsustamisel jaatada seda asjaolu, et isik on süüdi ka käesoleva kuriteo toimepanemises.¹²⁹

Isiku varasemat käitumismustrit isiku süüdimõistmisel pidas oluliseks ka Tallinna ringkonnakohus enda 17. jaanuari 2012. aasta otsuses nr 1-11-27-11, milles isikut süüdistati KarS § 121 alusel kuriteo toimepanemises. Tegemist on küll kaudse tõendiga, kuid kohus tõdes, et tegemist on kuriteoga, mis on retsidiivse iseloomuga ja kohtupraktikas on väga sageli jälgitav fakt, et vägivallatseja on mitmeid kordi süüdi mõistetud ühe ja sama lähedase isiku suhtes toime pandud vägivallakuriteo eest. Ka käesolevas kriminaalasjas tõi kohus välja asjaolu, et süüdistatavat on varem karistatud lähedase isiku vastu suunatud vägivallateos. Täiendavalt on kohus tuvastanud süüdistatava ja kannatanu vahel eksisteerivad vaenulikud suhted. Süüdistatava vägivaldne käitumine on tuvastatud süüdistatava suhtes tehtud varasema kohtuotsusega ning erimeelsused on tingitud ka osapoolte ühisvara jagamisest. Seega leiab kohus, et süüdistataval oli antud vägivaldseks käitumiseks olemas ka motiiv, mis veelgi kinnitab süüdistatava süüd eeltoodud kuriteo toimepanemises.¹³⁰

Modus operandit, kui võimalikku kaudset tõendit on käsitletud ka Harju Maakohus kriminaalasjas 1-10-17104. Süüdistusakti kohaselt süüdistati süüdistatavat selles, et ta korduvalt ja järjepidevalt helistas kannatanule töötelefonile, rikkudes seeläbi talle kohaldatud lähenemiskeeldu kannatanu suhtes. Käesolevas kriminaalasjas andsid mitmed kannatanu töökaaslased ütluseid süüdistatava tegevuse kohta. Nii kannatanu kui ka tunnistajad on andnud ühesuguseid ütluseid helistajale omase käitumismustri suhtes, milleks oli süstemaatiline helistamine, vastamata kõned, vaikus telefonis, seosetu jutt, kannatanu töökaaslastele helistamine, sõbraks olemise soov ja palju muud. Samuti sarnaneb kannatanu ütluste kohaselt helistaja oma helistamisstiililt täpselt isikule, kes segas tema töö- ja eraelu juba varasemalt ning kellele seetõttu ka lähenemiskeeld kohaldati. Samal perioodil saatis süüdistatav kannatanule e-kirju “Mees linnuteelt” nime alt ning sarnaselt e-postiaadressilt sai meile ka üks tunnistajatest. Kuna käesolev käitumine oli juba varasemast ajast omane just süüdistatavale, ei ole ka kohtul põhjust kahelda, et kannatanu töötelefonile on helistanud just süüdistatav. Kohtuistungil on asitõendina vaadeldud ka ühe tunnistaja poolt salvestatud

¹²⁹ *Ibid.*

¹³⁰ Tallinna Ringkonnakohus 24.01.2012.a otsus, 1-11-2711.

kõnesid, milledes on kuulda kolme sarnase sisuga tekst. Olenemata asjaolust, et käesolevad kõned ei ole tehtud kannatanu telefonile ning ka vastuvõtjaks ei olnud nendel kordadel kannatanu, arvestab kohus salvestusi siiski, kui kaudset tõendit selle kohta, et süüdistatav oli oma helistamistes ettearvamatult ja pidev ning tema kõnepruuk oli häiriv ja solvav, mis on omased just süüdistatavale. Lisaks on kohus kaudse tõendina käsitlenud ka süüdistatava suhtes tehtud varasemat väärtetoostust, millest nähtub, et süüdistatav on ka koos sõpradega erinevatele võõrastele naisterahvastele kõnesid teinud ja seeläbi soovinud nendega tutvuda. Seega näitab eelnimetatud asjaolu süüdistatava soovi suhelda naisterahvastega just telefoni teel. Kõik eeltoodud tõendid viitavad üheselt süüdistatavale omaks saanud käitumismustrile ja tegutsemisele, mis kõik kinnitavad ka isiku süüd antud kriminaalasjas.¹³¹

Kui eelnevates kohtulahendites oli käsitletud *modus operandit* kui põhilist tõendit süüdistatava süüdimõistmiseks, siis järgnevas kohtulahendis on Tallinna Ringkonnakohus leidnud, et *modus operandit* pole siiski võimalik üksnes eraldiseisva tõendina käsitleda. Seega saab kohtu hinnangul *modus operandit* käsitleda täiendava tõendina isiku süüdimõistmisel. Kriminaalasjas nr 1-08-10860 on esitatud süüdistus isikule, kes on varem toime pannud teadvalt kuritegelikult teel saadud vara omandamise, selles et tema omandas käesolevas kriminaalasjas esitatud süüdistuse kohaselt kuritegelikult teel saadud vara. Kohtu hinnangul on ilmne, et isik, keda on sarnase kuriteo toimepanemise eest varem kriminaalkorras karistatud ning kes edaspidi soovib elada seadusekuulekat elu, suhtub väljaspool kaubandust ostetavatesse esemetesse väga kriitiliselt ning erilise hoolsusega. Seega justkui kõik eeltoodu viitabki sellele, et süüdistatav on tõepoolest käesoleva kuriteo toimepanemises süüdi. Seejuures lisab ringkonnakohus siiski, et asjaolu, et isik on juba varasemalt sarnase kuriteo eest süüdi mõistetud, siis eraldivõetuna ei anna selline fakt alust kellegi süüküsimuse lahendamiseks. Üksnes koostoimes teiste kriminaalasjas uuritud tõenditega on kokkuvõtlikult tegemist asjaolude tervikliku süsteemiga, mille põhjal on võimalik teha järeldusi isiku süü olemasolu kohta. Kohus tõdeb, et oluline roll süüdistatava süü tõendamisel oli ka kuriteoepisoodide arvul. Kui süüdistuses esitatud juhtumeid oleks olnud üksnes üks või kaks, siis võiks olla oluline argument, et isik ei teadnud midagi vara kuritegelikust päritolust. Kuid käesolevas kriminaalasjas oli omandamisi kümneid.¹³²

Tartu Ringkonnakohtu lahendi nr 1-11-4302 raames menetles kohus kriminaalasja, milles süüdistatavat süüdistati kelmuses, dokumendi võltsimises ja võltsitud dokumendi

¹³¹ Harju Maakohus 03.02.2012.a otsus, 1-10-17104.

¹³² Tallinna Ringkonnakohus 14.02.2011.a otsus, 1-08-10860.

kasutamises. Antud lahendis oli kolleegium välja toonud mitmeid olulisi tõendeid, mis kõik tõendasid isiku süüd talle inkrimineeritud kuriteos. Kohtu hinnangul kinnitas isiku süüd veel täiendavalt ka asjaolu, et süüdistatav on varem juba sarnaste kuritegude eest süüdi mõistetud ning veelgi enam, kolleegium leidis, et nii käesoleva kui ka varem toime pandud kuriteo tehiolud on sisuliselt identsed. Kogumis teiste tõenditega ei jäta antud asjaolu kohtule kahtlust, et süüdistatav on tõepoolest antud kuriteod toime pannud.¹³³

Modus operandi põhimõtet on käsitletud väga erinevate kuritegude puhul, kuid seejuures on oluline, et kuriteos esineksid selged erilised tunnused, mille põhjal oleks võimalik järeldada, et sellised tunnused on omased just üksnes konkreetse isiku käitumisele. Kuid siiski ei pruugi alati ka ainuüksi nendest asjaoludest piisata isiku kriminaalasjas süüdimõistmiseks.

Lahendis 1-13-1270 välja toodud kaudsetele tõenditele täiendavalt oli ühe olulise tõendina tuginetud ka G. K. *modus operandile*. Kriminaalasjas esitati kohtule mitmeid kaudseid tõendeid ning seejuures viitas prokurör ka süüdistatava varasemale kuritegelikule käitumisele. Maakohus on kriminaalasjas viidanud Riigikohtu lahendile 3-1-1-8-10, milles kriminaalkolleegium on märkinud, et selleks, et oleks võimalik tõsikindlalt väita, et sama isik on toime pannud mitu sarnast kuritegu on oluline tuvastada kuriteo toimepanemise vahend, selle kasutamise eripära või tekitatud tagajärje iseloom on spetsiifiline ning usaldusväärse tunnusena kinnitab seda ka sarnaste juhtumite arv. Eeltoodust tulenevalt leiab aga maakohus, et süüdistuse sisu on üldsõnaline, välja on toodud G. K'le etteheidetava teo tagajärg, kuid seejuures ei ole kirjeldatud kuriteo toimepanemise viisi ja vahendit. Puudu on ka kuritegude kvalifikatsiooni põhjendatuse hindamiseks vajalik kuritegude piisavalt täpne kirjeldus. Prokuröri hinnangul tõendavad süüdistatava tegevust asjaolud, et G. K. on ka varasemalt naisterahvaid vägistanud ning nende suhtes füüsilist vägivalda tarvitanud. Kohus leiab varasematest süüdistatava suhtes tehtud kohtulahenditest tulenevalt, et kuigi kõik teod on tõepoolest toime pandud naisterahvaste suhtes, kuid nende puhul ei ole kuriteomustrid eranditult samad. Sarnase kuriteomustri saab omistada kahele üheksakümnnendate algul süüdistatava poolt toime pandud kuriteole ning sarnane muster on tuvastatav ka 2010. aasta kuriteoepisoodides. Kuna G. K. pole varem toime pannud ka tapmist kuriteo varjamiseks, mis on aga süüdistuses välja toodud, siis puudub kohtu hinnangul alus väitmaks, et käesolevas kriminaalasjas kajastatud teol on olemas spetsiifiline tagajärg varasemate G. K. poolt toime pandud tegude kontekstis.¹³⁴ Maakohtu seisukohtadega nõustus ka ringkonnakohus enda 22. aprilli 2014. aasta lahendis. Ringkonnakohus leidis, et kui ei ole teada,

¹³³ Tartu Ringkonnakohus 01.03.2012.a otsus, 1-11-4302.

¹³⁴ Tartu Maakohus, (viide 3).

kas üldse ja kuidas on inkrimineeritavad kuriteod toime pandud, siis ei ole võimalik ka süükspandavat võrrelda G. K. poolt enne ja pärast 2006. aastat toimepanduga ehk kasutada *modus operandi* põhimõtet. Kuna kriminaalasjas puuduvad igasugused tõendid, kuidas R. H. oletatav vägistamine ja tapmine toimus, siis ei saa ka teha järeldusi kuriteo asjaolude silmnähtava kokkulangemist kohta. Ringkonnakohus märkis ära, et kuna R. H. surnukeha ei ole leitud ning kriminaalasjas kogutud kaudsete tõendite alusel ei saa ka kindlalt välistada, et nimetatud kuriteo võis toime panna keegi teine, kui G. K., siis ei saa ka kohus teha isiku suhtes süüdimõistvat otsust, kui kõiki kahtluseid ei ole kõrvaldatud. Samuti saab kohus tugineda üksnes objektiivselt kontrollitavatel ning tõendamist leidnud asjaoludel ehk teisisõnu kohus ei saa tugineda oletustel.¹³⁵

Töö autor leiab, et kuigi eeltoodud kriminaalasjas on tõepoolest olemas väga palju kaudseid tõendeid, mis kõik viitavad asjaolule, et süüdistatav võis nimetatud kuriteo toime panna, on pea iga tõendi puhul nähtav ka kõrvaldamata kahtlus. Käesoleva töö autor leiab, et asjaolu, mis käesoleva kriminaalasja kindlasti keerulisemaks muudab on ka see, et tänaseni ei ole leitud üles R. H. surnukeha ning puudub ka info selle võimaliku asukoha kohta ning ilma milleta on käesoleval hetkel võimatu kindlaks määrata G. K. tegevust. Kuigi kriminaalasjas on olemas küll mitmeid kaudseid tõendeid nõustub siinkohal töö autor kohtute seisukohaga selles osas, et isiku süüdimõistmine lähtuvalt *modus operandist* ei ole piisavalt tõendamist leidnud. Töö autor leiab, et kui oletada, et süüdistatav pani nimetatud kuriteo toime, siis teiste varem toime pandud kuritegudega seob käesolevat kuritegu see, et tegemist oli teise isiku vägistamisega ning see oli toime pandud naisterahva suhtes.

Nagu eelneva lahendi puhul ei ole ka järgnevas lahendis *modus operandit* iseseisva tõendina siiski piisavaks peetud. Kohtuotsuses nr 1-10-11841 on prokurör esitanud süüdistuse kahele isikule avaliku korra raske rikkumise eest. Lahendis on näha, et ühe perioodi jooksul on toime pandud samalaadsed kuriteod, milleks on autode klaaside lõhkumine ning nende samade autode märgistamine vene sümboolikaga. Käesolevas kriminaalasjas leiab prokurör, et isikute süüdimõistmisel tuleks antud kohtuasja puhul lähtuda *modus operandi* põhimõttest. Prokurör leiab, et sarnase teoviisi esinemist kõikide episoodide puhul tõendavad järgnevad asjaolud: kuritegude toimepanemine samal ajavahemikul ühes piirkonnas; kõik teod on seotud autoklaaside lõhkumisega; autod olid märgistatud erineval viisil vene sümboolikaga; süüdistatavad peeti kinni piirkonnas, kus kuriteod aset leidsid; süüdistatavate riietus sarnanes tunnistajate kirjeldustega ning ühelt jopelt leiti ka kaks klaasikildu, mis ei ole prokuröri

¹³⁵ Tartu Ringkonnakohus 22.04.2014.a otsus, 1-13-1270.

hinnangul juhuslik kokkulangevus. Siinkohal viitab prokurör omakorda ka Riigikohtu lahendile nr 3-1-1-8-10, millele tuginedes rõhutab, et välistatud ei ole isikute süüdimõistmine ka üksnes kaudsete tõendite pinnalt. Täiendavalt toob prokurör välja, et kuna tegemist on kuritegude toimepanemise asjaolude silmnähtava kokkulangemisega, võib sellest järeldada, et need on toime pannud ka samade isikute poolt. Siinkohal aga ringkonnakohus prokuröri väitega ei nõustu. Kohus märgib, et käesolevas lahendis ei ole võimalik järeldada üksnes sarnaste juhtumite arvust ja sarnasest teo toimepanemise viisist lähtuvalt, et kõik sarnased teod on toime pandud samade isikute poolt. Ringkonnakohus leiab, et isiku identifitseerimisest kuriteo toimepanemise viisi järgi on võimalik rääkida siiski sellisel juhul, kui vahendi kasutamises on tuvastatav ilmne eripära ning tagajärgede iseloom on spetsiifiline. Käesolevas kriminaalasjas oli sarnaste juhtumite arvu näol välja toodud üksnes auto esi- ja küljeklaaside lõhkumine ühel tänaval ja vene sümboolika kinnitamine autodele, mistõttu kohus leiab, et selliseid tegusid võib toime panna ka mõni teine isik või isikute grupp. Lõhutud esiklaasi näol ei leia kohus midagi spetsiifilist olevat ning samuti ei ole ka lõhkumise viis kohtu hinnangul selline, mille puhul saaks rääkida erelistest teotunnustest.¹³⁶

Antud juhul nõustub töö autor viimasena käsitletud kohtulahendi puhul ringkonnakohtuga selles osas, et tõepoolest antud kriminaalasjas on kogutud liialt vähe tõendeid, mille pinnalt võiks tõsikindlalt järeldada, et käesoleva kuriteo panid toime just antud kriminaalasjas süüdistatavad isikud. Seejuures on osad tõendid ka puudulikud, mis võivad, aga omakorda kohtu otsust mõjutada. Kindlasti ei nõustu käesoleva töö autor kohtuga selles osas, et akende lõhkumist, erilise sümboolika kinnitamist autodele ja lõhkumiseks kasutatavat vahendit ei saaks käsitleda siinkohal, kui sarnast teoviisi. Kuigi autode klaaside lõhkumine ja selleks kasutatav vahend ei ole naturalistlikus mõttes tõepoolest kuigi spetsiifilised, siis siinkohal on töö autori hinnangul eriline roll just kuritegude toimepanemise aja, koha ning seejuures ka viisi koosmõjul. Vaadeldes neid kõiki kolme asjaolu ühtse tervikuna, on võimalik teha õigustatud järeldus selles osas, et antud kuriteo on toime pannud just samad isikud. Tõenäosus, et lühikese ajaperioodi jooksul tegutseb ühes piirkonnas samal viisil mitu erinevat isikut või gruppi, kes kõik seejuures märgistavad lõhutud autod erinevate vene sümboolikatega, on väga väike.

Analüüsi tulemusena selgus, et kohtud pidasid kaudseid tõendeid kohtuotsuste tegemisel väga olulisteks. Kõikides lahendites tõdesid kohtud, et ka üksnes kaudsete tõendite pinnalt on võimalik isik kuriteo toimepanemises süüdi tunnistada. Analüüsitud lahenditest ilmnes mõne lahendi põhjal, et isegi juhul, kui puuduvad otsesed tõendid selleks, et väita, et isik on kuriteo

¹³⁶ Tartu Ringkonnakohus 25.11.2011.a otsus, 1-10-11841.

toime pannud, on väga palju abi just väikestest kaudsetest tõenditest, mille abil on võimalik kogu isiku tegevus niiöelda välja joonistada. Eriti selgelt oli selline lähenemine näha just lahendis nr 1-07-9015, kus igal omaetteisval kaudsel tõendil oli väga oluline kaal ühtse terviku moodustamisel. Analüüsi teostanuna tõdeb ka töö autor, et tegelikult on kaudsetel tõenditel menetluses väga oluline roll ning need ei ole sugugi vähemtähtsad, kui otsesed tõendid. Kuigi mõningate lahendite puhul ei pidanud kohtud neid eraldiseisvatena piisavaks, et nende põhjal isik kuriteo toimepanemises süüdi mõista, siis usub töö autor, et põhjus võib olla selles, et kohtud ei olnud piisavalt kindlad asjaolus, et nende pinnalt võiks täielikult välistada kõik kahtlused selles osas, et kuriteo võis toime panna ka mõni teine isik peale süüdistatava. Töö autor leiab, et kui menetlejad suudavad uurida kriminaalasju selliselt, et nad tuvastavad kurjategijale omase niinimetatud käekirja või tegutsemise viisi, siis muudab käesolev asjaolu isiku seostamise ka teiste spetsiifiliselt sarnaste kuritegudega lihtsamaks. Seetõttu leiab ka töö autor, et *modus operandi* on kuritegude tõendamisel väga suur abi.

Lahendeid, mis käsitlesid konkreetset mõistet “kaudne tõend”, “kaudsed tõendid” ja “*modus operandi*” ei olnud analüüsitud ajavahemiku hulgas just väga palju ning seetõttu ei saa ka tõsikindlalt väita, et eristada saaks ühte konkreetset kuriteoliiki, mille puhul kaudseid tõendeid kõige rohkem kasutati. Analüüsitud lahendite hulgas oli aga kõige enam vargusega seotud kohtulahendeid, mille puhul olid kohtud tuginenud otsuse tegemisel just kaudsetele tõenditele. Analüüsist lähtuvalt usub töö autor, et tegelikkuses esineb kaudseid tõendeid paljude kriminaalasjade puhul, kuid alati ei pruugi kohtud olla neid sõnaselgelt välja toonud, kui kaudseid tõendeid. Seejuures võivad kaudsed tõendid olla väga erinevad ning neil võib olla ka väga erinev kaal kuriteo tõendamisel, mis on ka analüüsist nähtuvalt põhjuseks, miks iga kord ei ole võimalik isikut üksnes kaudsete tõendite pinnalt süüdi mõista. Analüüsitud kohtuotsustes leidsid kohtud, et kui isikut kaudsete tõendite pinnalt süüdi mõista, siis on oluline kõrvaldada ka kõik kõhklused, mis võivad tekitada küsitavusi selles osas, kas süüdistatav on ikka kuriteo toimepanemises süüdi. Töös kajastatud lahenditest nähtus, et kui neid küsitavusi ei suudetud kõrvaldada, siis ei mõistnud ka kohtud isikuid kuriteo toimepanemises süüdi.

Analüüsi tulemusena ei nähtunud, et kohtud oleksid üksnes ühe kaudse tõendi pinnalt süüdistatava süüdi mõistnud. Süüdimõistva otsuse puhul oli kaudseid tõendeid sellisel juhul ikkagi rohkem, kui üks ning mõningatel juhtudel oli lahendites ka otseseid tõendeid, mida siis kaudsed tõendid täiendavalt kinnitasid. Analüüsist nähtus, et *modus operandi* kajastavate lahendite puhul tehti rohkem süüdimõistvaid otsuseid, kui üksnes kaudset tõendit käsitlevate

lahendite puhul. Kuid seejuures ei pidanud mitte kõik kohtud võimalikuks isikut süüdi mõista üksnes *modus operandi* põhimõtte pinnalt, põhjendades seda asjaoludega, et kas tegemist ei ole piisavalt spetsiifilise kurjategija niiöelda käekirjaga kuriteo toimepanemisel või teisalt leidsid kohtud, et puuduvad täiendavad tõendid, mis *modus poerandi* põhjal tõdetut kinnitaksid. Kuna *modus operandi* kaudse tõendi alaliigina on kitsam ja spetsiifilisem, siis üksnes *modus operandi* pinnalt mõisteti kurjategijaid analüüsitud lahendites süüdi mitmel korral. Üheks võimalikuks põhjuseks, miks selline tulemus võis tekkida ongi see, et teatud lahendite puhul ei olnud kaudseid tõendeid piisavalt ning seevastu *modus operandi* esinemist oli süüdistatava tegudes selgemalt näha.

Kokkuvõte

Käesolev magistritöö keskendus peamiselt kaudsete tõenditega (seal hulgas ka *modus operandi*) kuritegude tõendamise problemaatikale. Töö eesmärgiks oli välja selgitada, kas ja kui palju tuginevad kohtud süüdimõistvate kohtuotsuste tegemisel kaudsetele tõenditele ning seejuures ka *modus operandi* põhimõttele.

Töös püstitas autor kaks uurimisküsimust, milledele soovis magistritöö käigus vastused leida, Autori püstitatud uurimisküsimused on järgmised:

1. Kas kriminaalmenetluses on võimalik süüdistatav süüdi mõista üksnes ühe kaudse tõendi (sh *modus operandi*) pinnalt?
2. Kas kaudsete tõendite pinnalt isiku süüdimõistmisel lähtuvad maa- ja ringkonnakohtud samadest alustest, mis Riigikohus?

KrMS § 63 lg 1 toob välja loetelu sellest, mida käsitletakse üldiselt tõendina. Lisaks sellele on võimalik omavahel eristada otseseid ja kaudseid tõendeid. Kaudsete tõendite puhul ei ole konkreetselt määratletud, millised tõendid on kaudsed, vaid neile on antud üldine iseloomustus, mille põhjal on võimalik otsustada, kas tegemist on otseste tõenditega. Töö käigus selgus, et otsesed tõendid on need, mis tõendavad ühte kindlat asjaolu ilma igasuguste tuletusteta, kuid seevastu kaudne tõend kujutab endast mingisugust asjaolu, mis on tuletatud teistest faktidest tulenevalt. Kuigi otsesed tõendid viitavad konkreetselt mõnele asjaolule, on ka kaudsetel tõenditel väga oluline osa kriminaalmenetluses. Teatud juhtudel võivad kaudsed tõendid olla isegi nii selged, et nende pinnalt on võimalik kogu kuriteosündmuse käik uuesti kokku panna, mida aga näiteks ühe otsese tõendi pinnalt ei pruugi olla võimalik teha.

Töö käigus uuris magistritöö autor ka ühe kaudse tõendi alaliigi, *modus operandi*, olemust Eesti kohtupraktikas. *Modus operandi* näol on tegemist kurjategijale omase niinimetatud käitumis- või teoviisiga. Nii, nagu igal inimesel, on ka kurjategijatel välja kujunenud aja jooksul teatud harjumused või viisid, kuidas nad tavatsevad käituda. Seetõttu on iga kurjategija poolt toime pandud kuritegu unikaalne ning selles on tuvastatavad kurjategijale omased jooned, mis omakorda võimaldavad politseil tuvastada kuriteo toime pannud isikut.

Magistritöö käigus analüüsitud Riigikohtu lahenditest selgus, et Riigikohus on mitmetes oma lahendites märkinud, et süüdimõistva kohtuotsuse tegemine ei ole välistatud üksnes kaudsete tõendite pinnalt. Analüüsiks kasutatud Riigikohtu lahenditest, mis käsitlesid kaudseid

tõendeid ja nende alaliigina ka *modus operandi*, ilmnes, et ka kaudsed tõendid on erinevad. Seejuures märkis Riigikohus mitmel korral asjaolu, et kuigi kohtuotsuse tegemine ei ole välistatud kaudsete tõendite pinnalt, ei leia ta siiski, et isiku süüdimõistva otsuse võiks teha üksnes ühe kaudse tõendi pinnalt. Käesolevat asjaolu põhjendas kohus sellega, et sellisel juhul ei ole võimalik välistada kriminaalasjas kõiki kõhklusi ning teha tõsikindlaid järeldusi, et kuritegu ei saanud toime panna keegi teine peale süüdistatava enda. Riigikohtu hinnangul selliseid kõhklusi jääda ei tohi. Käesoleva seisukohaga nõustub ka töö autor, leides, et ühte tuvastatud kaudset tõendit peaksid toetama ja kinnitama veel teised tõendid.

Analüüsides Riigikohtu lahendite põhjal aga *modus operandi* käsitlust, siis võrreldes teistlaadi kaudseid tõendeid käsitlevate lahenditega leiab töö autor, et *modus operandil* on võrreldes teiste kaudsete tõenditega tugevam mõju süüdimõistva kohtuotsuse tegemisel. Analüüsi käigus selgus, et kõikide Riigikohtu lahendite puhul, kus kriminaalkolleegium toob välja ühe tõendina kurjategija *modus operandi*, on kohus pidanud piisavaks selle põhjal järeldada, et isik on nimetatud kuriteo toime pannud. Seejuures tõdeb töö autor, et ühegi lahendi puhul ei olnud siiski sellist olukorda, kus otsuse tegemisel oleks lähtutud üksnes *modus operandit* kajastavast tõendist - kõikides kohtuasjades oli veel teisi vähem või rohkem olulisi tõendeid, mis toetasid *modus operandil* põhinevat tõendit. Seega leiab töö autor analüüsitud kohtulahenditest lähtuvalt, et kuigi Riigikohus peab *modus operandit* üheks väga tugevaks tõendiliigiks, ei oleks üksnes see tõend eraldiseisvana täielikult piisav selleks, et tõsikindlalt väita isiku süüd - ka *modus operandi* on tugevam, kui seda toetavad teised kaudsed tõendid.

Esimese- ja teise astme kohtute lahendite analüüsist oli selgelt näha, et oma otsuste tegemisel kohtud tuginesid mitmetel kordadel Riigikohtu poolt välja toodud seisukohtadele. Leidus lahendeid, mille puhul oli selgelt eristatav madalama astme kohtu seisukoht, kus Riigikohtu poolt tehtud otsuseid välja ei toodud. Kuigi analüüsitud lahendite hulk ei olnud väga suur, oli näha, et rohkem toodi kaudsete tõendite käsitus, eriti just *modus operandi* põhimõtte, välja kriminaalasjade puhul, mis olid seotud vargustega. Nende kriminaalasjade puhul niiöelda joonistus kurjategija liikumine ja tegutsemine kõige selgemalt välja. Seevastu jällegi raskemate isikuvastaste kuritegude puhul analüüsisid kohtud tõendeid veelgi põhjalikumalt ning nende põhjendused otsuse tegemisel olid üldjuhul mahukamad. Isikuvastaste kuritegude puhul toetuti mitmel korral just kurjategija varasemale karistatusele ja tegutsemise viisidele. Kohtud arvestasid väga olulise kaudse tõendina kurjategija varasemat suhtumist kannatanusse.

Kaudseid tõendeid, mida kohtud enda kohtuotsustes välja tõid, oli erinevaid ning kindlasti ei piirdu kaudsete tõendite loetelu üksnes nendes lahendites väljatooduga. Kuigi mitmel korral rõhutasid kohtud Riigikohtu seisukohta, et isikuid on võimalik süüdi mõista ka üksnes kaudsete tõendite pinnalt, siis enamike lahendite puhul oli kriminaalasjas lisaks neile tõenditele veel ka otseseid tõendeid, mida kaudsed tõendid kinnitasid.

Võrreldes kaudse tõendi alaliiki *modus operandit* ja teisi kaudseid tõendeid, mis lahendites ilmnesisid, võib analüüsi põhjal väita, et kohtud arvestavad tugevama kaudse tõendina ikkagi *modus operandit*, kui mõnda teist kaudset tõendit. *Modus operandi* näol on tegemist spetsiifilisema tõendiliigiga, mis võib teatud juhtudel anda parema ülevaate kurjategija pikemast tegutsemisest, kui mõni teine üksik kaudne tõend eraldiseisvana. *Modus operandile* tuginemisel olid kohtute hinnangud mõneti erinevad. Osad kohtud leidsid, et *modus operandile* tuginemiseks piisab sellest, et kuriteoepisoodid on omavahel sarnased - näiteks, on toime pandud vargused sissetungimise teel akna kaudu kesklinna piirkonnas ning varastatud on valdavalt sülearvuteid. Leidus otsuseid, kus kohus ei pidanud kuriteoepisoodides esinevaid sarnasusi piisavalt spetsiifilisteks, mille põhjal oleks võimalik kindlalt väita, et süüdistatav on süüdi. Eeltoodust tulenevalt leiab töö autor, et selliste vastuolude vältimiseks tulevikus, oleks oluline õigusteaduse seisukohalt välja tuua mõni täpsem pidepunkt, millest saaks lähtuda, et määrata, kas tegemist on spetsiifilise kuriteotunnusega või millest tuleks kohtunikel lähtuda, hinnangu andmisel.

Maa- ja ringkonnakohtute lahendite analüüsis leidus selliseid lahendeid, kus kohtud ei pidanud võimalikuks isikut üksnes kaudsete tõendite pinnalt süüdi mõista, kuigi Riigikohus on selle võimalikkust sõnaselgelt väitnud. Sellistel juhtudel on kohtud leidnud, et lähtuda tuleb isiku süü osas otsuse tegemisel välistamise meetodist. Käesoleva meetodi puhul tuleb näidata, et ükski teine isik, kui ainult süüdistatav ise, ei saanud süüdistuses nimetatud kuritegu toime panna. Kui seda väita ei saa, siis on kohtud tõdenud, et kaudsed tõendid ei ole piisavad süüdimõistva otsuse tegemiseks ning samuti tuleb sellisel juhul lähtuda *in dubio pro reo* põhimõttest. Selliste otsuste puhul, kus isikut kaudsete tõendite pinnalt süüdi ei mõistatud, olid kohtud korduvalt välja toonud ka asjaolu, et kohtueelse menetluse käigus ei kogutud piisavalt tõendeid või oli tegemata jäetud mõned väga olulised toimingud. Ühe näitena saab siinkohal tuua Viru Maakohtu otsuse, kus isikule oli esitatud süüdistus ebaseadusliku elektri tarbimise eest, kuid menetluse käigus ei olnud kogutud piisavalt selliseid tõendeid, millele tuginedes sai kindlalt väita, et tegemist oli süüdistatavaga, kes ebaseaduslikult elektrit tarbis. Käesoleva asjaolu on välja toonud Riigikohus lahendis nr 3-1-1-15-12, kus ei mõistatud isikut

süüdi kannatanu tapmises, kuna kriminaalkolleegium leidis, et üksnes sõrmejalg sündmuskohal ei ole piisavaks tõendiks kellegi süüdimõistmisel - tuvastada tuleb ka asjaolu, millal nimetatud sõrmejalg sündmuskohale jäeti. Kuna viimast kohtueelse menetluse käigus ei tuvastatud, leidis Riigikohus, et piisavaid kahtluseid ei ole võimalik kõrvaldada ning isik tuleb õigeks mõista.

Tuginedes üksnes kaudsetele tõenditele isiku süüdimõistmisel on oluline, et nende abil oleks võimalik kõrvaldada kõik tekkida võivad kahtlused selles osas, et kuriteo võis toime panna peale süüdistatava hoopis mõni teine isik. See, kas ja kui palju on võimalik kriminaalasjas üldse tõendada isiku süüd, oleneb väga palju kuriteo enda asjaoludest ning selle keerukusest. Analüüsist selgub kohtute tõdemus, et kui eeltoodud asjaolu pole võimalik välistada, ei saa isikut süüdi mõista, kuna sellisel juhul tuleb lähtuda *in dubio pro reo* põhimõttest.

Töö autor leiab, et nii kaudsete tõendite sealhulgas ka *modus operandi* käsitlemine ning analüüsimine nõuab kohtutelt väga palju tööd. Kõigi oluliste asjaolude tuvastamiseks kuriteosündmuse lahendamisel ning seejuures ka kurjategija *modus operandi* tuvastamiseks, on väga oluline osa kohtueelsel menetlusel ning sealhulgas ka menetlejal. Paraku ei ole käesoleval hetkel kohtud aga kaudseid tõendeid ega *modus operandit* oma lahendites otsesõnu kuigi palju esile tõstnud, mis nähtub analüüsitud lahendite vähesusest. Töö autor tõdeb, et kindlasti lähtutakse kaudsetest tõenditest kohtuotsuste tegemisel rohkem, kui analüüsitud lahendite hulk seda näitab, kuid ilmselt ei juhita neile konkreetselt tähelepanu. Autor nendib, et kriminaalasjade menetlemist ja tõendite kogumist oleks võimalik ka selliselt lihtsamaks ja efektiivsemaks muuta, kui juba kohtueelsed menetlejad neid esile tooksid ning neil oleksid veelgi paremad teadmised kaudsete tõendite osas. Sellest lähtuvalt leiab, töö autor, et kaudsete tõendite teemat tuleks enam käsitleda ka Eesti õigusosalases kirjanduses ning seejuures korraldada näiteks ka menetlejatele koolitusi, et ka nemad oskaksid näha veelgi, kuidas on võimalik kaudseid tõendeid omavahel sidudes jõuda märkimisväärsete tulemusteni.

Töös püstitatud uurimisküsimused said järgnevad vastused:

- Teoreetiliselt on võimalik isik kuriteo toimepanemises süüdi mõista ka üksnes ühe tõendi pinnalt. Kohtute seisukoht on, et üks kaudne tõend ei ole piisav, selleks et väita, et süüdistatav on talle inkrimineeritud kuriteo toime pannud.
- Maa- ja ringkonnakohtul lähtuvad kaudsete tõendite pinnalt süüdimõistmisel valdavalt samadest alustest, millest Riigikohuski. Maa- ja ringkonnakohtud viitavad oma lahendites palju Riigikohtu seisukohtadele.

The Importance of Circumstantial Evidence in Criminal Procedure

Summary

In criminal procedure it is very important to find enough evidence to prove someone guilty. Unfortunately every time we do not have direct evidence to refer if someone is guilty. In that situation it is also possible to rely on circumstantial evidence. There is no particular description which evidence is circumstantial but there is a general definition telling what can be considered circumstantial evidence. Although direct evidence refers to some particular circumstance, circumstantial evidence has a very important role in criminal proceeding. In some cases circumstantial evidence may be so distinctive that it would be possible to reproduce the crime events, which might not be possible while relying on one direct evidence.

The aim of this research is to find out if courts rely on circumstantial evidence or *modus operandi* when they convict somebody of crime. The main subject of this master's thesis is focusing on attesting crime with circumstantial evidence (including *modus operandi*).

The author has created a set of research questions to which the answers by way of analysis of various professional legal literature and court decisions could be found. The research questions set are the following:

1. Is it possible to convict offender based only on circumstantial evidence (including *modus operandi*) in criminal procedure?
2. Do the county and circuit courts convict offender based on circumstantial evidence on the same principle as the Supreme Court?

In this work the author bases on Estonian law. To find answers to research questions the master's thesis author uses data collection and analytical method. This embraces Estonian courts judgements analysis and theoretical literature research.

The master's thesis consists of three chapters which all are subdivided. Firstly, the author examines what circumstantial evidence (including *modus operandi*) is in theoretical literature and how to recognise it. In the first chapter the author provides an overview of circumstantial evidence history. Secondly, the author analyses the Supreme Court judgements, which reflect circumstantial evidences and *modus operandi*. In this chapter the author brings out the

Supreme Court principles of convicting somebody of crime based on circumstantial evidence. All the analysed judgements are from the period from 2005 till 2013. Thirdly, the author analyses county and circuit courts judgements. One part of this chapter analyses judgements which deal with *modus operandi* aspect and the other part of the chapter focuses on the judgements which handle other types of circumstantial evidences. All the judgements are from 2007 and 2013.

Finally, the survey showed that Supreme Court finds that circumstantial evidence can also be different. The Supreme Court noted multiple times that although making the guilty verdict is not excludable based on circumstantial evidences, it is unacceptable making the decision based only on one circumstantial evidence. The court justified that it is not possible to avoid all hesitation in a criminal case and furthermore make certain conclusions that nobody but chargeable could not commit a crime.

The analysis brought out that all Supreme Court judgements where criminal panel brought out *modus operandi* as one evidence, the court found it sufficient to say that a person is guilty. None of the cases had a situation where the court convicted somebody based only on *modus operandi* – all of the cases had some other more or less important evidence.

County and circuit courts cases analysis showed that both courts relied in most of the cases on the Supreme Court viewpoints. On the other hand, there were also cases where county and circuit courts had their own positions. Although, the amount of the analysed cases were not very big the analysis showed that circumstantial evidence including *modus operandi* played an important role in the cases which handled robbery. In criminal assault cases courts often relied on criminal offender's criminal background and behaviour. Another very important circumstantial evidence was how the offender had behaved with the victim earlier.

Based on the analysis, courts considered *modus operandi* to be more efficient compared to other circumstantial evidence. In courts opinion *modus operandi* was a more specific type of evidence and it gave a better view of a criminal's behaviour in long-term than any other circumstantial evidence alone. Although, while relying on *modus operandi*, courts' views were different. Some courts found that relying on *modus operandi* would be enough when crime episodes were similar and then there were judgements where courts thought that similarities in crime episodes were not enough to convict someone of crime.

When a court relied only on a circumstantial evidence court had to eliminate all doubts which arose. If a court could not eliminate a doubt that somebody else had committed a crime, then the court could not convict the chargeable. In those cases courts followed *in dubio pro reo* principle. The reasons why courts could not convict somebody were different. Sometimes there had not been enough evidence collected during a pre-trial proceeding or some of the really important procedural acts had not been done.

To identify all crime scene aspects and thereat criminal's *modus operandi*, the pre-trial procedure and investigators play a very important role. The author concludes that if pre-trial investigators had better knowledge of circumstantial evidence and they focused on them more it would make criminal proceeding more effective. The author is certain that circumstantial evidence topic should be more discussed in Estonian judicial literature and also, it is important to arrange different trainings for investigators to show them how important and effective circumstantial evidence can be.

To sum up, the author found the following answers to the raised questions:

1. Theoretically it is possible to convict somebody only with one circumstantial evidence. On the other hand, courts' viewpoint has been that only one circumstantial evidence is not enough to claim that somebody has committed a crime.
2. County and Circuit courts considered the same circumstances that the Supreme Court. Lower courts also referred to the Supreme Court positions in their sentences.

Kasutatud kirjandus

1. Ahven, A, Salla, J, Vahtrus, S. Retsidiivsus Eestis. Tallinn, Justiitsministeerium 2010.
2. Bartol, C. R. Criminal Behavior A Psychosocial Approach. New Jersey, Prentice Hall 1995.
3. Beauregard, E, Bouchard, M. Cleaning up your act: Forensic awareness as a detection avoidance strategy. - Journal of Criminal Justice 2010, volume 38. Arvutivõrgus: <http://web.b.ebscohost.com/ehost/detail/detail?vid=9&sid=901203a5-9f86-44d6-9a06-c3ff4810b7d5%40sessionmgr112&hid=116&bdata=JnNpdGU9ZWWhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#db=psych&AN=2010-21017-001> .
4. Bennell, C, Jones, N. J. Between a ROC and a Hard Place: A Method for Linking Serial Burglaries by Modus Operandi. - Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling 2005, volume 2. Arvutivõrgus: <http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=7&sid=901203a5-9f86-44d6-9a06-c3ff4810b7d5%40sessionmgr112&hid=116> .
5. Campbell, J. H, Denevi, D. Profilers. New York, Prometheus Books, 2004.
6. Campbell, S. The Rule Against Hearsay – an English Desire for an International Criminal Court Approach? Haag 2003. Arvutivõrgus: http://www.isrcl.org/Papers/YLP_England.pdf .
7. Editon, E, Jefferson, L. I. Criminal evidence. Sine loco, 2012 John C. Klotter Justice Administration Legal Series.
8. Elliott, D. W. Elliott and Phipson Manual of the Law of Evidence. London, Sweet & Maxwell 1987.
9. Fosdick, R. B. Modus Operandi System in the Detection of Criminals. - Journal of Criminal Law and Criminology 1916, volume 6.
10. Gault, R. H. Journal of the American Institute of Criminal Law and Criminology. Ameerika kriminaalõiguse ja kriminoloogia instituut 2012, volume 9. <https://books.google.ee/books?id=a4YJAwAAQBAJ&pg=PA324&lpg=PA324&dq=major+w.l.atcherley&source=bl&ots=rGTgTqQdiA&sig=7ZfyiD75U9EDgLiMcMThIJOKsoA&hl=et&sa=X&ei=ESytVNmeKIXsUrC6gNAC&ved=0CB4Q6AEwAA#v=onepage&q&f=false> .
11. Kergandberg, E, Järvet, T, Ploom, T, Jaggo, O. Kriminaalmenetlus. Tallinn, Sisekaitseakadeemia 2004.
12. Kergandberg, E, Pikamäe, P. Kriminaalmenetluse seadustik. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn, Juura 2012.

13. Lõhmus, U. Põhiõigustest kriminaalmenetluses. Tallinn, Juura 2012.
14. Lõhmus, U. Tõendi lubatavus ja välistamine kriminaalmenetluses. Kui loogiline on Eesti tõendamissüsteem? - Juridica 2014/9.
15. Madise, Ü, jt (toim) Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn, Juura 2012.
16. Paine, D. F. Circumstantial Evidence: Tony D'Antonio's Trial. Nashville, Tennessee Bar Journal 2007.
17. Rosentau, M. Tõendamine teadmise standardmudelil. – Juridica 2001/3.
18. Sunter, A, Luu, J, Wilson, A. The use of Circumstantial Evidence in Enforcement Cases before Securities Commissions: Two Perspectives. *Sine loco*, Burnet, Duckworth & Palmer LLP 2013. Arvutivõrgus: <http://www.bdplaw.com/content/uploads/2013/09/Circumstantial-Evidence-10-Sept-2013.pdf>.
19. Turvey, B. E. Criminal Profiling An Introduction to Behavioral Evidence Analysis. Oxford, Elsevier 2012.
20. Wang, T, Rudin, C, Wagner, D, Sevieri, R. Learning to Detect Patterns of Crime. Ameerika Ühendriigid, *sine anno*. Arvutivõrgus: <http://web.mit.edu/rudin/www/WangRuWaSeECML13.pdf>.
21. New Jersey Court. Circumstantial evidence. Sine anno, sine loco, lk 1. Arvutivõrgus: <http://www.judiciary.state.nj.us/criminal/charges/non2c002.pdf>.

Kasutatud õigusaktid

1. Kriminaalmenetluse seadustik (RT I, 19.03.2015, 21).
2. Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon (RT II 2000, 11, 57).
3. Eesti Vabariigi põhiseadus (RT I, 27.04.2011, 2).

Kasutatud kohtupraktika

Riigikohtu praktika

1. RKKKo 01.04.2004.a, 3-1-1-16-04.
2. RKKKo 06.05.2005.a, 3-1-1-32-05.
3. RKKKo 19.06.2008.a, 3-1-1-33-08.
4. RKKKo 24.09.2009.a, 3-1-1-61-09.

5. RKKKo 10.11.2009.a, 3-1-1-87-09.
6. RKKKo 09.03.2010.a, 3-1-1-8-10.
7. RKKKo 12.04.2010.a, 3-1-1-15-10.
8. RKKKo 01.07.2011.a, 3-1-1-10-11.
9. RKKKo 03.10.2011.a, 3-1-1-68-11.
10. RKKKo 05.10.2011.a, 3-1-1-63-11.
11. RKKKo 19.03.2012.a, 3-1-1-15-12.
12. RKKKo 05.12.2013.a, 3-1-1-114-13.

Ringkonnakohtu praktika

1. Tallinna Ringkonnakohus 15.06.2010.a, 1-09-21678.
2. Tallinna Ringkonnakohus 14.02.2011.a, 1-08-10860.
3. Tallinna Ringkonnakohus 30.08.2011.a, 1-10-2685.
4. Tallinna Ringkonnakohus 05.10.2011.a, 1-10-8860.
5. Tallinna Ringkonnakohus 24.01.2012.a, 1-11-2711.
6. Tallinna Ringkonnakohus 14.03.2012.a, 1-11-11678.
7. Tallinna Ringkonnakohus 10.10.2012.a, 1-11-9563.
8. Tallinna Ringkonnakohus 16.04.2013.a, 1-12-6700.
9. Tallinna Ringkonnakohus 15.10.2013.a, 1-13-3516.
10. Tallinna Ringkonnakohus 16.10.2013.a 1-13-5095.
11. Tartu Ringkonnakohus 10.10.2007.a, 1-06-11700.
12. Tartu Ringkonnakohus 09.12.2010.a, 1-09-20264.
13. Tartu Ringkonnakohus 21.11.2011.a, 1-11-47-83.
14. Tartu Ringkonnakohus 25.11.2011.a, 1-10-11841.
15. Tartu Ringkonnakohus 01.03.2012.a, 1-11-4302.
16. Tartu Ringkonnakohus 23.08.2012.a, 1-12-940.
17. Tartu Ringkonnakohus 31.08.2012.a, 1-10-16089.
18. Tartu Ringkonnakohus 22.04.2014.a, 1-13-1270.

Maakohtu praktika

1. Harju Maakohus 11.06.2007.a, 1-06-6797.
2. Harju Maakohus 06.09.2010.a, 1-10-7353.
3. Harju Maakohus 13.01.2009.a, 1-07-9015.

4. Harju Maakohus 20.11.2012.1, 1-12-6283.
5. Harju Maakohus 03.02.2012.a, 1-10-17104.
6. Tartu Maakohus 03.04.2007.a, 1-06-11700.
7. Tartu Maakohus 14.10.2008.a, 1-07-11600.
8. Tartu Maakohus 19.11.2013.a, 1-13-1270.
9. Viru Maakohus 02.02.2011.a, 1-09-9712.
10. Viru Maakohus 04.04.2012.a, 1-11-5813.
11. Viru Maakohus 04.10.2011.a, 1-11-4783.

Kasutatud lühendid

KrMS – kriminaalmenetluse seadustik

KarS – karistusseadustik

KrK – kriminaalkodeks

EIÕK – Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Hanna-Liisa Int (16.03.1991.a), annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose: Kaudsete tõendite olulisus isiku süüdimõistmisel kriminaalmenetluses, mille juhendajad on Anneli Soo ja Jaan Sootak,

- 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 04.05.2015.a.